

መግቢያ

እግዚአብሔር አምላካችን እርሱ ለፍጥረቱ ከገለጠባቸው መንገዶች መካከል መጽሐፍ ቅዱስ አንዱ ነው። እግዚአብሔርን ታላቅነት፣ መጋቢነት፣ አዳኝነት ወዘተ ቅዱሳት መጽሐፍት ይመሰክራሉ። ቅዱሳት መጽሐፍትን መማር (ማጥናት) ሰውን ከስህተት የሚጠብቅ በመሆኑ ስለ ቅዱሳት መጽሐፍትን መማር አስፈላጊ ነው። «ህግ ለእግሬ መብራት ለመንገዴም መብራት ነው።» (መዝ 118፤105)

የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት ትምህርት በቤ/ክስቲያን ከሚሰጡ ሃይማኖታዊ ትምህርቶች አንዱ እና ዋነኛው ነው። ቅዱሳት መጽሐፍት በእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ መሪነት ቅዱሳን አባቶቻችን የጻፏቸው ናቸው። ከሁሉ በላይ የሆነውን ቃለ እግዚአብሔርን መማር ወይም ማጥናት የነፍስ ምግብ ነውና መጽሐፍ ቅዱስን ማጥናት አስፈላጊ ነው። የቀደሙት አባቶቻችን ከመጽሐፍ ቅዱስ ተወዳጅተው በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት ህይወታቸውን መረተው ገነትን ለመውረስ በቅተዋል። እኛም እንደ አባቶቻችን በቃለ እግዚአብሔር ልንመራ ይገባል። የዚህ ትምህርት ዓላማ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ምንነት፣ አከፋፈል፣ አቆጣጠር ወዘተ ግንዛቤ ማስጨበጥ ነው። ወደ ተማሪዎች በዚህ ክፍለ ትምህርት በቅዱስ መጽሐፍት ማለትም በሁለቱ ኪዳን የተሰበከው የመለኮት መገለጠ፣ የመጽሐፍ ቅዱስን ጥቅም፣ በእነ ማነ በምን ዘመን ተጻፈ የሚሉት መንፈሳዊ ሀሳቦች እንማራለን።

ወደ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች በየምዕራፋቱ ማጠቃለያ የተሰጡት መልመጃዎች እንደተሰሯቸው እያሳሰብን። በእግዚአብሔር አጋኝነት ትምህርታችን እንጀምራለን።

የልዑል እግዚአብሔር ቸርነት

የእመቤታችን አማላጅነት

የቅዱሳን መላዕክት ተራዳይነት አይለየን አሜን።

ምዕራፍ አንድ

የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናትና ትርጉም

ውድ ተማሪዎች የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት ስንል እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ-ክርስቲያ አስተምህሮ መሰረት በሰማንያ አንዱ ቅዱሳት መጽሐፍት ውስጥ የተገለጠው እግዚአብሔር ለፍጥረቱ ያለውን ድንቅ ዓላማ እና ፍቅር ማጥናት ማለታች ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የአምላክ እስትንፋስ ያረፈበት የተቀደሰ መጽሐፍ በመሆኑ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ማጥናት ዘርፈ ብዙ የሆነ ጥቃሚ ጥበብ መቀሰም ያስችላል።

ውድ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች በዚህ ምዕራፍ የመጽሐፍ ቅዱስ ማለት ምን ማለት ነው፣ ከሌሎች መጽሐፍት በምን ይለያል፣ መጽሐፍ ቅዱስን በማጥናታችን የምናገኘው ጥቅም ምንድን ነው፣ መጽሐፍ ቅዱስ በማን፣ መቼ፣ በምን ቋንቋ ተጻፈ የሚሉ መስረታዊ ሀሳቦችን እንዳስሳለን።

1.1 የመጽሐፍቅዱስጥናትማለትምንማለትነው?

መጽሐፍማለት-በአንድ ጥራዝ ውስጥ የተካተቱ (የተከማቹ) ጽሑፎች ስብስብ ማለት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የተለያዩ ቅዱሳት መጽሐፍት በአንድ ላይ ተሰበስበው የሚገኙበት የመጽሐፍት መድብል ነው።

ቅዱስማለት-የተለየ፣የተከበረ፣የተቀደሰ ማለት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ እንደ ምድራዊያን መጽሐፍት በዘመን የሚወሰን በሰዎች የሚሻሻል ሳይሆን እንደ ዘመናት የማያልፍ፣አንባቢውን የሚቀድስ የተለየ፣የተቀደሰ መጽሐፍ ነው።

ጥናት-አንድን ነገር በጥልቀት መመልከት በነገሩ ላይ በቂ ግንዛቤ መያዝ እና ማስጨበት መቻል ማለት ነው።

1.2 መጽሐፍ ቅዱስ የማጥናት ጥቅም

ወደ ተማሪዎች መጽሐፍ ቅዱስ የሰው ልጅ ከአምላኩ ጋር እንዲገናኝ እና ክፉን ከደጉ በመለየት እግዚአብሔር በፈቀደው መንገድ እንድንጓዝ ይረዳል። ስለሆነም መጽሐፍ ቅዱስን ማጥናት ዘርፈ ብዙ ጠቀሜታ አለው። ከዘርፈ ብዙ ጠቀሜታው የተወሰኑትን እንደ ሚከተለው እንመለከታለን፡-

I. እግዚአብሔርን የበለጠ ለማወቅ እና ለመቀደስ

ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ማጥናት በመንፈስ ቅዱስ መሪነት ስለተጻፉ ጽሑፎች የምንረዳበት ነው። እግዚአብሔር አምላካችን ለፍጥረቱ በስነ-ፍጥረት፣ በመጽሐፍት እና እራሱ በመገለጥ ስለእሱ እንዲውቁ አድርጓል። የስነ- መለኮት ሊቃውንት ምክንያቱን ሲያስረዱ ፍጹም ኃያል የሆነው እግዚአብሔር በፍጡሩ ሊመረመር የማይችል በመሆኑ በመጽሐፍት እና በስነ-ፍጥረት እራሱን ለፍጡሩ ገልጧል።

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የእግዚአብሔር ኃይሉ፣ ክብሩ፣ ባህሪው፣ ፈቃዱ፣ አሰራረር ወዘተ ተገልጿል። ስለዚህ ስለመጽሐፍ ቅዱስ ማጥናት እግዚአብሔርን የበለጠ ለማወቅ እና ለመቀደስ ይጠቅማል።

II. ክፉን ከበጎ ለመለየት ይረዳል

የእግዚአብሔር ቃል ብርሃን ነው። በቃሉ ብርሃንነት ክፉን ከደጉ፣ ደጉን ከክፉ ለመለየት መጽሐፍ ቅዱስን ማጥናት ጠቃሚ ነው። “ሕግህ ለእግሬ መብራት ለመንገዴ ብርሃን ነው።” መዝ 118፤105 እንዳለ ቅዱስ ዳዊት።

“የእግዚአብሔር ሰው ፍጹምና ለበጎ ሥራ ሁሉ የተዘጋጀ ይሆን ዘንድ የእግዚአብሔር መንፈስ ያለበት መጽሐፍ ሁሉ ለትምህርትና ለተግሣጽ ልብንም ለማቅናት በጽድቅም ላለው ምክር ደግሞ ይጠቅማል።” 2 ጢሞ 3፤ 17

III. ለመቀደስ

መጽሐፍ ቅዱስ በመንፈስ ቅዱስ መሪነት በቅዱሳን ሰዎች የተጻፈ ቅዱስ የእግዚአብሔር ቃል ስለሆነ የሚያነበትን፤ የሚሰሙትን፤ የሚያጠኑትን እና የሚጸልዩትን ይቀድሳል፡፡ «በእውነትህ ቀደሳቸው ቃልህ እውነት ነው፡፡» ዮሐ 17፤17 (ኤፌ 5፤26)

IV. ጥበብ ስጋዊ እና ጥበብ መንፈሳዊ ለማግኘት

መጽሐፍ ቅዱስ የጥበባት ሁሉ ምንጭ ነው፡፡ መንፈሳዊ ጥበብ እግዚአብሔርን በመፍራት እንደሚገኝ ያስተመረናል፡፡ (ምሳ 1፤7) በተጨማሪም ስጋዊ ጥበቦች ያስተምረናል፡፡

- የምህደስናምንጭነው (ዘፍ 6፤14-16 2ዜና 3፤3-4 1ነገ 6፤1-38 ዘጸ 36፤1-40)
- የሕክምናምንጭነው (ኩፋ 10፤7 ት.ኢሳ 38፤21 ሉቃ 10፤29-37)
- የግብርና ምንጭ ነው (ዘፍ 3፤17-23 ዘፍ 41፤25-36 ዘዳ 23፤10)
- የአስተዳደር ምንጭ ነው (ዘጸ 18፤13- 25 ዘጸ 32፤32 1ነገ 17፤28)

1.3 መጽሐፍቅዱስ ከሌሎች መጽሐፍት በምን ይለያል

ወደ ተማሪዎች መጽሐፍ ቅዱስ ከሌሎች ዓለማዊያን መጽሐፍት በምን የሚለይ ይመስላችሁል?

መጽሐፍ ቅዱስ ከሌሎች መጽሐፍት የሚለይበት ብዙ ምክንያቶች አሉ፡፡ የተወሰኑትን ከዚህ በታች እንመለከታለን፡፡ መልካም ንባብ!

ሀ. አስገኝው እግዚአብሔር ቅዱስ ስለሆነ

መጽሐፍቅዱስ የሚናገርው ስለ ቅዱሱ እግዚአብሔር በመሆኑ ከሌሎች መጽሐፍት ይለያል፡፡ ሌሎች መጽሐፍት (አለማዊያን መጽሐፍት) የተገኙት ከስው ሲሆኑ መጽሐፍ ቅዱስ ግን ከቅዱሱ እግዚአብሔር የተገኘ በመሆኑ ቅዱስ ነው፡፡ «እኔ ቅዱስ እንደሆንኩኝ እናተ ቅዱሳን ሁሉ» ዘሌ 19፤2

ለ. በእግዚአብሔር መንፈስ የተነሳሱ ቅዱሳን አባቶች የጻፉት በመሆኑ

መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈው በመንፈስ ቅዱስ መሪነት በቅዱሳን አበው ነው፡፡ «በመጽሐፍ ያለውን ትንቢት ሁሉ ማንም ለዝ ራሱ ሊተረጎም አልተፈቀደም ትንቢት ከቶ በስው ፈቃድ አልመጣም እና ዳሩ ግን በእግዚአብሔር ተልከው ቅዱሳን ሰዎች በመንፈስ ቅዱስ ተነድተው ተናገሩ፡፡» እንዲል 2ጴጥ 1፤20-21 (ዘጸ 17፤14 ራዕ 2፤7)

ሐ. ዘመን የማይሸረው በመሆኑ

ዓለማዊያን መጽሐፍት በየጊዜው ከለውጦች ጋር በተገናዘበ መልኩ ሲለወጡ፤ ሲቀየሩ፤ ሲሻሻሉ እና ሲሻሩ ይታያል፡፡ ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ በጊዜ ብዛት የሚሻር እና የሚሻሻል ሳይሆን በዘመናት የማይገደብ የህያው የእግዚአብሔር ቃል ነው፡፡ መጽሐፍ ቅዱስ ዘመን የማይሸረው ባለስልጣን በስልጣኑ የማይለውጠው ዘላለማዊ ህግ ነው፡፡ መጽሐፍ ቅዱስ ከላይ ከሰማይ የተሰጠ ሰማያዊ ዓላማ ያለው አምላካዊ መጽሐፍ ነው፡፡ ዓላማውም ፍጥረት ሁሉ (የሰው ልጅ) መንግስተ ሰማያትን እንዲወርስ ማስቻል ነው፡፡ ስለዚህ በዘመን የማይገደብ ዘላለማዊ መጽሐፍ ነው፡፡ «ሰማይ እና ምድር ያልፋል ቃሌ ግን አያልፍም» ማቴ 23፤35 (ት.ኢሳ 40፤8 1ኛ ጵጥ 1፤25 12፤5 ዘዳ 31፤19)

መ. የሚያነበትን እና የሚሰሙትን ሰለሚባረክ

መጽሐፍ ቅዱስ የሚመክር፤ የሚገስጽ፤ የሚያረጋጋ የሰውን ልጅ ወደ ቅድስና የሚመራ መጽሐፍ ነው፡፡ (ዘሌ 19፤21 1ጵጥ 1፤15 መዝ 118፤103-105 22፤4 ሉቃ 4፤14 7፤7 ሐዋ 13፤26)

ሠ. የሰው ልጅ ከመፈጠሩ በፊት ስለነበር ሁኔታ በእርግጠኝነት ስለሚናገር

መጽሐፍ ቅዱስ የሰው ልጅ ከተፈጠረ ከአንድ ሺ (1000) ዓመታት በኋላ መጻፍ የተጀመረ ቢሆንም የሰው ልጅ ከመፈጠሩ በፊት ስለነበረው የሥነ-ፍጥረት ስራ በእርግጠኝነት ይናገራል፡፡ « በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይ እና ምድር ፈጠረ፡፡» ዘፍ 1፤1 (ዩሐ 1፤1) በሌሎች መጽሐፍት ግን ይህን በመላምት እንጂ አረገጠኝነት በተላበሰ መልኩ ማገኘት አይቻልም፡፡

ረ. ወደፊት ስለሚመጣው በእርግጠኝነት የሚናገር በመሆኑ

መጽሐፍ ቅዱስ ስለሚመጣው ዘመን በእርግጠኝነት የሚናገር መጽሐፍ ነው፡፡ በመጽሐፍ ቅዱስ የተነገሩ ትንቢቶች ሁሉ የተፈጸሙ እና እየተፈጸሙ የሚገኙ ናቸው፡፡ ለምሳሌ ኑብዩ ኢሳይያስ ክርስቶስ በድንግልና ሰለመወለዱ ከሰባት መቶ ዓመታት በፊት የተነበየ ሲሆን የትንቢቱን ፈጻሚ በሐዲስ ኪዳን በወንጌል ተጽፎ እናገኘዋለን፡፡ «እንሆ ድንግል በድንግልና ተፀንሳለች ወንድ ልጅም ትወልዳለች ስሙንም አማኑኤል ተለዋለች...» ት.ኢሳ 7፤14 (ሉቃ 1፤25 መዝ 77፤65 46፤5 ማቴ 24)

ቀ. ሰውን ወደ ቅድሳና የሚያደርስ በመሆኑ

በመጽሐፍ ቅዱስ የጠቀሱትን ትምህርቶች፣ ምክሮች፣ተግሳጾች አንዲሁም ትዕዛዞች የሚጠብቅ እና የሚተገብር ሰው በቅድስናን መንግድ ላይ የሚጓዝ ነው፡፡ « የዚህ መጽሐፍ ትንቢት የሚጠብቅ ብፁዕ ነው» ራዕ 2፤7

1.4. መጽሐፍ ቅዱስ መቼ በማን ተጻፈ?

1.4.1 መጽሐፍ ቅዱስ በማን ተጻፈ?

መጽሐፍ ቅዱስን ቅዱሳን አባቶቻችን በእግዚአብሔር መንፈስ ተመርተው ጻፉት፡፡ በሁሉም አባቶች(ነቢያት፣ ሐዋርያት፣ አርድዕት እና ሊቃውንት) ላይ አድሮ ምስጢር የገለጸ፣ የመራ እና ያናገር የእግዚአብሔር መንፈስ ነው፡፡(ዩሐ 14፤26) ቅዱሳን ሰዎች በገዛ ፈቃዳቸው ተነስተው የጻፉት ሳይሆን በመንፈስ ቅዱስ መሪነት የተጻፈ ነው፡፡« ይህን በመጀመርያ ዕውቁ በመጽሐፍ ያለውን ትንቢት ሁሉ ማንም በገዛ ራሱ ሊተረጉም አልተፈቀደም ትንቢት ከቶ በስው ፍቃድ አልመጣምና ዳሩ ግን በእግዚአብሔር ተልከው ቅዱሳን ሰዎች በመንፈስ ቅዱስ ተመርተው ተናገሩት» 2ኛ ጽጥ 1፤20-21 (ራዕ 1፤11 ት.ኢሳ 8፤1 ት.ኤር 36፤2 ዘጸ 34፤27)

ተማሪዎችመጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈው ከተለያዩ የስራ መስኮች በተጠሩ ቅዱሳን ሰዎች አማካኝነት ነው፡፡ ለዚህ ድንቅ አገልግሎት ከተመረጡ ቅዱሳን አበው መካከል የተወሰኑትን ከምን የስራ መስክ እንደተጠሩ እንመለከት፡-

ለምሳሌ

- ከእረኝነት ሙሴ /ዘጸ 3፤1/ - ከቀራጭነት ማቴዎስ /ማቴ 9፤9/
- ከነገስታት ዳዊት እና ሰሎሞን /ዜና 29፤28/ - ከካህናት ሕዝቅኤል /ት.ሕዝ 1፤3/
- ከዓሳ አጥማጅነት ጽጥርስና ዩሐንስ... /ማቴ 4፤18-22/ - ከሕክምና ሉቃስ /ቆላ 4፤4/

ውድ ተማሪዎች መጽሐፍ ቅዱስን ቅዱሳን አበው ከተለያዩ የስራ መስክ ተጠረጉ መጻፋቸው ተመለከተናል፡፡ የብሉይ ኪዳን ጽሐፊዎች ይወረዳል ይወለዳል እያሉ ሲጽፉ፡፡ የሐዲስ ኪዳን ጽሐፊዎች ወረደ፣ ተወለደ፣ ተጠመቀ፣ ተሰቀለ፣ ሞተ፣ ተቀበረ፣ ተነሳ፣ ዐረገ እያሉ ጽፈዋል፡፡

1.4.2 መቼ ተጻፈ?

ውድ ተማሪዎች በመጀመሪያ የተጻፈው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል የቱ ይሰላቸዋል?

መጽሐፍ ቅዱስ በተለያየ ጊዜ በተለያዩ ቅዱሳን አባቶች ተጽፎል። መጽሐፍ ቅዱስ ከ 1400 ቅ/ል/ክ እስከ 100 ድ/ል/ክ ድረስ እንደተጻፈ ይታመናል። የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ከ1400-400 ዓ.ዓ (ቅ/ል/ክ) በ32 በሚደርሱ ቅዱሳ አባቶች የተጻፈ ሲሆን የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ከ45-100 ዓ.ም (ድ/ል/ክ) ከ8 በላይ ቅዱሳን አባቶች ተጽፎል። አንደ ሊቃውንት ቤ/ክ አስተምሮ መሰረት በመጀመርያ የተጻፈው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል መጽሐፍ ሄኖክ ሲሆን በመጨረሻ የተጻፈው ራዕይ ዮሐንስ ነው።

1.5 መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈባቸው ቋንቋዎች

የብሉይ ኪዳን መጽሐፍቶች በዕብራይስጥ እና በአረማይክ ቋንቋ የተጻፉ ሲሆን የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ደግሞ አብዛኞቹ በግሪክ ቋንቋ ተጽፈዋል። በአጠቃላይ መጽሐፍ ቅዱስ በአራት አገር ቋንቋዎች የተጻፈ። እነርሱም

- ✓ ዕብራይስጥ
- ✓ አረማይክ
- ✓ ሮማይስጥ
- ✓ ግሪክ /ፅር/ ቋንቋዎች ናቸው፡፡

አብዛኞቹ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በዕብራይስጥ እና በአረማይክ ቋንቋ ተጽፍዋል፡፡ ዕብራይስጥ እና አረማይክ ቋንቋ በሲሚቲክ የቋንቋ ምድብ ውስጥ ይመደባል፡፡ አብዛኞቹ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት በግሪክ/በጽዕር/ ቋንቋ ተጽፏል፡፡ ለዚህም እንደ ምክንያት የሚነሳው የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት በተጻፉበት ወቅት የግሪክ ቋንቋ አብዛኞቹ የአለም ሀገራት የሚነገር በመሆኑ ወንጌልን ሁሉም ሰው እንዲሰማው እብዛኞቹ ሰዎች በሚያምጡት/በሚናገሩት/ በግሪክ ቋንቋ እንዲጻፍ ሆኗል፡፡

1.6 የቅዱሳን መጽሐፍት ትርጉም

መጽሐፍ ቅዱስ የእግዚአብሔርን ቃል የያዘ በመሆኑ ለተወሰነ ህዝብ ብቻ የተሰጠ ሳይሆን ለመላው አለም እንዲማርበት እና እንዲታረምበት፣ አምልኮቱን እንዲገለጥበት፣ ስለእግዚአብሔር እንዲያውቅበት ተስጧል። ስለዚህ ቅዱሳት መጽሐፍት ወደ ተለያዩ ቋንቋዎች መተርጎም አስፈለገ። እግዚአብሔር አምላክ በየዘመናቱ የሚጽፉና የሚተረጉሙ ሰዎችን አስነስቷል። ኢትዮጵያ በዕብራይስጥ ተጽፎ የነበሩትን የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ወደ ግዕዝ ቋንቋ በመተርጎም ቀዳሚት አገር ናት። በ900 ዓ.ዓ ገደማ ከቀዳማዊ ምኒሊክ ጋር የመጡት 318 የአይሁድ ሊቃውንት የግዕዝ ቋንቋን በማጥናት ተርጉመውታል። በ284(275) ዓ.ዓ ቅ.ል.ክ(ቅድመ ልደተ ክርስቶስ) ገደማ 72 ሊቃውንት ከዕብራይስጥ ወደ ግሪክ/ጽዕር/ ቋንቋየብሉይኪዳንመጽሐፍትበበጥሊሞስዘመነ መንግስት ተረጎሙት።የብሉይ ኪዳን መጽሐፍትም ከዕብራይስጥ ወደ አርማይክቋንቋ ተተርጉሟል።

መልመጃ አንድ

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ተገቢውን ምላሽ ሰጡ

1. መጽሐፍ ቅዱስ የተጓፈው በልዑል እማኪቶች ሆነው፡፡
- ሀ. እውነት   ለ. ሀሰት
2. መጽሐፍ ቅዱስ ከሌሎች ዓለማዊያን መጽሐፍት በምን ይለያል?
3. መጽሐፍ ቅዱስን ወደ ተለያዩ ቋንቋዎች መተርጉም ለምን አስፈላጊ?

ምዕራፍ ሁለት

የመጽሐፍ ቅዱስ ቀኖና

ወደ ተማሪዎች በቀደመው ምዕራፍ ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ምንነት፣ መጽሐፍ ቅዱስ ማጥናት የሚሰገኘውን ጥቅም፣ ከሌሎች መጽሐፍት በምን እንደሚለይ እና በማን፣ መቼ፣ በምን ቋንቋ እንደተጻፈ ተመለከትን በስተመጨረሻም የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ተመለከተናል። በዚህ ምዕራፍ በክርስትናው ዓለም በመጽሐፍ ቅዱስ አቆጣጠር ላይ ያለውን የልዩነት ምክንያት እንመለከታለን።

ቀኖና፦ ማለት ቃሉ የግሪክ ሲሆን ትርጉሙ መቃ፣መለኪያ፣ቀጥተኛ፣ትክክለኛ ማለት ነው። የቤተ-ክርስቲያን ቀኖና ሲባል የቤተ-ክርስቲያን ህግ ቀጥተኛ እምነት(ዶክትሪን) ማለት ነው። የቅዱሳን መጽሐፍት ቀኖና የሚባሉት ቤተ-ክርስቲያን ትምህርተ ሃይማኖትን ለመግለጥና ለማስተማር እንደሚችሉ በጉባኤ የታመነባቸው መጽሐፍት ማለት ነው። ይህ ስያሜ ለመጽሐፍ ቅዱስ የተሰጠው በአራተኛ ምዕተ አመት ገደማ በቅዱስ አትናቴዎስ እንደሆነ ሊቃውንተ ቤተክርስቲያን ያስረዳሉ። የመጽሐፍ ቅዱስ ቀኖና የብሉይና የሐዲስ ኪዳን ቀኖናዊያት መጽሐፍት ይይዛል። ይህም ውሳኔ የተሰጠው የተቀደሰ መጽሐፍት ለመሰብሰብ ተብሎ በሎዶቂያ ጉባኤ በተወሰነው መሰረት ነው። (Canonical Bible)

ሁለት አይነት ቀኖና መጽሐፍት አሉ እነርሱም፤

- ❖ 1ኛ (የመጀመሪያ) ቀኖና መጽሐፍት(protocanonical)
- ❖ 2ኛ (ሁለተኛ)ቀኖና መጽሐፍት(deuterocanonical) ይባላሉ።

2.1 1ኛ ቀኖና መጽሐፍት (protocanonical)

1ኛ ቀኖና መጽሐፍት የሚባሉት በክርስትናውዓለም ያለ ልዩነት ተቀባይነት ያላቸውን መጽሐፍት ነው። ይህ ማለት በአርቶዶክሳዊት ቤ/ክ፣በካቶሊኮች፣በፕሮቴስታንትና አይሁድ ዘንድ እኩል ተቀባይነት ያላቸው መጽሐፍት ናቸው። እነዚህም 39(በእኛ አቆጣጠር 46) የሚሆኑት የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ናቸው።

2.1.2 2ኛ ቀኖና መጽሐፍት (deuterocanonical)

2ኛ ቀኖና መጽሐፍት የሚባሉት አምላካዊያን መጽሐፍትነታቸው በጥናታውያን አብያተ ክርስቲያን ቦታ ያገኙና ተቀባይነት ያላቸው ሲሆኑ በሌሎች ወገኖች ደግሞ አንዳንዶቹ እንደ አዋልድ መጽሐፍት ተቀባይነት ሲያገኙ አንዳንዶች ጋር ተቀባይነት ያላገኙና መጽሐፍት ናቸው።

2.2 የመጽሐፍ ቅዱስ አቆጣጠር

ወደ ተማሪዎች የመጽሐፍ ቅዱስ አቆጣጠር ከላይ በተመለከትናቸው ቀኖና መጽሐፍት አቆጣጠር መሰረት ይለያያሉ።

2.2.1 የአይሁድ አቆጣጠር፦በአይሁድ መጽሐፍ አቆጣጠር ውስጥ የተካተቱ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ክፍል ብቻ ናቸው። በሐዲስ ኪዳን የተገለጠው አምላካችን ኢየሱስ ክርስቶስን ባለመቀበላቸው ምክንያት የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት በአይሁድ ቀኖና መጽሐፍት ውስጥ አይካተቱም። የአይሁድ ቀኖና መጽሐፍት የሚባሉት 24 የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ሲሆኑ አከፋፈላቸው እና ዝርዝራቸው እንደሚከተለው ይቀርባል፦

- ❖ አምስቱ የሙሴ መጽሐፍት - የመዝሙር እና የጥበብ መጽሐፍት
- ❖ የነቢያት መጽሐፍት - የታሪክ መጽሐፍት
  - ኢያሱ፣መሳፍንት 1ኛ እና 2ኛ ሳሙኤል፣1ኛ እና 2ኛ ነገስት

- ኢሳይያስ፡ኤርሚያስ፡ሕዝቅኤል እና 12ቱ ደቂቀ ነቢያት ናቸው።
- መዝሙረዳዊት፡ምሳሌ፡ኢዮብ፡መኃልየ መኃልየ፡ሩት፡ሰቆቃው ኤርሚያስ፡መክብብ፡አስቴር፡ዳንኤል፡ዕዝራ ነህሚያ(ወይም 2ኛ ዕዝራ) እና 1ኛ እና 2ኛ ዜና መዋዕል

2.2.2 የፕሮቴስታንት አቆጣጠር

ከላይ ያሉት አይሁድ የሚቀበሏቸውን በሙሉ ይቀበላሉ። በአቆጣጠር ለይሁድ አይሁድ 12ቱን ደቂቀ ነቢያት መጽሐፍት እንድ አንድ ይቆጥሩ የነበረውን ፕሮቴስታንቶች ለየ ብቻ በመቁጠር 39 አድርሰዋል። ከሐዲስ ኪዳን 27 በአጠቃላይ 66 መጽሐፍት ይቀበላሉ።

2.2.3 የካቶሊኮች አቆጣጠር

39ኙን የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ሁሉንም ይቀበላሉ። መጽሐፈ ምሳሌ ከምዕራፍ 25 እስከ 31 ያለው መጽሐፈ ተግሳጽ ተብሎ እንደ አንድ መጽሐፍ ይቆጠራል። በተጨማሪም 7 የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ማለትም፡-

- ✓ መጽሐፈ ጦቢት
- ✓ መጽሐፈ ዮዲት
- ✓ መጽሐፈ ጥበብ
- ✓ መጽሐፈ ሲራክ
- ✓ መጽሐፈ ባሮክ
- ✓ 1ኛና 2ኛ መቃቢያን ይቀበላሉ።

ከሐዲስ ኪዳን 27 መጽሐፍ ይቀበላሉ። በአጠቃላይ 73 መጽሐፍት ይቀበላሉ። የኢትዮጵያ ኦ/ተ/ቤ/ክ የምትቀበላቸው 81 ቅዱሳት መጽሐፍት ነው። ከብሉይ ኪዳን 46 ከሐዲስ ኪዳን ደግሞ 35 መጽሐፍትን ትቀበላለች።

መልመጃ ሁለት

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛው ምላሽ ስጡ

1. ቀኖና ማለት ምን ማለት ነው
2. የቅዱሳት መጽሐፍት አቆጣጠር መሰረት የኢ/ኦ/ተ/ቤ/ክ-----፣ የካቶሊክ ቤ/ክ ----- ፕሮቴስታንት----- ፣ አይሁድ----- መጽሐፍትን ይቀበላሉ።
3. የቅዱሳት መጽሐፍት ቀኖና አቆጣጠር በሶስት ይከፈላል።
ሀ. ሀስት   ለ. እውነት

ምዕራፍ ሶስት

የመጽሐፍ ቅዱስ አከፋፈል

ውድ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች በምዕራፍ ሁለት የመጽሐፍ ቅዱስ አቆጣጠር ምን እንደሚመስል ለመመልከት ችለናል። በዚህ ምዕራፍ የመጽሐፍ ቅዱስ አከፋፈል እንዴት እንደሆነ እንመለከታለን። የምስጢራት ባለቤት እግዚአብሔር አምላካችን ምስጢሩን ይገለጥልን። አሜን።

3.1 የብሉይ ኪዳንና የሐዲስ ኪዳን አከፋፈል

ብሉይ ኪዳን

ኪዳን - ኪዳን ማለት በሁለት ወገኖች መካከል የሚደረግ ውል(ስምምነት) ማለት ነው። እግዚአብሔር ከሰው ልጆች ጋር ያደረገው ውል፣ስምምነት ማለታችን ነው።በዚህ መሰረት ለኪዳን ሁለት ወገኖች ያስፈልጋሉ። ውል ሰጪና ውል ተቀባይ። ከዚያም መኃላው(ኪዳኑ) ይኖራል። እግዚአብሔር አምላክ ዓለምን ከፈጠረበት ጊዜ ጀምሮ በኪዳኑ አልተለየውም። (ዘፍ 1፤26-28)

ብሉይ - ማለት የቆየ፣የጥንት፣የበፊት፣ቀዳማዊና የድሮ ማለት ነው። ብሉይ ኪዳን ማለት ጥንታዊ፣ቀዳማዊ ውል(ስምምነት) ማለት ነው። ይህ ውል በሙሴ አማካኝነት እግዚአብሔር ለእስራኤላዊያን የገባውን ኪዳን የያዘ ነው። ይህ ኪዳን ከፍጥረት ዓለም እስከ ክርስቶስ መወለድ ድረስ ያለውን ታሪክ በውስጡ የያዘ ነው። የብሉይ ኪዳን መጽሐፍትየተጻፉት ከ1400-400ዓ.ዓ(ቅ.ል.ክ) ድረስ ባሉት 1000 ዓመታት ውስጥ ነው። የተጻፈውም ስላሳ ሁለት(32) በሚደርሱ አባቶች ነው። የተጻፈውም በዕብራይስጥቋንቋ ነው። ብሉይ ኪዳንን ብሉይ ኪዳን ያሰኘው እግዚአብሔር አምላካችን ከእስራኤል ዘነፍስ ጋር ያደረገው አዲስ ውል ወይም ስምምነት(ሐዲስ ኪዳን) ሲመጣ ነው።(ኤር 31፤31 ማቴ 26፤26-29 1ኛ ቆሮንቶስ 11፤25-26)

ብሉይ ኪዳን ተሸሯል የሚለው አስተምህሮ የተሳሳተ ነው። ብሉይ ኪዳን በሐዲስ ኪዳን መምጣት ጸንታለች፣ከብራለች።(ማቴ 5፤19-20) ጌታችን ወንጌልን ሲያስተምር ከብሉይ ኪዳን እየጠቀሰ ማስተማር ለዚህ በቂ ማሳያ ነው። «ህግና ነቢያትን ልሽር የመጣሁ አይምሰላችሁ ልፈጽም እንጂ» ማቴ 5፤17። በህግና በነቢያት ስለ እርሱ የተነገሩትን ለመፈጸም የወጣ መሆኑን አስተምሮናል። ስለዚህ ብሉይ ኪዳን የሐዲስ ኪዳን ምስክር ንባብ፣ትርጓሜ፣ፍጻሜ ናት። ቅዱስ አወግስጢኖስ የተባለው የቤተ-ክርስቲያን ሊቅ «ሐዲስ ኪዳን በብሉይ ኪዳን ተሰውሯል። ብሉይ ኪዳን በሐዲስ ኪዳን ተገልጧል» በማለት ተናግረዋል።

የሁለቱ ኪዳናት አንድነት

ሁለቱም ኪዳናት የሚገለጡት(የሚስተማሩት) ስለ እግዚአብሔር ነው።በብሉይ ኪዳን የተገለጠ እግዚአብሔር በሐዲስ ኪዳን የተገለጠው እሱ አራሱ ነው። ሁለቱምስለተመረጡ ህዝቦች ይናገራሉ።በብሉይ ኪዳን የተመረጡ ህዝቦች የሚባሉት እስራኤላዊያን(ዘስጋ) ሲሆኑ በሐዲስ ኪዳን የተመረጡ ህዝቦች ክርስቲያኖች(እስራኤል ዘነፋስ) ናቸው።ሁለቱም በቅዱሳን ሰዎች በእግዚአብሔር መሪነት የተጻፉ ናቸው። የሁለቱን ኪዳናት በምሳሌ ለማስረዳት ይረዳን ዘንድ የሚከተለውን ምሳሌ እንመልከት፡- አንድ ፊልም ሁለት ዲስኮች ቢኖሩት A እና B፣ብሉይ ኪዳን A ስትሆን ሐዲስ ኪዳን B ነች። አንድ ሰው A ወይም B ብቻ አይቶ ሙሉ ታሪኩን መናገር አንዳማይችል ሁሉ ብሉይ ኪዳንን ሳውቁ ሐዲስ ኪዳን መቀበል አይቻለም እንዲሁም ሐዲስ ኪዳን ተቀብሎ ብሉይ ኪዳን መተው አይቻልም።

3.1.1 የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ክፍሎች

ውድ ተማሪዎች የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክ ተዋህዶ ቤ/ክ አስተምሮ መሰረት ብዛታቸው አርባ ስድስት(46) ሲሆን በ4 ዋና ዋና ክፍሎች በመከፈል ይጠናሉ። እነርሱም፦

1. የህግ ክፍል (ብሔረ አሪት) /Tora/

በሙሴ አማካኝነት የተጻፉ 5 የህግ መጽሐፍቶች በውስጡ ይዟል። እነርሱም አሪት ዘፍጥረት፣አሪት ዘጸአት፣አሪት ዘሌዋዊያን፣አሪትዘኅልቅና አሪት ዘዳግም፣ ናቸው።

2. የታሪክ ክፍል (ክቴቢም-kethubim)

የታሪክ መጽሐፍት ክፍል በውስጡ 17 መጽሐፍቶችን ይዟል። እነርሱም-

1. መጽሐፈ ኢያሱ	10. መጽሐፈ ጦቢት
2. መጽሐፈ መሳፍንት	11. መጽሐፈ ዮዲት
3. መጽሐፈ ሩት	12. መጽሐፈ አስቴር
4. 1ኛ እና 2ኛ ነገስት	13. መጽሐፈ መቃብያን ቀዳማዊ
5. መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ	14. 2ኛና 3ኛ መቃብያን
6. 1ኛ ዜና መዋዕል	15. መጽሐፈ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን
7. 2ኛ ዜና መዋዕልና ጸሎተ ምናሴ	16. መጽሐፈ ኩፋሌ
8. መጽሐፈ ዕዝራ ነህምያ	17. መጽሐፈ ሄኖክ
9. መጽሐፈ ዕዝራ ስቴኤል እና መጽሐፈ ዕዝራ ካልዕ	

3. የመዝሙርና የጥበብ መጽሐፍት

1. መጽሐፈ ኢዮብ	6. መኃልየ መኃልየ ዘሰሎሞን
2. መዝሙረ ዳዊት	7. መጽሐፈ ጥበብ
3. መጽሐፈ ምሳሌ	8. መጽሐፈ ሲራክ
4. መጽሐፈ ተግሳጽ	
5. መጽሐፈ መክብብ	

4. የትንቢት መጽሐፍት

የትንቢት መጽሐፍት በውስጡ 16 መጽሐፍትን ይዟል። ከአስራ ስድስቱ መካከል አራቱ አቤት ነቢያት ሲሆኑ 16ቱ ደግሞ ደቂቃ ነቢያት ተብለው ይጠራሉ።

1. ትንቢተ ኢሳይያስ	9. ትንቢተ አብድዩ
2. ትንቢተ ኤርሚያስ	10. ትንቢተ ዮናስ
3. ትንቢተ ሕዝቅኤል	11. ትንቢተ ናሆም
4. ትንቢተ ዳንኤል	12. ትንቢተ ዕንባቆም
5. ትንቢተ ሆሴዕ	13. ትንቢተ ሶፎንያስ
6. ትንቢተ አምጽ	14. ትንቢተ ሀጌ
7. ትንቢተ ሚካያስ	15. ትንቢተ ዘካርያስ
8. ትንቢተ ኢዩኤል	16. ትንቢተ ሚልክያስ

3.2 የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ብዛት እና አከፋፈል

በኢትዮጵያ ኦርቶዶክ ተዋህዶ ቤ/ክአቆጣጠር መሠረት የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ብዛት 35 ነው። / ፍትሐ ነገስት አንቀጽ 2/ 35ቱ የሐዲስኪዳንመጽሐፍትበ5 ክፍሎች ይከፈላሉ። አከፋፈላቸው እንዲሚከተለው ነው፡-

- **የወንጌል ክፍል**---- 4ቱ የወንጌል መጽሐፍት (የማቴዎስ፣ የማርቆስ፣ የሉቃስ እና የዮሐንስ ወንጌል ናቸው።)
- **የታሪክ ክፍል**---- የሐዋርያት ስራ
- **የመልዕክት ክፍል**---- 14ቱ የቅዱስ ጳውሎስ፣ 3ቱ የቅዱስ ዮሐንስ፣ 2ቱ የቅዱስ ጴጥሮስ፣ 1 ቅዱስ ይሁዳ እና 1 ቅዱስ ያዕቆብ መልዕክታት ናቸው። በአጠቃላይ 21 መልክታት
- **የትንቢት ክፍል**---- የዮሐንስ ራዕይ
- **የስርዓት ክፍል**---- ስርዓተ ጽዮን፣ ትዕዛዘ ሲኖዶስ፣ ግጽው፣ መጽሐፈ ኪዳን 1 እና 2 መጽሐፈ አብጡሊስ፣ መጽሐፈ ቀሌምንጦስ፣ መጽሐፈ ዲዲስቅልያ ናቸው። በአጠቃላይ 8 መጽሐፍት ናቸው።

መልመጃ ሶስት

ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛው ምላሽ ሰጡ

1. የሁለቱ ኪዳን አንድነት በምን በምን እንደሆነ ግለጹ
2. የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ብዛት----- ሲሆን በ----- ይከፈላል።
3. የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ብዛት----- ሲሆን በ----- ይከፈላል።

ምዕራፍ አራት

የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ዝርዝር ጥናት

ውድ ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የምንመለከተው አርባ ስድስቱ(46ቱ) የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት ዝርዝር ጥናት ይሆናል። መጽሐፍቶቹ በማን ፣መቼ እንደተጻፉ፣ አብይ የመጽሐፍቶቹን አስተምህሮ እንመለከታለን።

4.1 የህግ መጽሐፍት (ብሔረ አሪት)

ኢሪት፡- የሚለው ቃል የሱርስት ቋንቋ ሲሆን ትርጉሙም ብርሃን ማለት ነው። መዝ 118-105 ዕብራዊያን ቶራ ብለው ይጠሩታል። ትርጉሙም ህግ ማለት ነው። የህግ መጽሐፍት የሚባሉት አምስት(5) መጽሐፍት ሲሆኑ የተጻፉትም በነቢዩ እግዚአብሔር በሙሴ አማካኝነት ነው። ሙሴ ከሌዋዊያን ወገን የተወለደ ታላቅ አባት ነው። የእስራኤልን ህዝብ ከግብጽ ባርነት ያወጣ ዘንድ እግዚአብሔር የመረጠው ታላቅ መሪ ነው። አስተዳደጉ በፈርዖን ቤት ቢሆንም ልቡ የወገኖቹን ጉዳት ይመለከት ስለነበር በእግዚአብሔር ፈቃድ አስቸጋሪውን የእስራኤል ህዝብ ይመራ ዘንድ ተመረጠ። ነብዩ ሙሴ እግዚአብሔርን ከ570 ጊዜ በላይ ቃል በቃል ያነጋገረ፣ በእግዚአብሔር አንደበት እንደ ሙሴ ያለ ትሁት ሰው የለም ተብሎ የተመሰከረለት ታላቅ አባት ነው።

በአጠቃላይ አምስቱ የሙሴ መጽሐፍት ጠቅለል ባለመልኩ የሰው ልጅና የሌሎችን ፍጥረታት አፈጣጠር፣ የእስራኤላዊያንን ስደት እንዲሁም ከስደት መመለስን፣ የተስፋይቱን ምድር መወረስና ሌሎችንም አቤት ታሪኮች ይዘዋል። ከ5ቱ የኦሪት መጽሐፍት በመጀመሪያ የምንመለከተው ኦሪት ዘፍጥረትን ነው።

4.1.1 ኦሪት ዘፍጥረት

ይህ መጽሐፍ የስነ ፍጥረት ልደት ወይም አጀማመር እንዴት አንደመጣ የሚያሳይ መጽሐፍ ነው። የፍጥረታትን ልደት የሚዘክር በመሆኑ ኦሪት ዘልደት ተብሎም ይጠራል። የመጽሐፍ ቅዱስን የታሪክ ቅደም ተከተል ከመጠበቅ አንጻር በመጀመሪያው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ላይ ይገኛል። ዘፍ 1-1 ነገር ግን በመጀመሪያ የተጻፈው መጽሐፈ ሔኖክ ነው።

ነብዩ ሙሴ ስለ ስነ-ፍጥረት የጻፈው በወቅቱ ኖሮ ሳይሆን እንደ ቤተ-ክርስቲያን አስተምህሮ 40 ቀን 40 ሌሊት በጾምና በጸሎት ቆይቶ ህግጋትን ሲቀበል ፍጥረታት ከመፈጠራቸው ጀምሮ እርሱ እስካለበት ዘመን ድረስ እግዚአብሔር በሲና ተራራ ምስጢር ገለጠለት(አስተምሮት) ጽፎታል። አንድም ከአባቶቹ በትውፊት የሰማውን ጽፎታል።

የመጽሐፉ ዓላማ ከስነ ፍጥረት አንስቶ እስራኤላዊያን ወደ ግብጽ ምድር እስከወረዱበትጊዜ ድረስ ያለውን የመለኮት መገለጥ ታሪክ በአጭሩ የሚያስረዳ ነው።

የመጽሐፉ አከፋፈል-ኦሪት ዘፍጥረት 50 ምዕራፎች በወስጡ የያዘ ሲሆን ለጥናት ይረዳን ዘንድ አቤት የታሪኮቹ አከፋፈል እንደሚከተለው ይቀረባል፡-

ምዕራፍ 1-2 ስለ ስነ-ፍጥረትና ስለ ሰው ነጻ ፍቃድ ይናገራል።

ምዕራፍ 3-4 ስለ ሰው ልጅ ፈተናና ውድቀት፣ ከገነትም ስለመባረሩ ይናገራል።

ምዕራፍ 5-10 የቅዱሳን አበውን ታሪክ ይናገራል።

ምዕራፍ 6-11 ስለ ጥፋት ውሃ፣ ስለ ኖኅ ቤተሰቦች ድህነት፣ ስለ ስናኦር (ባቢሎን)ሰዎች ግንብ መሰረት(በእግዚአብሔር ላይ መነሳት)፣ ስለ ቋንቋ መደበላለቅ ይተርካል።

ምዕራፍ 12-23 ስለ አብርሐም ታሪክ

ምዕራፍ 24-26 ስለ ይስሐቅ ታሪክ

ምዕራፍ 27-36 ስለያዕቆብታሪክ

ምዕራፍ 37-50 ስለ ዮሴፍ ታሪክ ይናገራል።

ውድ ተማሪዎች በአጠቃላይ አራት ዘፍጥረት ብዙ ጠቃሚ ነገሮች ያስተምረናል። የዓለም ፈጣሪ እና መጋቢ እግዚአብሔር ከፍጥረታት ሁሉ አስበልጦ ለፈጠረው ለሰው ልጅ ነጻ ፈቃድ መስጠቱ። ይህ ነጻነት የሰው ልጅ ኃጢአትን ለመስራት እንደተጠቀመበት ያስረዳል። እግዚአብሔር ኃጢአትን እንደሚጠላ፣ ኃጢአተኞችን ደግሞ እንደሚቀጣ፣ ቅዱሳንን በህይወት ሁሉ እንደሚጠበቅ የሚያስተምሩ የብዙ ትምህርቶች እና ቁም ነገሮችን በውስጡ የያዘ መጽሐፍ ነው።

4.1.2 አራት ዘጸአት

ጸአት፡- ማለት የግዕዝ ቃል ሲሆን ትርጉሙም መውጣት ማለት ነው። ይህንን ስያሜ ያገኘው የእስራኤል ህዝቦች ለ430 ዘመናት የግፍና የመከራ ኑሮ በኋላ በሙሴ መሪነት ከግብጽ ምድር መውጣታቸው እና የተስፋይቱ ምድርን ለመውረስ የሚያደርጉትን ጉዞ የሚያሳይ በመሆኑ ነው። 70 ሆነው ወደ ግብጽ ምድር የገቡት የያዕቆብ ልጅ ሲወጡ ከ60000 በላይ ሆነው ወጡ።

መጽሐፉ 40 ምዕራፎች በወሰጡ የያዘ ሲሆን አከፋፈሉ እንደሚከተለው ይቀርባል፡-

ከምዕራፍ 1-4

- ✓ ግብጻውያን በእስራኤላውያን ላይ ስለፈጸሙት ግፍ
- ✓ ስለ ሙሴ ልደትና ስለወንድሞቹ እርዳታ
- ✓ ሙሴ ከፈርአን ሸሽቶ ወደ ምድያም ስለመሄዱ
- ✓ በሚነደው ቁጥቋጦ ውስጥ የሙሴ መጠራት

ከምዕራፍ 5-11

- ✓ ሙሴ እና አሮን ከፈርአን ጋር መከራከራቸውን ይተርካል
- ✓ በእስራኤላውያን ላይ የባርነት ቀንበር ስለመጠበቁ
- ✓ በፈርአን እንቢተኝነት በግብጽ ስለመጡት አስራ አንድ መቅሰፍቶች

ከምዕራፍ 12-15

- ✓ እስራኤላውያን ከግብጽ ምድር ስለመውጣት
- ✓ ግብጻውያን እስራኤላውያንን ከለቀቁ በኋላ እንደገና በመከተላቸው በእግዚአብሔር ድንቅ ስራ እስራኤላውያን ባህረ ኤርትራ ተሻግረው ሲሄዱ ግብጻውያን ግን በባህር ውስጥ ሰጥመው መቅረታቸውን ይተርካል።
- ✓ እስራኤላውያን በመዝሙር እግዚአብሔርን ማመስገናቸው።

ከምዕራፍ 16-40

- ✓ በሲና ተራራ ላይ እግዚአብሔር በሙሴ አማካኝነት 10ቱ ትዕዛዛት የተጻፈበትን ጽላት መስጠቱ
- ✓ ለእስራኤል መተዳደሪያ ደንቦች መስጠታቸው
- ✓ ስለ ደብተራ አራት አሰራር የተሰጠ መመሪያ
- ✓ ስለ አሮን ስልጣን ክህነት፣ ስለ ልብሰ ተክህኖ እና ስለ ስርአተ አምልኮ
- ✓ እስራኤላውያን የወርቅ ጥጃ ሰርተው ስለማምለካቸውና ሙሴም ለአምላክ ቀንቶ ጽላቱን በጣኦቱ ላይ መሰበሩ እና የቃልኪዳኑ ህግ ድጋሚ መስጠቱ ይተርካል።
- ✓ የእስራኤል ልጆች ወደ ከነአን በሚያደርጉት ጉዞ ከሰማይ መና እየወረደላቸው እየተመገቡ ስለመጓዛቸው
- ✓ እግዚአብሔር አሮንን እና ልጆቹን መርጦ መቅደስ እንዲሰሩለት ማዘዝ
- ✓ በሲና ተራራ እንደተገለጠው የእግዚአብሔር ማደሪያ መስራታቸው

ውድ ተማሪዎች አራት ዘጸአትን ጠቅላላ ባለመልኩ መልኩ ስንመለከት የሰው ልጅ ከህገ ልቦና ዘመን ወደ ህገ አራት ዘመን(ከልቦናዊ ህግ ወደ የጽሑፍ ህግ) የተሸጋገረበት ሂደትን የሚያሳውቅ መጽሐፍ ሲሆን የቢደል ውጤት ምን እንደሆነ እና እግዚአብሔር ህዝቡ በመከራ

ጊዜ እንደሚታይ ስለተቃራኒነት ምሳሌ ነው። ግብጽ የሲኦል ፈርአን እና ሰራዊቱ የዲያቢሎስና የጭፍሮች፣መጥፊ የክርስቶስ፣የመጥፊ በትረ የመስቀል፣እስራኤል የክርስቲያኖች፣ከነአን የመንግስተ ሰማያት፣ባህረ ኤርትራ የጥምቀት፣በረሐውና መቀቱ በክርስቲያኖች ላይ የሚደርሰው ፈተና፣የበጉ ስጋ እና ደም የክርስቶስ ስጋ እና ደም(ቅዱስ ቁርባን) ምሳሌ ናቸው።

4.1.3 አራት ዘመናዊዎች

በብሉይ ኪዳን ህዝብ እስራኤል ኃጢአት ሲሰሩ የሚያስታርቋቸውና ወደ እግዚአብሔር የሚያቀርቧቸው የሌዋዊያን ካህናት ነበሩ። ይህ መጽሐፍ ዘመናዊዎች የሚለው ስያሜ ያገኘው ከአስራ ሁለቱ ነገደ አንዱ በሆነው በሌዊ ነገድ ስም ነው። መጽሐፉ ለእግዚአብሔር ስለሚቀርቡ የመስዋዕት አይነቶች ይገለጻል።በተጨማሪም ስለበዓላት አከባበር፣ ለእስራኤላውያን ስለተሰጡ ማኅበራዊ እና ግለሰባዊ ህጎች ይተርካል። አራት ዘመናዊዎች የቅድስና ህይወት የሚገኝበት መጽሐፍ ነው።ስለቅድስና ብዙ ጊዜ ስለሚነገር የቅድስና መጽሐፍ ተብሎ ይጠራል።ይህ መጽሐፍ 27 ምዕራፎች በውስጡ ይዟል።በዘመናዊዎች ውስጥ ከሚገኙት አቤት ትምህርቶች መካከል የመስዋዕት አይነቶች እና የበዓላት አከባበር የሚጠቀሱ ናቸው።

ውድ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች ወደ አካፋፊ ስመዔዳችን በፊት የመስዋዕት አይነት እና የበዓላት አከባበር እንደሚከተለው እንመለከታቸዋለን፡-

4.1.3.1 የመስዋዕት አይነቶች

ሀ.የሚቃጠል መስዋዕት ፡-በዓመት አንድ ጊዜ ብቻ የሚፈጸም የመስዋዕት አይነት ነው። (ዘሌ.6፥8-13)

ለ.የደኅነት መስዋዕት ፡-ህዝቡ ከእግዚአብሔር ጋር የቅድስና ህብረት እንድናርው የሚቀርብ መስዋዕት ነው።(ዘሌ.3፥1-17)

ሐ.የበደል መስዋዕት ፡-ይህ መስዋዕት የሚቀርበው አንድ እስራኤላዊ እግዚአብሔርን መበደሉን ሳያውቅ ቆይሮቶ መበደሉን ባወቀ ጊዜ

የሚቀርብ መስዋዕት ነው።(ዘሌ.5፥4-7)

መ.የኃጢአት መስዋዕት ፡- 10ቱን ትዕዛዛት በተላለፈ ጊዜ የሚቀርብ መስዋዕት ነው።(ዘሌ.4፥5-25)

ሠ.የስዕለት መስዋዕት ፡-የተሳለው ስዕለት ሲሰምርለት የሚቀርበው መስዋዕት ነው።(ዘሌ.6፥7-15)

ረ.የፈቃድ መስዋዕት ፡-ይህ መስዋዕት ከሌሎች የሚለየው የግዳጅ መስዋዕት ሳይሆን አንድ እስራኤላዊ ህይወቱ(ቤቱ) የተስተካከለ ሲሆን በፈቃዱ የሚያቀርበው መስዋዕት ነው።

4.1.3.2 የበዓላት አከባበር

እስራኤላዊ እግዚአብሔር ያደረገላቸው ነገር የሚዘከሩባቸው የተለያዩ በዓላት ያላቸው ህዝቦች ናቸው። የሚከተሉት እንመለከታለን፡-

1.የሰንበት በዓል፡- ሰንበት ማለት እረፍት ማለት ሲሆን እግዚአብሔር በ6ቱ ቀናት ፍጥረታት ፈጥሮ በሰባተኛ ቀን ማረፉን በማሰብ የሚከበር በዓል ነው።የሰንበት በዓል አከባበር እንደ ህግ የተሰጠው በዚህ መጽሐፍ ላይ ነው። እንደ ሊቃውንተ ቤ/ክ አስተምህሮ ሶስት አይነት ሰንበታት ሲኖር ይህ መጽሐፍ የሚዘከር ስለ ሰንበት አይሁድ ነው።በሐድስ ኪዳን በሰንበት አይሁድ በሰንበተ ክርስቲያን (በዕለተ እሑድ)ተተክታለች።

- ❖ ሰንበት እግዚአብሔር(ሰንበተ አይሁድ) ወይም ገተኛ ቀን
- ❖ ሰንበተ ከንዓን (ከግብጽ ምድር የወጡበት ቀን)
- ❖ ሰንበተ መንግስተ ሰማያት

2.በዓለ ፋሲካ (የነጻነት በዓል):- ከግብጽ ምድር (ከባርነት የወጡበት) የነጻነታቸው ቀን በማሰብ የሚከብሩት ነው ፡፡አይሁዳዊያን ፋሲካ ማክበር የጀመሩት ከግብጽ ምድር ሳይወጡ ነው፡፡ዘዳ 12 በዓለ ፋሲካ የአይሁድ አዲስ ዓመት በገባ በመጀመሪያው ወር(ሚያዝያ) 14 ቀን የሚከበር በዓላቸው ነው፡፡በሐዲስ ኪዳን በበዓለ ፋሲካ በዓለ ትንሣኤ ተተክቷል፡፡

3.የቂጣ በዓል:-የፋሲካን በዓል ካከበሩ ከ15 ቀን በኋላ ለ7 ቀናት የሚያከብሩት በዓልነው፡፡በወንጌል የቂጣ በዓል በደረሰ ጊዜ ተብሎም ተተቅሷል፡፡

4.በዓለ ሰዊት /የእሸት በዓል/- በዓለ ሰዊት ከ7 ሰንበታት /49 ቀናት/ ነጹ ሰብስበው በ50ኛ ቀን ያከበሩት የነበረ በዓል ነው፡፡በዓለ ሰዊት በበዓል ጳራቅሊጦስ ተተክቷል፡፡

5.ሠርቀ ወር:- በሰባተኛ ወር በመጀመሪያ ቀን (ጥቅምት 1) መለከት በመንፋት የሚከብሩት በዓል ነው፡፡በሠርቀ ወር መጠቅ እና አበቅቲ ተተክቷል፡፡

6.ዕለተ አስተሰርዮ:-ይህ በዓል የሚከበረው በሰባተኛ ወር በ10ኛ ቀን (ጥቅምት 10) ሲሆን ሊቀ ካህኑ ወደ ቅድስተ ቅዱሳን በመግባት የህዝቡ ኃጢአት የሚያስተሰርደበት ቀን ነው፡፡ይህ በዓል የሚከበረው የዮሴፍ መሸጥን ምክንያት በማድረግ አባቶቻችን ኃጢአት በእኛ ላይ አይሁን በማለት ያቀርቡ ነበር፡፡በዕለተ አስተሰርዮ የጥምቀት በዓል ተተክቷል፡፡

7.በዓለ መጸለት:- ይህ በዓል ከጥቅምት 15 ጀምሮ ለ7 ቀናት ያህል የሚከበር ሲሆን ህዝቡ ከቤት ወጥቶ የቅጠል ዳስ በመስራት ያከብረዋል፡፡በበዓለ መጸለት የልደት በዓል ተተክቷል፡፡

የኦሪት ዘሌዋውያን መጽሐፉ አከፋፈል:- ከላይ እንደ ተጠቀሰው መጽሐፉ 27 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን አከፋፈሉም እንደሚከተለው ይቀረጣል

ከምዕራፍ 1-7 ስለ መስዋዕት አይነቶች፣ ከእግዝአብሔር ድህነት ስለመለመንና ለምስጋና

ከምዕራፍ 8-10 ለከህነት አገልግሎት አሮን እና ልጆቹ እንደተሾሙ

ከምዕራፍ 11-14 ስለሚበሉ እና ስለማይበሉ እንሰሳት፣ የእስራኤላዊያን ሴቶች ልጅ ሲወለዱ ስላለው ስርዓተ

ከምዕራፍ 15-16 ከወንድ እና ከሴት ስለሚወጡ ፈሳሾች መንጸት ስነ-ሥርዓት

ከምዕራፍ 17-22 ስለተከለከሉ ጋብቻዎች፣ ከጥንቆላ ስራ ስለመከልከል

ከምዕራፍ 23- 27 ስለ በዓላት አከባበር፣ ስለ ትዕዛዛት መጠበቅ የሚሰገኑ በረከቶች ይተረካል፡፡

ማጠቃለያዎች ዘሌዋውያን ህዝበ እስራኤል ከእግዝአብሔር ጋር በቅድስና ለመኖር እንደችሉ የተሰጡ ህጎች እና የተለያዩ መመሪያዎች ይዟል፡፡የተሰጡት መጠበቅ ወደ ቅድስና ህይወት እንደሚድርስ መሆኑን ሲያሳይ በተቃራኒ መተላለፍ ደግሞ እስከ ሞት የሚደርስ ቅጣት እንደሚያሰከትል ያስተምረናል፡፡ኦሪት ዘሌዋዊያን የኦሪት ዘጸአት ትርጓሜ ነው፡፡ ምክንያት በዘጸአት ውስጥ የተሰጡት መመሪያዎች እንዴት ተግባራዊ እንደሚደረጉ ስለሚያስተምር ነው፡፡ (ዕብ 7፡11)

4.1.4 ኦሪት ዘጸአት

ውድ ተማሪዎች ጉልቅ ማለት የግዕዝ ቃል ሲሆን ትርጉሙም ቆጠረ ማለት ነው፡፡ እስራኤላዊያን ከግብጽ ምድር ከወጡ በኋላ መቆጠራቸው ስለሚተርክ ዘጸአቱ ተባለ፡፡ ኦሪት ዘጸአቱ 36 ምዕራፎች ሲኖሩት በውስጡ የሚከተሉትን ፍሬ ሀሳቦች ይዟል፡-

ሀ.ምድረ ከነዓንን እንዲሰልሉ የተላኩ ከ12ቱ ሰላዮች ከኢያሱ እና ከካሌብ በቀር የምድሪቱን ለምነት ፍሬዎች በማሳየት ከገለጹ በኋላ በምድሪቱ ላይ ሚኖሩህዝቦች ከእነርሱ እንደሚበረቱ በመናገራቸው እስራኤልዊን ሁከት በማስነሳታቸው ምክንያት 40 ቀን ይፈጅ የነበረውን ጉዞ እግዚአብሔር ተቆጥቶ 40 ዓመት በበረሀ እንዲንከራተቱ አድርጓቸዋል፡፡20 አመት ሞልቷቸው ከግብጽ ምድር ከወጡት መካከል ምድረ ርስትን የወረሱት ኢያሱና ካሌብ ብቻ ነበሩ፡፡

ሊሙሴ ኢትዮጵያዊቷን በማግባቱ አሮንና ማርያም በሙሴ ላይ ማመጸቸው በዚህም ምክንያት ማርያም በለምጽ መመታቷን፤ እና በለአም እስራኤልን ለመርገም ጉዞ እንደጀመረ ያትታል፡፡

የመጽሐፍ አከፋፈል

ከምዕራፍ 1-12

- ✓ እስራኤላዊያን በየነገዳቸው መቆጠራቸው
- ✓ ከሲና ተራራ እስከ ቃዴስ በረሀ ድረስ ያደረጉት ጉዞ
- ✓ የሙሴ ኢትዮጵያዊቷን ማግባት አሮንና ማርያምን እንዳስቆጣ በዚህም ማርያም እንደተቀጣች

ከምዕራፍ 13-25

- ✓ ከነአንን ይሰልሉ ዘንድ ስለተላኩ ሰላዮች
- ✓ ስለ 10ኛ ሰላዮች መቀሰፍ
- ✓ ሙሴ ስለህዝቡ ማማለዱ
- ✓ እስራኤላዊያን ለሙሴ ባለመታዘዛቸው ለ40 ዓመት በምድረ በዳ መንከራተታቸው
- ✓ በለአም እስራኤልን ለመርገም ያደረገው ጉዞ

ከምዕራፍ 26-36

- ✓ ህዝበ እስራኤል ወደ ምድረ ርስት(ከነአን) ለመግባት መዘጋጀታቸውን ይተርካል

ውድ ተማሪዎች መጽሐፉን ጠቅላል ባለመልኩ ስንመለከተው ታላቅ ተአምራትን በማድረግ ከግብጽ ምድር ያወጣቸው የእግዚአብሔር ኃይልን በመርሳት የከነአን ሰዎችን ኃይልን በመስጋት በሙሴ ላይ ህዝቡ በማመጽ ምክንያት የ40 ቀን መንገድ 40 አመት መሆኑና የሙሴ (የቅዱሳን) የማማለድ ስልጣንን እንዳላቸው ያስተምራል፡፡

4.1.5 አሪት ዘዳግም

ዘዳግም፡- ማለት በግዕዝ የተደገመ ማለት ሲሆን ሙሴ ከ40 ዓመት በፊት በተጻፉት በሶስቱ መጽሐፍት(በአሪት ዘጸአት፣ዘሌዋዊያንና ዘኲልቅ) ላይ የነበሩት የእስራኤላዊያን ታሪክና ህግ በድጋሚ ለአዲሱ ትውልድ የሚያስታመርበትን ትምህርት የያዘ በመሆኑ ይህን ስያሜ አግኝቷል፡፡ይህ የሆነበት ምክንያት 20 ዓመት ሞልቷቸው ከግብጽ ምድር ከወጡት መካከል በህይወት የተገኙት (ህግና ታሪክ የሚያውቁት) ሙሴ፣ ኢያሱና ካሌብ ሲሆኑ አብዛኞቹ በምድረ በዳ በአመጽ ምክንያት አልቀዋል፡፡ ስለሆነም ህጉ ሲሰጥ ያልነበረው አዲስ ትውልድ የእግዚአብሔር ድንቅ ስራ እንዲያውቁና የተሰጡ ህግጋት በመጠበቅ የትውልድ ኃላፊነት እንዲወጣ በማሰብ በእግዚአብሔር ፈቃድ ሙሴ በሞአብ አገር አሪት አስተምሯቸዋል፡፡

የመጽሐፍ አከፋፈል

አሪት ዘዳግም በውስጡ 34 ምዕራፎች የያዘ ሲሆን ለማጥናት ይመችን ዝንድ እንደሚከተለው ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-4 በሙሴ መሪነት የተከናወነ የእስራኤል ህዝብ ታሪክ መደገም

ከምዕራፍ 5-26 ከእግዚአብሔር የተሰጡ ህግጋት እንደተደገሙና ህዝቡ ህግጋቱን እንዲጠብቅ የተሰጡ ምክሮችን

ከምዕራፍ 27-30 ለሰዎች የተሰጡ ምርጫዎች በመታዘዝ በረከት ባለመታዘዝ መርገም እንዳለ ያስተምራል

ከምዕራፍ 31 ወደፊት ስለሚሆኑ አንዳንድ ነገሮች መግለጽ

ሀ. የሙሴ መሞት

ለ. የኢያሱ በእግዚአብሔር ፈቃድ መሾም

ሐ. የሰዎች መንፈሳዊ ሕይወት መቀዝቀዝ

መ. የሰዎች በጥፋት ምክንያት መቀጣት

ከምዕራፍ 32-33 የመጨረሻዎቹ የሙሴ መዝሙርና በረከት እና ስለጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የተነበየው ገለጸ ትንቢት፤

ምዕራፍ 34 ሙሴ በናባው ተራራ የተሰፋ ምድርን መመልከቱና ማረፉን ይገልጻል፡፡

4.2 የታሪክ መጽሐፍት ክፍል

ውድ ተማሪዎች በብሉይ ኪዳን መጽሐፍ አከፋፈል ተረታ መሰረት በሁለተኛ ደረጃ የምናገኘው የታሪክ መጽሐፍት ክፍል ነው፡፡ ከአርባ ስድስቱ መጽሐፍት መካከል አስራ ሰባቱ የታሪክ ይዘት ያላቸው መጽሐፍት ናቸው፡፡ እነዚህ አስራ ሰባቱ መጽሐፍትን በዚህ ክፍል ትምህርት የምንመለከታቸው ይሆናል፡፡ መልካም ንባብ!

የታሪክ መጽሐፍት ተብለው የሚጠሩት መጽሐፍት ከኢያሱ ወልደ ነዌ እስከ ዮሴፍ ወደ ኮሪዮን ያሉት ሲሆኑ ቁጥራቸው 17 ናቸው፡፡ በታሪክ መጽሐፍት ውስጥ የሚገኘው ጠቅላላ ሀሳብ በእግዚአብሔር እና በእስራኤል መካከል ስለነበረው ግንኙነት ነው፡፡ ከእነዚህ መጽሐፍት አንዳንዶቹ በአይሁድ ቀኖና መጽሐፍት ከነቢያት መጽሐፍ ቢመደቡም ከመጽሐፍቶቹ ይዘት አንጻር 72ቱ ሊቃውንት በታሪክ መጽሐፍት እንዲመደቡ ወስነዋል፡፡ እስራኤላዊያን በሙሴና በኢያሱ መሪነት ምድር ርዕሰትን ከወረሱ ጀምሮ እስከ ባቢሎን መርከ እና ከመርከ በኋላ ስላሉት አመታት የእስራኤላዊያን ታሪኮች ይተርካል፡፡ ከ17ቱ የታሪክ መጽሐፍ ውስጥ በሴቶች የተሰየሙት ሁለት ሲሆኑ እነርሱም መጽሐፈ ናት (ሙኣባዊት) እና መጽሐፈ አስቴር (እስራኤላዊት) ናቸው፡፡ ከዚህ በመቀጠል 17ቱ የታሪክ መጽሐፍት በዝርዝር እንመለከታለን፡፡

4.2.1 መጽሐፈ ኢያሱ ወልደ ነዌ

የዚህ መጽሐፍ ጸሐፊ ኢያሱ ሲሆን (8 ፣2 24፣26) ሙሴን እየረዳ ከልጅነቱ ጀምሮ የተከተለው ኢያሱ ከሙሴ ሞት በኋላ ህዝብ እስራኤልን እንዲመራ በእግዚአብሔር የተመረጠ ታላቅ አባት ነው፡፡

ኢያሱ፡- ማለት አዳኝ፣መሪ፣መድኃኒት ማለት ነው፡፡ኢያሱ የእስራኤል ህዝብ ከስጋ ጠላቶቻቸው ሰላዳናቸው መድኃኒት ተብሏል፡፡

ኢየሱስ፡- ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ዓለም ሁሉ ከነፋስ ጠላት ከሞትና ከዲያብሎስ ያደነን በመሆኑ እውነተኛ መድኃኒት ማለት ነው፡፡ (ማቴ.2፣21፣ ሉቃ.2፣10)

የመጽሐፉ ዋና ይዘት ኢያሱ ህዝቡን ለማስተዳደር ያደረገው ትግል እና የተስፋይቱ ምድር መውረሳቸውን ያትታል፡፡በእግዚአብሔርኃይልበኢያሱ መሪነት ህዝብ እስራኤል የዮርዳኖስ ወንዝን ተሻግረው በተስፋይቱ ምድር ላይ ይኖሩ የነበሩ ነገስታት ድል በማድረግ በየነገራቸው መስፈራቸው ይተርካል፡፡

የመጽሐፉ አከፋፈል፡- መጽሐፈ ኢያሱ 24 ምዕራፎች በውስጡ ይዟል፡፡ እንደሚከለተው ይቀርባል፡-

ከምዕራፍ 1-5 የእስራኤል ህዝብየዮርዳኖስን ወንዝ መሻገርና ወደ ከነዓን መግባት

ከምዕራፍ 6-12 የከነዓንን ሰዎች ማሸነፋቸው /የአሞራዊንን እና የአሦርን ነገስታት ድል ማድረጋቸው/

ከምዕራፍ 13-22 ህዝብ እስራኤል ምድር ከነዓንን በየነገራቸው መከፋፈላቸው

ከምዕራፍ 23-24 የመጨረሻው የኢያሱ ምክር እና ሞት

ውድ ተማሪዎች መጽሐፈ ኢያሱ ጠቅላላ ባለመልኩን ስንመለከተው በውስጡ፡- የቅዱሳን መላዕክት ተራዲይነትና ክብር(ኢ.ዮ.5፣13)፣ የዕምነት ኃይልነት (6፣15-21)፣ የዓላማ ጽናትን እና ሊታቦት የሚሰጥ ክብርን ያስተምረናል፡፡

4.2.2 መጽሐፈ መሳፍንት

መሳፍንት፡- ማለት መስፍን የሚለው ቃል ብዥሉ ሲሆን ትርጉሙም ገዢ፣አስተዳዳሪ፣መሪ፣ፈራጅ(ዳኛ) ማለት ነው።ዋና ሐሳቡ እስራኤላውያንዋና ንጉስ እንዳልነበራቸው እና በእግዚአብሔር ተመርጠው ጠላቶቻቸው ድል በሚያደርጉ መሳፍንት መገዛታቸውን በሰፊው ይተርካል።እስራኤላውያን ለ300 አመታት (አንዳንድ መጽሐፍት 450 ዓመታት ይላሉ) 13 በሚደርሱ መሳፍንት ተመረተዋል። ከእነርሱም አንዱ ሴት ስትሆን ስሟም ዲቦራ ይባላል።መጽሐፉ በተለይ የጌዴዎንን፣የባርቅና ዲቦራን፣የፍታሔንና የሳምሶንን ታሪክ አጉልቶ ያሳያል።(ዕብ.11፡32-35) ከእነዚህ መካከል አቤሜሌክ የተባለው ህግ እግዚአብሔርን በመቃወሙ ምክንያት ከፍተኛ ጉዳት ደርሶበታል።መጽሐፉ 21 ምዕራፎች ሲኖሩት ጸፊው ነብዩ ሳሙኤል እንደሆነ ሊቃውንት ቤ/ክ ያስተምራሉ።ሳሙኤል የኖረው በ1200 እና በ1020 ዓ.ዓ መካከል በመሆኑ ይህ ዘመን ዘመነ መሳፍንት የሚባልበት ዘመን በመሆኑ የመጽሐፉ ጸሐፊ ነብዩ ሳሙኤል እንደሆነ ያሳያል።(አንዳንድ ሊቃውንት ሳሙኤል የነበረበት ጊዜ እግዚአብሔር ገልጦለት ጽፎታል ይላሉ።) በቤተ-እስራኤል ተሹመው እስራኤልን ሲስተዳድሩ የነበሩት መሳፍንት የሚከተሉት ናቸው፡-

1. ኅቶሊያል(3፡1-11) የመሶፕታሚያ ጠላቶቻቸው ድል ያደረገው መስፍን
2. ናኦድ (3፡12-31) ሞአባዊያን፣አሞናዊያንና አማሌቃዊያን ጠላቶቻቸው የነበሩ ሲሆን አዳኛቸው ናኦድ ነበር።
3. ሰሜጋር (3፡31)
4. ዲቦራ (4እና5)
5. ጌዴዎን (6፡8-11)
6. አቤሜሌክ (9፡1-57)
7. ቶላ (10፡1-2)
8. ኢያሱ (10፡3-5)
9. የፍታሔ(11፡1)አሞናዊያን ጠላቶቻቸው ሲሆኑ አዳኛቸው የፍታሔ ነበር
10. አብዳን (12፡8-10)
11. ኤሎም (12፡11-12)
12. ዓብዩን (12፡13-15)
13. ሶምሶን (13፡16-31) ከፍልስጤማዊያን ጠላቶቻቸው ያዳናቸው መስፍን ነው።

4.2.3 መጽሐፈ ሩት

ውድ ተማሪዎች መጽሐፈ ሩት በአንስት ከተሰየሙት ጥቅት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች መካከል አንዱ ነው።

የመጽሐፈ ሩት ጸሐፊ ነቢዩ ሳሙኤል ነው። ይህ መጽሐፍ የተጻፈው በዘመነ መሳፍንት መጨረሻ አካባቢ ነው። ዋና ታሪኩ ሩት ስለምትባል ሙዓባዊት ሴት ይተርካል። በዚህ ምክንያት መጽሐፉ በስሟ ሊሰየም ችሏል። አቤሜሌክ የሚባል እስራኤላዊ ከኦሚንና ከሁለት ወንድ ልጆቿ ጋር በመሆን በሀገረ እስራኤል ረሀብ በነገሰ ጊዜ ወደ ሞአብ ምድር እንደ እንደ ተሰደደ እና ከልጆቿ አንዱ ሩትን አግብቶ በሞአብ ምድር እንደ ተቀመጡ በዚህም ህይወቱ እንዳለፈ ይተረካል።

ኦሚን በሰው ሀገር በብቸኝነት መኖር አቅቷት ወደ ሀገሯ ስትመለስ ሩትም ህዝብሽ ህዝቤ አምላክሽ አምላኬ ብላ ከኦሚን ጋር ወደ እስራኤል መጥታ ቦኤዝ የሚባል ሰው አግብታ የዳዊት አያት የሆነው ዒዮቤድን መውለዷ ይተርካል። በዚህ እምነቷ ከክርስቶስ የዘር ሀረግ ውስጥ ለመቆጠር ብቅታላች። ማቴ 1-15

የመጽሐፉ አከፋፈል

መጽሐፈ ሩት 4 ምዕራፎች በውስጡ የያዘ ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላል፡-

ምዕራፍ 1	የአቤሜሌክ ቤተሰብ በሞአብ ሀገር
ምዕራፍ 2	ሩት በቦኤዝ ማሳ ውስጥ ቃርሚያ እንደቃረመች
ምዕራፍ 3	ሩት እንዲያገባት ቦኤዝን እንዳነጋገረችው
ምዕራፍ 4	ሩት የቦኤዝ ሚስት እንደሆነችና የዳዊትን አያት የአሴይን አባት አብድዩን እንደወለደች ይተርካል፡፡

4.2.4 መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ እና ካልዕ

ውድ ተማሪዎች መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ እና ካልዕ እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክ ተዋህዶ ቤተ-ክርስቲያን ቀኖና መጽሐፍት አቆጣጠር መሰረት እንደ አንድ መጽሐፍት ይቆጠራል፡፡ በቀደሙት ጊዜያት ሁለቱ መጽሐፍት እንደ ሁለት ይቆጠሩ ነበር፡፡ 72ቱ ሊቃውንት መጽሐፍ ቅዱስ ከዕብራይስጥ ወደ ግሪክ ቋንቋ በተረጎሙ ጊዜ ከመጽሐፍቱ ይዘት አንጻር እንደ አንድ እንዲቆጠሩ ወስነዋል፡፡ መጽሐፉ የተጻፈው ከ1000 ዓ.ዓ-1000 ዓ.ዓ ገደማ እንደሆነ ይታመናል፡፡ የዚህ መጽሐፍ ጸሐፊው ነቢዩ ሳሙኤል ነው፡፡ 1ኛ ሳሙኤል በሁለት ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-24 ነቢዩ ሳሙኤል ጽፎታል

ከምዕራፍ 25-31 ናታንና ጋድ ጽፈውታል

ሳሙኤል፡- ማለት እግዚአብሔር ሰማኝ ማለት ነው፡፡ የሳሙኤል አባት ህልቃና እናቱ ደግሞ ሐና ይባላሉ፡፡ እናቱ ሐና ልጅ በማጣቷ ታዝን እንደነበረ መጽሐፋይናገራል፡፡ እግዚአብሔር ወንድ ልጅ ስለሰጣት ስሙን «እግዚአብሔር ሰማኝ» ስትል አወጣችለት፡፡

በሊቀ ካህኑ በኤሊ ፊት ያገለግል ነበር፡፡ እሱ ሲሞት ነቢዩ ሳሙኤል ሊቀ ካህኑ ሆኖ በእስራኤል ላይ ተሾመ፡፡ ሳኦልና ዳዊትን ቀብቶ ያነገሰ እርሱ ነው፡፡ በአጠቃላይ የመጽሐፉን ይዘት ስለመለከት የዘመነ መሳፍንት መፈጸሙንና ዘመነ ነገስት መጀመሩን ያትታል፡፡

መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊ አከፋፈል

ምዕራፍ 1-7 ስለ ኤሊና ሳሙኤል

ምዕራፍ 8-15 ስለ ሳሙኤልና ሳኦል

ምዕራፍ 16-31 ስለ ሳኦልና ዳዊት በስፋት ይተርካል፡፡

መጽሐፈ ሳሙኤል ካልዕ አከፋፈል

መጽሐፈ ሳሙኤል ካልዕ ዋና ይዘት አድርጎ የተነሳው የዳዊት አገዛዝን መተረክ ሲሆን ከ1000 ዓ.ዓ ገደማ በናታንና ጋድ እንደተጻፈ ይታመናል፡፡ ይህ ታሪክ በድጋሚ በ1ኛ ዜና መዋዕል ከምዕራፍ 11-19 ድረስ ላይ ይገኛል፡፡

ከምዕራፍ 1-4 ዳዊት በይሁዳ ግዛት በኬብሮም ከተማ ለ7 አመታት እንደነገሰ

ከምዕራፍ 5-10 ቅዱስ ዳዊት ጠላቶቹን አሸንፎ ድል ማግኘቱን፤ መናገሻ ከተማውን ኢየሩሳሌም ማድረጉን እና የታቦተ ጽዮን ወደ ኢየሩሳሌም መመለሱን ይተርካል

ከምዕራፍ 11-19 የንጉስ ዳዊት ችግሮች

ሀ. የንጉሱ ኃጢአትና የደረሰበት ቅጣት (11-12)

ለ. በልጆቹ ከአምኖንና ከአቤሌሎም ጠብ የተነሳ የደረሰበት ችግር (13-14)

ሐ. በዳዊት የመጨረሻ ዘመኖች የሆኑ ልዩ ልዩ አመጸ፣ ችግሮችና መከራዎች (20-24)

4.2.5 መጽሐፈ ነገስት ቀዳማዊና ካልዕ

ውድ ተማሪዎች መጽሐፈ ነገስት ቀዳማዊና ካልዕ ልክ እንደ መጽሐፈ ሳሙኤል ቀዳማዊና ካልዕ ሁሉ ከ70 ሊቃውንት የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም በፊት እንደ ሁለት ይቆጠሩ ነበር። ከመጽሐፍቶች በውስጣቸው በየዘቶች ሐሳብ፣ ምስጢርና በታሪክ የሚመሳሰሉ ሰለሆኑ በአንድ እንዲቆጠሩ 72ቱ ሊቃናት ወሰነዋል።

1ኛና 2ኛ ነገስት ከዳዊት ልጅ ከሰሎሞን አንስቶ እስከ ይሁዳ መንግስት ማለቂያ ድረስ ያለውን 400 ዓመታት (ከ1000-590 ዓ.ዓ) የእስራኤልና የይሁዳ ንግስታት ታሪክ ይተርካል። መጽሐፈ ነገስትን ማን እንደ ጻፈ በግልጽ ባይታወቅም አንዳንዶች ኤርምያስ ነው ይላሉ።

የመጽሐፈ ነገስት ቀዳማዊ አከፋፈል

መጽሐፉ 22 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይቀርባል፡-

ከምዕራፍ 1-10

- ሰሎሞን የአባቱን ዙፋን መወረሱን፣ በአባቱ ጠላቶች ላይ የወሰደው አረምጃ፣ ሰሎሞን ቤተ መቅደሱ ለመስራት የነበረው ትጋትና የሠራው ቤተ መቅደስ ፍጻሜ
- የሰሎሞን ጥበብ ለማየት ንግስተ ሳባ ጉብኝትና በዘመኑ ሰለነበሩት ነቢያት ናታን፣ አኪያና ኢዶ ይተረካል።

ከምዕራፍ 11-22

- ሰሎሞን በፍቅረ አንስት ወድቆ ለጣኦት በመስግዱ እግዚአብሔርን ማሳዘኑ፣ ከነገደ ኤፍሬም የነበረው ኢዮርባዓምን በሰሎሞን መነሳቱ
- በሰሎሞን ልጅ በሮብዓም ዘመን የእስራኤል መንግስት ለሁለት መከፈሉንና ስለ አራቱ የይሁዳን ንግስታት እና ስለ 8ቱ የእስራኤል ንግስታት ታሪክ ይተርካል።

የመጽሐፈ ነገስት ካልዕ አከፋፈል

መጽሐፉ 25 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይቀርባል፡-

ከምዕራፍ 1-17 በዚህ ክፍል ውስጥ የሚገኘው ታሪክ እስራኤላዊያን በአሰራዊያን እስከተማረኩበት ጊዜ ድረስ የነበረው የይሁዳና የእስራኤል መንግስት ታሪክ ይተርካል።

ከምዕራፍ 18-25 ስለ 16 የይሁዳ ንግስታትና ስለ 11 የእስራኤል ንግስታት በስፋት ይተርካል።

4.2.6 መጽሐፈ ዜና መዋዕል ቀዳማዊ

ዜና መዋዕል ማለት የዕለት ዜና ማለት ነው። ይህም ከአዳም ጀምሮ ያለውን የአይሁድ ታሪክ እስከ ባቢሎን ምርኮ መመለስ ድረስ ያለው ስለ ሚተርክ ይህንን ስያሜ ሊያገኝ ችሏል። ቀድሞ በአይሁድ ቀኖና መሰረት እንደ አንድ ይቆጠረ ነበር ከሁለት የተከፈለው በሰባ ሁለቱ ሊቃውንት ነው። መጽሐፍ ዜና መዋዕል ስለሃይማኖት እና ስለመንፈሳዊ ነገሮች አብዝቶ ያወሳል። መጽሐፍ ነገስት ስለመንግስት አስተዳደር በይበልጥ ያስረዳል። የዚህ መጽሐፍ ጻሐፊ እንዳንድ መጽሐፍት ዕዝራ ነው ሲሉ ሌሎች መጽሐፍት ደግሞ ሳሙኤል ነው ይላሉ።

መጽሐፉ ስለመሲሁ መምጣት ተስፋ ስለነበረው ይሁዳ ተብሎ ስለሚጠራው ደቡባዊ መንግስት በሰፊው ይተርካል። በተጨማሪም ስለእግዚአብሔር ሁሉንቻይነት፣ ባለጠግነት ይገልጣል። (2ኛ ዜና 2፤6 1ኛ ዜና 29፤12)

የመጽሐፈ ዜና መዋዕል ቀዳማዊ አከፋፈል

ውድ ተማሪዎች መጽሐፈ ዜና መዋዕል ቀዳማዊ በውስጡ 29 ምዕራፎችን የያዘ ሲሆን አከፋፈሉ እንደሚከተለው ይቀርባል፡-

ከምዕራፍ 1-9 ስለ አይሁድ ጥንታዊ መንግስት

ከምዕራፍ 10-12 የሳኦል መሞት እና የዳዊት ታሪክ

ከምዕራፍ 13-16 የታቦተ ጽዮን ወደ እየሩሳሌም መመለስ

ከምዕራፍ 17- 22 ፍልስጤማዊን እና ሶርያውን በእስራኤላዊያን መሸነፋቸውን

ከምዕራፍ 23-26 ንጉስ ዳዊት ሌዋዊያንን መቆጠሩ እና አገለግሎት መመደቡን

ከምዕራፍ 27-29 ጠቢቡ ሰሎሞን ቤተ-መቅደስ እንደሰራ እና ዳዊት ለሰሎሞን አደራ እንደሰጠው ይተረካል።

4.2.7 መጽሐፍ ዜና መዋዕል ካዕል እና ጸሎተ ምናሴ

በቀኖና መጽሐፍት አቆጣጠረ መሰረት መጽሐፍ ዜና መዋዕል ካዕል እና ጸሎተ ምናሴ እንደ አንድ መጽሐፍ ይቆጠራሉ። በ2ኛ ዜና 33፤18 ላይ የሕዝቅያስ ልጅ ምናሴ የጸለየው ጸሎት ተመዝግቦ ሲለሚገኝ መጻሕፉ (ጸሎተ ምናሴ) ከዜና መዋዕል ካዕል ጋር አብሮ ኢንዲቆጠር ተወስኗል።

ምናሴ፡- ማለት ማሰረሻ ማለት ሲሆን በ12 ዓመቱ የይሁዳን ክፍል ለማስተዳደር የነገሠ ሰው ነው። ምናሴ በደግነቱ ከዳዊት ቀጥሎ የሚነሳው የንጉሱ ሕዝቅያስ ልጅ ነው። (1ኛ 20፤1) ምናሴ ግን አባቱ በሄደበት መንግድ መጓዝን ትቶ በጣኦት አምልኮት እና በተለያዩ በደሎች እግዚአብሔር አሳዘን። ልዑል እግዚአብሔርም በነብዩ በኢሳይያስ አድሮ በ10፤ ነገድ ላይ ያመጣሁትን መከራ አመጣለው በማለት ተናግሮት ነበር። (2ኛ ነገ 21፤11) የነብዩ ተግሳጽ ከመሰማት ይልቅ በመጋዝ አስተርትሮ እንዲገደል አድርጎታል። ከዚህ በኋላ የአሶር ንጉስ በብረት ቀፎ አድርጎ ወደ ባቢሎን ወስዶታል። በባቢሎን ሳለ በደሉ በማሰታወስ ንስሐ ቢገባ እግዚአብሔር ንስሐውን ተቀብሎት ምሕረት አድርጎለታል። (2ኛ ዜና 33፤14-26)

ጸሎተ ምናሴ ተብሎ የሚጠራው መጽሐፍ አንድ ምዕራፍ እና 13 ቁጥሮች የያዘ ነው። በምናሴ ጽሎት ውስጥ የእግዚአብሔር ፈጣሪነት፣ ኃይልነት፣ ፈራጅነት፣ ይቅር ባይነት እንዲሁ ንስሐ የተሰጠው ለኃጢአተኞች መሆኑን የሚገለፅ የምስጋና እና የጸሎት መጽሐፍ ነው።

4.2.8 መጽሐፈ ዕዝራ ነህምያ

4.2.8.1 መጽሐፈ ዕዝራ

እንደ ሊቃውንት ቤተ-ክርስቲያን አስተምህሮ በቅዱስት መጽሐፍት አቆጣጠር መጽሐፈ ዕዝራና መጽሐፈ ነህምያ እንደ አንድ ይቆጠራሉ። ለዚህ እንደምክንያት የሚጠቀሱ ነጥቦች፡-

ሀ. ሁለቱ መጽሐፍት በይዘታቸው ተመሳሳይ በመሆናቸው፣ በመጽሐፈ ዕዝራ ከመጀመሪያዎቹ ከስደት ተመላሾች መካከል የነህምያ ስም መጠቀሱ እና በመጽሐፈ ነህምያ የካህኑ የዕዝራ ስም መጠቀሱ።

ለ. ሁለቱም መጽሐፍት የሚተርኩት እስራኤል ከባቢሎን ምርኮ በኋላ ስለነበረ ሰለይሁዳ መንግስት ነው።

መጽሐፉ የተጻፈው በ455 ዓ.ዓ ገዳማ ሲሆን በፋርስ ንጉስ በቄሮስ ፍቃድ አይሁዳ ከምርኮ ተመለሰው ቤተ መቅደስ ስለመስራታቸው ይተርካል።

የመጽሐፉ አከፋፈል

መጽሐፈ ዕዝራ 10 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-6 በፍርስ ንግሱ በቄሮስ እስራኤላውያን ወደ ሀገራቸው እንደመለሱ የተነገረው አዋጅ

ከምዕራፍ 7-10 የተቀሩት እስራኤል ነገዶች በዕዝራ መሪነት ወደ ኢየሩሳሌም መመለሳቸው።

በዕዝራ ልመና እና ለቅሶ ከስደት የተመለሱ ወገኖቹ ከአረማውያን ሚስቶች እንደሚለዩ ቃል መግባታቸው ተዘርዝሯል።

4.2.8.2 መጽሐፈ ነህምያ

ነህምያ ማለት እግዚአብሔር አድነኝ/አዳኝ/ ማለት ነው። ከምርኮ በኋላ ከሚጠቀሱ ነብያት መካከል ነው። ነህምያ የፋርስ ንጉስ ለነበረው አርጤክስ በቤተ-መንግስት ጠጅ አሳላፊ የነበረ አይሁዳዊ ነው። ነህ 1፤1-6 መጽሐፉን የጻፈው ራሱ ነህምያ ነው። ነህ 1፤1 በሃሳ ሁለት/52/ ቀናት ውስጥ በንጉሱ ፍቃድ በእርሱ እምነት ጽናት የአየሩሳሌም ቅጥር ተገነብቷል።

መጽሐፈ ነህምያ ይዘቱን ስንመለከት ስለ አየሩሳሌም ቅጽ መገንባት ይተርካል።

የመጽሐፉ አከፋፈል፡-

መጽሐፈ ነህምያ በውስጡ 13 ምዕራፎችን የያዘ ሲሆን ለአጠናን ይመች ዘንድ እንደ ሚከተለው ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-2 -የእየሩሳሌም ቅጽሮች መፍረስና እንደገና መታነጽ

ከምዕራፍ 3-6 - ነህምያ በተቃውሞ ውስጥ አልፎ ቅጽረ እየሩሳሌምን መስራቱ

ከምዕራፍ 7-13 - እስራኤላዊያን በአምልኮተ እግዚብሔር መጽናታችን ይተርካል፡፡

4.2.9 መጽሐፈ ዕዝራ ሱቱኤልና መጽሐፈ ዕዝራ ካልዕ

ውድ ተማሪዎች በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤ/ክ ቀኖና መጽሐፍት አቆጣጠር መሰረት መጽሐፈ ዕዝራ ሱቱኤልና መጽሐፈ ዕዝራ ካልዕ እንደ አንድ ይቆጠራሉ፡፡

4.2.9.1 መጽሐፈ ዕዝራ ሱቱኤል

ሱቱኤል (ሰላትያል) የጻፈውን የካህኑ ዕዝራ ድርብ ስም ነው፡፡ ሱቱኤል ማለት በግእዝ ዘስየት /ናጠጣ/ ማለት ነው፡፡

ይዘቱ፡- ካህኑ ዕዝራ በተማረከበት ሀገር ስላያቸው ራዕይ፣ ለጠየቀው ጥያቄ ያገኘው ምላሽ፣ 40 ቀን ጸም ቅዱሳት መጽሐፍትን እንደጻፈ እና በጸሎት ጸጋና በረከትን ከእግዚአብሔር እንዳገኘ ይተርካል፡፡

አከፋፈል፡- መጽሐፍ ዕዝራ ሱቱኤል 13 ምዕራፎች ሲኖሩት በ3 ዓቢይ ክፍሎች ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-3 ዕዝራ ከእግዚአብሔር እና ከመላዕክ እግዚአብሔር ከቅዱስ ዑራኤል ጋር መነጋገሩ

ከምዕራፍ 4-7 ስለ አዕማደ ምስጢራት፣ ጻድቃን እና ስለ ኃጥአን ያየው ራዕይ

ከምዕራፍ 8-13 ዕዝራ መጽሙና ስለተገለጸለት ምስጢር ይገልጻል፡፡

4.2.9.2 መጽሐፈ ዕዝራ ካልዕ

ይዘቱ፡- ይህ መጽሐፍ በመጽሐፍ ዕዝራ ቀዳማዊ ከምዕራፍ 7-9 እና በዜና መዋዕል ካልዕ ከምዕራፍ 35 እስከ 36 የተገለጸውን ታሪኮች አብራርቶ ይተነትናል፡፡

አከፋፈል፡-መጽሐፉ 9 ምዕራፎች ሲኖሩት በካህኑና በጻፈው ዕዝራ የተጻፈ መጽሐፍ ነው፡፡

ከምዕራፍ 1-2 ከምርኮ መልስ ቤተ-መቅደስ ማነጻቸውን

ከምዕራፍ 5-7 በዳርዮስ ፈቃድ ቤተ-መቅደስ መስራቱ

ከምዕራፍ 8-9 የፋርስ ንጉስ እየሩሳሌምን መውረሩ ያትታል፡፡

4.2.10 መጽሐፈ ጦቢት

ጦቢት/ጦቢና/ ማለት ስናይ፣ ንፍ ማለት ነው፡፡ ይህ መጽሐፍ ስለ ጦቢት እና ጦቢያ በንጉስ ስልምናሶር ዘመን የደረሰባቸው መከራና እግዚብሔር በመልአኩ ሩፋኤል አማካኝነት እንዴት እንደረዳቸው የሚያሳይ መጽሐፍ ነው፡፡

ይዘቱ፡- መጽሐፈ ጦቢት በንጉስ ስልምናሶር ጊዜ በስደት የነበሩት አይሁድ ሲሞቱ ጦቢት የተባለው ስው ይቀበራቸው እንደነበር፣ ይመከራቸውም እንደነበር ያትታል፡፡ ዓይኑ ጠፍቶበት በእግዚብሔር መልአክ አማካኝነት እንዴት እንደዳነ ይገልጻል፡፡

የመጽሐፉ አከፋፈል፡- መጽሐፈ ጦቢት 14 ምዕራፎች ሲኖሩት በ3 ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-3 ጦቢት በበጎ ስራው ያገኘው መከራና የሣራ ጸሎት

ከምዕራፍ 4-12 ጦቢት በመከራው ጊዜ ልጁ ጦቢያን ወደ ወገኖች ቢልከው ቅዱስ ሩፋኤል በስው ተመስሎ እንዴት እንዳዳነው

ከምዕራፍ 13-14 የጦቢት ምስጋና እና ምክር እናገኛለን፡፡

4.2.11 መጽሐፍ ዮዲት

ይህ መጽሐፍ ከታሪክ መጽሐፍት መካከል አንዱ ሲሆን ንጉስ ናቡከደነጾር እስራኤላውያንን ለመወጋት የላከው ሆሎፎርኒስ የተባለ የጦር መሪ ዮዲት በተባለች እስራኤላዊት ሴት እጅ እንዴት ተላለፎ እንደተሰጠና እንደተገደለ የሚያትት መጽሐፍ ነው። መጽሐፉ አስራ ስድስት(16) ምዕራፎች ያሉት መጽሐፍ ነው።

ውድ ተማሪዎች መጽሐፍ ዮዲት እግዚብሔር ልጆቹን ለማዳን እንዴት አንደሚሰራ ያስተምራል።

4.2.12 መጽሐፍ አስቴር

የቀድሞ ሰሟ ሀዴሳ ይባል የነበረው አስቴር የንጉስ አርጤክስ ሚስት ሆና በወገኖቿ ላይ የተቃጣውን የሞት አደጋ በእግዚብሔር ፍቃድ ማስቀረቷን የሚተርክ መጽሐፍ ነው። አስቴር ማለት «ኮከብ» ማለት ነው።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የእግዚብሔር ስም በየትኛው ቦታ ያለተጠቀሰ ሲሆን ለዚህ ምክንያቱ በምርኮ የሚኖሩት እስራኤላውያን በሚኖሩበት ባዕድ ሀገር የእግዚአብሔርን ስም መጥራት ታላቅ አደጋ ስለሚያስከተል ነበር።

የመጽሐፉ አከፋፈል

የዚህ መጽሐፍ ጻፊ መርዶክዮስ ሲሆን መጽሐፉ 10 ምዕራፎችን በውስጡ ይዟል።

ከምዕራፍ 1-2 የፋርስ ንጉስ አርጤክስ ሚስቱን አስጢንን ፊቶ አይሁዳዊቱን አስቴርን ያገባ መሆኑን፣ እናትና አባት የሌላት አስቴር እንደመርዶክዮስ እንደ አባት እንዳሳደጋት፣ መርዶክዮስ በንጉሱ ላይ የተቃጣውን የግድያ ሴራ ማጋለጡ ይዘርዝራል።

ከምዕራፍ 3-5 ሐማ የተባለ ሰው ወደ ስለጣን መምጣቱ፣ መርዶክዮስ ለሐማ አልስግድም በማለቱ ሐማ የአይሁድ ዘርን ሁሉ በአንድ ቀን ለማጥፋት ከንጉስ ፍቃድ መቀበሉ ተገልጿል።

ከምዕራፍ 6-10 መርዶክዮስ የአስቴርን እርዳት መጠየቁ፣ አይሁድ በጾምና ጸሎት በእግዚአብሔር ፊት መቆማቸው፣ አስቴር ንጉሱና ሐማንን በጥንቃቄ መጥረቷ፣ የመርዶክዮስ መሾምና የሐማ መሰቀል እንዲሁም አይሁድ ፋሪም በዓል ማክበራቸው ይተርካል።

4.2.13 መጽሐፍ መቃብያን ቀዳማዊ

ውድ ተማሪዎች መቃቢስ /መቃባ/ ማለት ጸረ-ጠላት፣ ቀስት፣ ጀግኖች ማለት ነው። መጽሐፍ መቃብያን የተለያዩ ታሪካዊና መንፈሳዊ ይዘቶች ያሏቸው ስምንት መጽሐፎች አሏቸው። ነገር ግን ማን እንደጻፋቸው በውል አይታወቅም። ከእነዚህ መጽሐፍቶች ውስጥ ሦስቱ በግዕዝና በአማርኛ ተተርጉመው ይገኛሉ። በፍትሐ ነገስት ውስጥ ስማቸው የተጠቀሱ ግን ወደ አራት የሚሆኑ ስዎች አሉ እነሱም፡-

1. መቃብያን ዘመቃቢስ አልዓዘር
2. መቃብያን ዘመቃቢስ ሞዓብ
3. መቃብያን ዘመቃቢስ ዘብንያም
4. መጽሐፍ መቃብያን ራብዕ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን ዜና አይሁድ /ዜና ሥርወ/ ናቸው።

መጽሐፍ መቃብያን ቀዳማዊ፡-ይህ መጽሐፍ 36 ምዕራፎች አሉት። በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የብንያም ወንድሞች የአይሁድን ሃይማኖታዊ ሥርዓት ለመጠበቅ ሲባል ከሌሎቹ ነገስታት ጋር ያደረጉትን ተጋድሎ እንመለከታለን ።

ይዘቱ ፡- አርበኛ የሆኑ 3 ልጆች ለጣኦት አንሰግድም በማለታቸው ንጉስ እንዳሰቃያቸው፣ ከብሉይ ኪዳን ታሪኮችን ምሳሌዎችን እየጠቀሰ ስለ በረከትና መርገም ይገልጻል ።

መጽሐፉ አከፋፈሉ፡- 36 ምዕራፎች ያሉትን መጽሐፍ መቃብያን ቀዳማዊ በ 3 ክፍሎች ከፍሎ መመልከት ይቻላል ።

ከምዕራፍ 1-5 ስለ ጸረ-ጸይዳ ግፍ እና የመቃቢስ ስማዕትነት

ከምዕራፍ 6-11 ስለ ዳግም ምጽአት

ከምዕራፍ 12-36 በብሉይ ኪዳን ስለ ነበሩ አበወና እስራኤላውያን ይናገራል ።

4.2.14 መጽሐፍ መቃብያን ካልዕና ሣልስ

4.2.14.1 መጽሐፈ መቃብያን ካልዕ

ይህ መጽሐፍ 21 ምዕራፎች አሉት ። በግሪክ ቋንቋ እንደተጻፈ ይታመናል።

ይዘቱ፡- እስራኤላውያን በድለው ሞአባዊ መቃብስ እንዲነሳባቸው እስራኤልን በሰይፍ ገድሎ ሲታባይ እግዚያብሔር በመቃብስ ስራ ተቆጥቶ ነቢይ ልኮ በንስሐ እንዲመለስ ሲነግረው በእግዚያብሔር ፊት ራሱን አዋርዶ ምህረት መግኘቱን ።

መጽሐፉ አከፋፈሉ፡- በ 3 ዓባይት ክፍሎች ይከፈላል ።

ከምዕራፍ 1-4 የመቃብስ ዘመን በተባለውን ንጉስ ያደረሰውን ጥፋት በንስሐ ተመልሶ የሰራውን በጎ ስራና ዕረፍቱ

ከምዕራፍ 5-12 የመቃብስ ዘመን ልጆች በእግዚያብሔር ስላመኑ ጸሐፊው የተባለ የከላውዲያን ንጉስ ያደረሰባቸው መከራ

ከምዕራፍ 13-21 የመቃብስ ዘመን ልጆች አብነት አድርጎ ትንሳኤ ሙታን የተሰጠ መልስ የያዘ መጽሐፍ ነው ።

4.2.14.2 መጽሐፈ መቃብስ ሣልስ

አስር/10/ ምዕራፎች ሲኖሩት በዋነኝነት መጽሐፍም የብሉይ ኪዳን ታሪኮች እየጠቀሰ የጽድቅና የኩነኔን፣ የትንሳኤ ሙታንን፣ ዲያቢሎስ የሰው ልጆችን የሚያሰናክልባቸው መንገዶች የያዘ ነው ። በግሪክ ቋንቋ እንደተጻፈ ይታመናል። ይህ መጽሐፍ ከመቃብያን ሁለት ጋር እንደ አንድ ይቆጠራል ።

ይዘቱ፡- ከአዳም ጀምሮ የነበሩትን አበው ለአብነት እየጠቀሰ ሰውን በዚህ ምድር መልካም ከሰራ በወዲያውም ዓለም መልካም እንደሚገጥመን መጥፎም ነገር ስንሰራ እንዲሁ እንደሚገጥመንና ስለንስሐና ስለመንግስተ ሰማያት የገልጻል ።

አከፋፈሉ፡- በ3 ዓባይት ምዕራፎች ይከፈላል ።

ከምዕራፍ 1-3 ስለሰይጣን ስለ አዳምና ሔዋን ውድቀት

ከምዕራፍ 4-6 ስለ ሰይጣን ውድቀት ስለ ጌታችን ማዳንና ጸድቃንና ኃጥአን

ከምዕራፍ 7-10 በእግዚያብሔር ስለ ማመንና ስለ ኢየሱስ ይናገራል ።

4.2.15. መጽሐፍ ዮሴፍ ወልደ ኮሪዮን / መቃብያን ራብዕ /

ዮሴፍ ማለት ይጨምር ይዲገም ማለት ነው ። የኮሪዮን ልጅ ዮሴፍ እንደጻፈው ይታመናል ። ይህ መጽሐፍ ዜና አይሁድ/ መጽሐፍ ስርወ / በመባል ይታወቃል ። በጣም ረጅም መጽሐፍ ነው ። ከአዳም ጀምሮ እስከ ሰሎሞን ቤተ መቅደስ ያለውን ታሪክ ይተርካል ።

ይዘት ፡- ከአዳም ጀምሮ 70 ዓ.ም በጥጦስ መሪነት እየሩሳሌም እስከ ጠፋችበት ድረስ ያለውን አይሁድ ታሪክ ይተርካል ።

የመጽሐፉ አከፋፈሉ ፡- መጽሐፉ 8 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን በ 8 አባይት ክፍሎች ይከፈላል ።

1. ስለ አዳም
2. ስለ ንጉስ እንጥያኮስ ፡ መቄዶናዊ ፡ ስለየናናውያን ንጉስ
3. ስለ እስክንድርያ ንግስት የህርቃልና የአስትሮ በሎስ ልጅ
4. የህርቃል ከፋርስ መግባቱና መገደሉ
5. ስለ አስቴር ንግስና ስለ አርኬላክስ ታሪክ
6. የሄሮድስ ልጅ አደርኬላክስ ታሪክ
7. ስለ ስምኦን ያረብሃዊ
8. ስለ ቤተ መቅደስ የሮማውያን ከአይሁድ ጋር መጣላታቸው ይተርካል ።

ውድ ተማሪዎች ይህ መጽሐፍ ከትልቅነቱ የተነሳ ከመጽሐፍ ቅዱስ ጥራዝ ወስጥ አይገኝም ።

4.2.16 መጽሐፈ ኩፋሌ ፡-

ኩፋሌ ማለት የተከፈለ /መከፈለ/ ማለት ነው። መከፈሉም ለአራት ነው። በአራት መጽሐፍ ውስጥ የምናገኘውን ታሪኮች አስፋፍቶ ይተርካል። ከሥነ-ፍጥረት ጀምሮ እስከ እስራኤላውያን ከግብፅ መውጣት ይተርካል ። ይህንን መጽሐፍ የጻፈው ነብዩ ሙሴ እንደሆነ ይታመናል ። ኩፋሌ 1 : 1-4 በታደሰም ደብረ ሲና እንደሆነ ይነገራል ።

ይዘቱ :- ስለ ስነ-ፍጥረት፣ አርስተ አበዉ የነበሩትን በሱባኤ ይገልጻል ። እንዲሁም እስራኤላውያን ከግብፅ ስለመውጣታቸው ይነገራል።

መጽሐፉ አከፋፈል :- መጽሐፉ 34 ምዕራፎች ሲኖሩት በ 4 ዓባይት ክፍሎች ይከፈላል ።

1. ምዕራፍ 1 የሙሴ ከእግዚያብሔር ጋር መገናኘቱን /መነጋገሩን/
2. ከምዕራፍ 2-7 ከአዳም ጀምሮ እስከ አብርሃም ድረስ ያለውን ታሪክ
3. ከምዕራፍ 8-32 የያዕቆብና የልጆቹ ታሪክ
4. ከምዕራፍ 33-34 የሙሴ አነሳስና በግብጻውያን ላይ ድል ይገልጻል ።

4.2.17 መጽሐፈ ሄኖክ:-

ይህ መጽሐፍ የአዳም ሰባተኛ ትውልድ በሆነው በሄኖክ የተጻፈ መጽሐፍ ነው። በመጀመሪያ የተጻፈው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ነው። ሄኖክ ማለት አዲስ /ተሐደተሶ/ ማለት ነው። ይህ መጽሐፍ በወስጡ 42 ምዕራፎች የያዘ ሲሆን ስለክርስቶስ ስለ መልአክት ስለ ፀሐይና ጨረቃ ዑደት ስለ እፅዋት ስለ ጻድቃን እና ኃጥአን በኖህ ዘመን ስለተፈጸመው ኃጢያትና ቅጣት ያወሳል።

የመጽሐፈ ሄኖክ አከፋፈል :- 42 ምዕራፎች ያሉት መጽሐፈ ሄኖክ በ 4 አባይት ክፍሎች ይከፈላል ።

ከምዕራፍ 1-20 ስለ ቅዱሳን መልዕክትና ስለ ጌታችን

ከምዕራፍ 21-26 ስለ ፀሐይና ጨረቃ ስለ ከዋክብት ወቅቶች ይናገራል ።

ከምዕራፍ 27-35 ስለ እስራኤል የተነገረ ተንቢት

ከምዕራፍ 36-42 ያድቃንና ኃጥአን ዋጋና ቦታ ይገልጻል ።

4.3 የመዝሙርና የጥበብ መጽሐፍት :-

ውድ ተማሪዎች የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት አከፋፈል መሰረት በሶስተኛ ደረጃ ላይ የሚገኘው የመዝሙር እና የጥበብ መጽሐፍት ይባላል። እንደ ኢትዮጵያ አርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተ ክርስቲያን የቅዱሳን መጽሐፍት ቀኖና እና አቆጣጠር መሰረት የመዝሙርና የጥበብ መጽሐፍት የሚባሉት በአጠቃላይ 8 /ስምንት/ መጽሐፎች ሲሆኑ እነርሱም እንደሚከተለው ይዘረዘራሉ :-

1. መጽሐፈ ኢዮብ
2. መዝሙረ ዳዊት
3. መጽሐፈ ምዕሌ
4. መጽሐፈ ተግሳፅ
5. መጽሐፈ መክብብ
6. መኃልየ መኃልየ ዘሰለሞን
7. መጽሐፈ ጥበብ
8. መጽሐፈ ሲራክ ናቸው ።

እነዚህ የመዝሙርና የጥበብ መጽሐፍት የራሳቸው የሆነ አከፋፈልና የራሳቸው የሆነ ይዘት አላቸው ። ወደ አከፋፈላቸው ከመሄዳችን በፊት የመዝሙርና የጥበብ መጽሐፍት ምን ማለት እንደሆነ /ትርጓሜውን/ እንመልከት ።

መዝሙር :- ማለት ምስጋና ማለት ነው ። **ጥበብ:-** ማለት ማስተዋል ፤ መንፈሳዊ እዉቀት ፤ ማንኛውንም ነገር ለማግኘት የመመርመር ችሎታ ማለት ነው ። (መ/ር “ቸሬ አበበ እና ዲ/ን ቴዎድሮስ በየነ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት ገጽ 49 2001 ዓ.ም)

ስለዚህ በዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ውስጥ የሚገኙት መጽሐፍት እግዚአብሔር መለመኛ፣ መማፀኛና ማመስገኛጸሎቶችና የእግዚአብሔር ድንቅ ስራ ምስጋና ጥበቡን አካተው ይዘዋል።

ይህንን መጽሐፍ ተከፍሎ ከመተርጎሙ በፊት በዕብራይስጡ የቅኔ መጽሐፍ በመባል ይታወቅ ነበር። በስምና ወርቅ በምሳሌም የተጻፉ በመሆናቸው አቀራረባቸው ቅኔያዊ በመሆኑ ይህን ስያሜ አግኝቷል።

1. መጽሐፈ ኢዮብ

ኢዮብ፡- ማለት አበባና ጨረቃ ማለት ነው። በቩልጋታና ነስብዓ ሊቃናት ዮብ/ጆብ/ ይባላል። ይህ መጽሐፍ 42 ምዕራፎች አሉት። መጽሐፉን በእርግጠኝነት ማን እንደፃፈው አይታወቅም። ሊቃውንቱ ኤልሁ በሚለው ይስማማሉ /ኢዮብ 9:23/። የተፃፈበት ዘመን ከ 1500 ዓ.ዓ. በፊት /ቅድመ ልደተ ክርስቶስ ነው / ተብሎ ይገመታል። የተጻፈበት ቋንቋ ሱርስት ነው። መጽሐፉ በስድ ንባብ /ጽሑፍ/ መልክ ከተጻፉት የመጀመሪያውና የመጨረሻው ክፍሎች በስተቀር አብዛኛዎቹ በግጥም መልክ ነው።

አጠቃላይ ይዘቱ፡- እግዚአብሔርን በሚወዱና በሚታዘዙ ሰዎች ላይ ሊደርስ እንደሚችልና በትዕግስት ካሳለፉት መከራው እንደሚወገድና በረከትንም ከእግዚአብሔር በእጥፍ እንደሚያገኙ የሚያስተምር መጽሐፍ ነው። የዚህ ታሪክ ባለቤት የሆነው ጸድቄ ኢዮብ ስለደረሰበት መከራ እና መከራውን በመታገሉ ስላገኘው በረከት በሰፊው የሚገልጽ መጽሐፍ ነው።

የመጽሐፉ አከፋፈል፡-

መጽሐፉን በ3 ዋና ዋና ክፍሎች ከፍሎ ማጥናት ይቻላል።

1ኛ. ከምዕራፍ 1 እና 2

- በእነዚህ ምዕራፎች ውስጥ ኢዮብ 7 ወንዶች እና 3 ሴቶች ልጆቹን የነበረውን ሃብት ማጣቱ፣ በጎቹን ግመሎቹን በፊዎቹን አህዮቹን በሞት በመነጠቁ የደረሰበትን ፈተና እናገኛለን /በሰይጣን መፈተኑን/

2ኛ. ከምዕራፍ 3 እስከ 37

- ከደረሰበት መከራ የተነሳ ምነው ባልተወለድኩ ብሎ ሕይወቱን ማማረሩን
- አልፋዝና በልዳስ ሰፈር በኢዮብ ላይ የደረሰው መከራና ችግር ከኃጢአት ነው በማለት ያቀረበው ወቀሳ /ያደረጉት ምልልስ/

3ኛ ከምዕራፍ 38 እስከ 42

- የእግዚአብሔር ትምህርት በዐውሎ ነፋስ ሆኖ ለኢዮብ ስለ ሰዎች ንግግር ከንቱነት የሰጠው መልስ
- እግዚአብሔር የሚያደርገውን ያውቃል ብሎ ከብስጭቱ ስለማረፉ
- ከእግዚአብሔር ቁጣ ይድኑ ዘንድ ስለወዳጆቹ መጸለዩ
- ኢዮብ የጠፋበትን ሃብት በእጥፍ ማግኘቱ ልጆቹን እስከ አራት ትውልድ ድረስ እንዳየና እድሜ ጠግቦ እንደሞተ እናገኛለን።

2. መዝሙረ ዳዊት

ውድ ተማሪዎች መዝሙረ ዳዊት በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ-ክርስቲያን ከፍተኛ አገልግሎት /አስተዋጽኦ/ አለው። መዝሙረ ዳዊት መዘምራት በዜማ ስልት የሚገለግሉበት መነኮሳትና ካህናት በሌሊት በቤተ-ክርስቲያን እግዚአብሔርን የሚያመሰግኑበት ምስባክ ነው። ምእመናን በያሉበት ሁኔታ እየጸለዩ መላእክት ብርሃንን የሚያቀርቡበት መላእክተ ጽልመትን የሚያርቁበት ሕሙማን የሚፈወሱበት እጅግ ጠቃሚ የሆነ መጽሐፍ ነው።

ዳዊት፡- ማለት ልቦ አምላክ፣ ኅድይ ማለት ነው። መዝሙረ ዳዊት በውስጡ 150 መዝሙር፣ጸሎት፣ ትምህርትና ቅኔ ይገኝበታል። በመዝሙረ ዳዊት ውስጥ ያሉት መዝሙሮች በአብዛኛው የእርሱ በመሆናቸው የዳዊት መዝሙር ሲባሉ መዝ. 146 እና 148 ግን የሐጌና የዘካርያስ ናቸው።

- በቶራ ልጆች ስም የሚጠሩ 11 መዝሙሮች አሉ።
- የአሳፍ መዝሙሮች የሚባሉት 12 መዝሙሮች መዝ 50.73.79.90.96 ወዘተ
- በኢታን የምትደረስ መዝ 93.

መዝሙረ ዳዊት አሁን ባለበት ደረጃ ያዘጋጀው ካህኑ እዝራ ነው። መዝሙሮቹ በተለያዩ እንጂ በአንድ ዘመን ብቻ የተዘጋጁ አይደሉም። መዝ. 74.24 መዝ.3.30 እና መዝ70 የተዘጋጁት ከእስራኤላውያን ምርኮ በኋላ ነው።

አጠቃላይ ይዘቱን ስንመለከት የሰውን የሕይወት ዘመን የሚያሳይ ነው። በሕይወቱ የሚያጋጥሙትን ኃዘንና ደስታን፣ መልካምና ክፉ፣ መውደቅና መነሳትን፣ ችግርና ምቹትን፣ ከእግዚአብሔር መራቅና ወደ እግዚአብሔር መቅረብ የያዘ መጽሐፍ ነው። በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ዳዊት ስለራሱ የተናገረው፣ ስለክርስቶስ፣ ጳውሎስና ኃጥአን በመዝሙር መልክ ይገልጻል።

1ኛ. አከፋፈሉ

- 1ኛ. ከመዝ. 1 እስከ መዝ 40
- 2ኛ. ከመዝ. 41 እስከ መዝ.71
- 3ኛ. ከመዝ.72 እስከ መዝ 88
- 4ኛ. ከመዝ 89 እስከ መዝ. 105
- 5ኛ. ከመዝ. 106 እስከ መዝ. 150

2ኛ. አከፋፈሉ በእስር አርዕስት ሲከፈል

- 1ኛ. መዝ. 1፤ ለሁሉም የሚሆን ተግላፅና ምክር
- 2ኛ. መዝ. 2፤ ስለክርስቶስ
- 3ኛ. መዝ. 3፤ ስለራሱ (ቅዱስ ዳዊት)
- 4ኛ. መዝ. 4፤ ስለመናናዊያን
- 5ኛ. መዝ. 5፤ ስለትሩፋት
- 6ኛ. መዝ. 13፤ ስለ ሕዝቅያስ
- 7ኛ. መዝ. 34፤ ስለ ኤርሚያስ
- 8ኛ. መዝ 43፤ ስለ መቃቢያን
- 9ኛ. መዝ. 71፤ ስለ ልጁ ሰሎሞን። የቀሩት 140ዎቹ በእነዚህ ስር ይካተታሉ።

ከላይ በመጀመሪያው ላይ ያለው አከፋፈል ላይ እያንዳንዱ ክፍል ፍጻሜው የሚታወቀው ከዘላለም እስከ ዘላለም እግዚአብሔር ይባረክ አሜን የሚሉ ቃላት ስለተጻፈባቸው ነው።

ቤተ-ክርስቲያናችን ደግሞ አስሩን መዝሙሮች በአንድነት እንደ ንጉስ በሚል ስያሜ በአስራ አምስት ትክፍለዋለች። የሰው ልጅ ሲከፋና ሲጨንቀው በሚያጋጥሙት ችግሮችና ተድላዎቹ ምን መጸለይ እንደሚገባው በሚቀጥለው ሰንጠረዥ በመመልከት መረዳት ይቻላል።

በሚጸልዩበት /በሚዘምኑበት/ ሁኔታ	የሚጸለየው /የሚዘመረው/ የመዝሙር ክፍል
▪ ለእግዚአብሔር ምስጋና ለማቅረብ	መዝ. 8፡29፡33፡46፡89፡94፡103፡104፡105፡106፡111፡118፡138፡145
▪ የእግዚአብሔርን የባሕሪይልዕልና ለመግለጽና ለማወደስ	መዝ. 19፡29፡33፡47፡65፡66፡68፡76፡81፡89፡92፡95፡96፡98፡135፡136፡137፡138፡150
▪ አንድ ኃጢአተኛ ከኃጢአቱ በንስሐ ተመልሶ የእግዚአብሔርን ይቅርታ የሚጠይቅበት	መዝ. 6፡31፡37፡50፡85፡101፡102፡142
▪ ጭንቀት፣ ፈተና፣ ውርደት፣ ሀዘን ስደትና ጭቆና በሚያጋጥም ጊዜ	መዝ.
▪ ፍርሃትና ፈተና ሲያጋጥም	
▪ በእግዚአብሔር ለመተማመን	
▪ ካህናት የቤተ-መንግስትን ደረጃዎች ሲወጡ የሚዘምኑባቸው የማዕረግ መዝሙሮች	

ሌሎች ትምህርቶችንና ድርጊቶችን የያዘ የመዝሙረ ዳዊት ክፍሎች

▪ መሰረተ እምነትንና የእግዚአብሔር ብቸኛ አምላክነት የሚያመለክቱ	
▪ በመለኮት አንድነት በአካል ሶስትነት የሚያመለክቱ	
▪ ስለ ትንሳኤ ሙታንና ከዚህ በኋላ ስለሚሆነው ፍርድ	
▪ ስለ ክርስቶስ እና ስለክርስትና ዘመን የተነሳ ትንቢቶች	
▪ ስለዳዊትና ስለ ሕዝቡ ታሪክና ድርጊት	

መዝሙረ ዳዊት ከላይ በአስር አርእስት ተከፋፍሎ ካየነው በተጨማሪ በውስጡ ሰባት አቤት ትምህርቶችን ይዟል፡፡ እነርሱም፡-

1. ጠላትን መውደድ መዝ. 16፡4
2. ትሕትና መዝ 21፡10
3. ሃይማኖት መዝ 21፡10
4. ተስፋ መንግስተ ሰማያት መዝ. 26፡1
5. ኃጢአትን ማመን መዝ. 37፡4
6. ይቅርታ መዝ 50
7. ምጽአት መዝ. 111፡8 ናቸው

3. መጽሐፈ ምሳሌ

መጽሐፈ ምሳሌ በዕብራይስጡ ማሻል ይባላል፡፡ ይህ መጽሐፍ የተጻፈው በጠቢቡ ስሎሞን ነው፡፡ ስሎሞን ማለት መስተፋቅር መስተሳልም ማለት ነው፡፡ ምሳሌ 1፡1

መጽሐፉ በውስጡ 24 ምዕራፎች አሉት። በዚህ መጽሐፍ ውስጥ መፍቀሬ ጠቢቡ ሰሎሞን ሰው ከእግዚአብሔር ጋር እንዴት መኖር እንዳለበት በጥበብ ያስተምራል። ይህ መጽሐፍ በ950 ዓ.ዓ ቅ.ል.ክ ተጽፏል ተብሎ ይገመታል።

አጠቃላይ ይዘቱ ጠቢቡ ከእግዚአብሔር ጋር በመተባበር እውቀትን ማስተዋልን አግኝቶ በስራ ላይ ስለማዋሉ ነው። በሰው የሚመክር በምሳሌ የሚያስተምር ነው።

መጽሐፈ ምሳሌ በ3 አበይት ክፍሎች ይከፈላል።

ከምዕራፍ 1 እስከ 9

- በዚህ ክፍል ውስጥ ጥበብን መማር እንደሚጠቅም አለመማር እንደሚጎዳ የተነገረበት ነው።

ከምዕራፍ 10 እስከ 22

- በእግዚአብሔር ፈቃድ ልብን ለማቅናትና ጸባይን ለማረም አስተሳሰብን ለማጎልበት በስነ ምግባር ለመታነጽ የሚረዱ ተግሳጽና ትምህርቶችን በምሳሌ የሚገልጽ ነው።

ከምዕራፍ 23 እስከ 24

- በቀላል የስብከት መንገድ ጥበብን ለመማር፣ ትእዛዞች፣ ምክሮችና መመሪያዎች ይገኙበታል።

4. መጽሐፈ ተግሳፅ

ውድ ተማሪዎች ተግሳጽ ማለት ምክር ማለት ነው። ይህ መጽሐፍ 7 ምእራፎች ያሉት ሲሆን በአቀራረቡ ከመጽሐፈ ምሳሌ ጋር ተመሳሳይነት ያለው መጽሐፍ ነው። መጽሐፈ ተግሳጽን የጻፉት ጠቢቡ ሰሎሞን፣ አጎርና ሳሙኤል ናቸው። በመጽሐፉ ያሉት ምሳሌዎች በይሁዳ ንጉስ በሕዝቅያስ ዘመን በነበሩ ኑባያት የተሰበሰቡ ናቸው። ይህ መጽሐፍ ከመጽሐፈ ምሳሌ ጋር በአንድነት ከምዕራፍ 25 ጀምሮ እስከ ምእራፍ 31 ድረስ የተካተተ ነው። በግእዝ ግን ራሱን የቻለ ትምህርቶች አሉት።

አጠቃላይ ይዘቱ፡- መንፈሳዊ ምክርን የያዘ ፈሪሃ እግዚአብሔርን የሚያስተምር መጽሐፍ ነው።

መጽሐፍ በ3 ዋና ዋና ክፍሎች ይከፍላል።

ከምዕራፍ 1-5 የይሁዳ ንጉስ የሆነው ኑባዩ ሕዝቅያስ ሰዎች የቀደሟቸው የሰሎሞን ምሳሌዎችን የያዘ ነው።

ምዕራፍ 6 የማሳ ሀገር ሰው አጉረ ለኢቲኤልና ለኡካል የተናገረው ቃል ይገኛል።

ምዕራፍ 7፡ የማሳ ንጉስ ልመኤል የተናገረውን ትምህርት የያዘ ነው።

5. መጽሐፈ መክብብ

መክብብ፡- ማለት ሰባኪ ወይም አስተማሪ ማለት ነው። በዕብራይስጡ ቆሃልት /አስተማሪ/ሲባል ሰባው/72ቱ/ ሊቃናት ኤክሊያስተርን ብለውታል። አባ ሔሮኒሞስ /ጂርም/ ደግሞ ኮንስጵናቶስ ብሎታል ይህም የመጽሐፉን ይዘት ያመለክታል ምክንያቱም ሰባኪው እንዲህ ይላል በማለት የተለያዩ ትምህርቶችን ያቀርባልና ነው። ይህን የሚሰብክ መጽሐፍ የጻፈው ጠቢቡ ሰሎሞን ነው መክ. 1፡1-12 በ900ዓ.ዓ አካባቢ ተጽፏል ተብሎ ይገመታል። ንጉስ ሰሎሞን በዚህ በመጽሐፍ እግዚአብሔር የሌለበት ሕይወት ከንቱ ነው አይጠቅም ይላል። መጽሐፉ ተቃራኒ ነገሮችን እያነሳ ሁሉም ከንቱ መሆናቸውን ያስረዳል። ለምሳሌ ደስታ እና ሃዘን መኖርና መሞት ማግኘትና ማጣት ወዘተ ሁሉም ከንቱ መሆናቸውን ያሳያል።

አጠቃላይ ይዘቱ፡- ስለሕይወት አስቸጋሪ ነገሮች ሁሉም ከንቱ መሆኑንና ጥበብ ከእግዚአብሔር ዘንድ መሆኑን በዓለም ስላሉ ተቃራኒ ነገሮች እያነሳ ሁሉም ከንቱ መሆኑን ይገልጻል ከንቱ የሚለው ቃል በመጽሐፍ መክብብ ውስጥ 37 ጊዜ ተፅፎአል።

መጽሐፉ 12 ምዕራፎች ሲኖሩት በ4 ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል።

ምዕራፍ 1 ከፀሐይ በታች አዲስ ነገር እንደሌለ ሁሉም ዞሮ እንደሚመጣ ፍፃሜ እንደሌለው፤

ምዕራፍ2 በዚህ ክፍል በዓለም ላይ ያሉ ደስታዎች ሁሉ እንዳየና ለምሳሌ መጠጥን፣ ጨዋታን ሀብት፣ እውቀት፣ ስልጣን የሴት ፍቅርን ክብርን ወዘተ... እንዳየ ግን ሁሉም ነፋስን እንደመከተል ስለመሆኑ፤

6. መኃልየ መኃልይ ዘሰሎሞን

መኃልየ መኃልየ ዘሰሎሞን በሙሽራውና በሙሽራይቱ መካከል የተደረገውን ንግግር ምሳሌያዊ ፍቺ የያዘ መጽሐፍ ነው። እንደ ቅድስት ቤ/ክ አስተምህሮ መስረት ትርጉማዊ ፍቺው እንደሚከተለው ይቀርባል።

1. በብሉይ ኪዳን፡- ሙሽራው የእግዚአብሔር ሙሽሪት የቤተ እስራኤል ምሳሌ ናት ኤር.3፡1 ሆሴዕ 1፡3
2. በሐዲስ ክዳን፡- ሙሽራው የክርስቶስ ሙሽሪት የቤተክርስቲያን ምሳሌ ናቸው። ኤፌ.25፡33
3. በሌላ ትርጓሜ ሙሽራይቱ የእመቤታችን ምሳሌ ሆና በቅዱስ ያፌድ ተዘምሮላታል።

መኃልየ መኃልይ ዘሰሎሞን አከፋፈሉ በአራት ክፍሎች ይከፈላል

1. ሙሽሪቱ ለሙሽራው በቅርብ የምታደርገው ንግግር
2. ሙሽሪት ለሙሽራው በሩቅ የምታደርገው ንግግር
3. ሙሽራ ለሙሽሪት በቅርብ የሚያደርገው ንግግር
4. በሙሽራውና በሙሽሪት መካከል ያለው ጥያቄና መልስ

መኃልየመኃልየ ዘሰሎሞን ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ በኤፌሶን ምዕ. 5፡32 በሙሽሪትና ሙሽራ መካከል መስሎ በክርስቶስና በቤተክርስቲያን መካከል ያለውን አንድነት በምሳሌ እየገለጸ መኃልየመኃልየ ዘሰሎሞን በእስራኤልና በእግዚአብሔር መካከል ያለው ፍቅር በሙሽሪትና በሙሽራው መስሎ ይገለጻል።

7. መጽሐፈ ጥበብ

ይህ መጽሐፍ በጠቢቡ ሰሎሞን የተፃፈ ሲሆን ትርጉሙ በቁሙ ሲፈታ እውቀት፣ ብልህነት፣ ፈሊጥ፣ ሕክምና፣ ምክር ማለት ነው። አጻጻፉ ከመጽሐፈ ምሳሌ ጋር ተመሳሳይነት አለው። ከ900ዓ.ዓ አካባቢ እንደተጻፈ ይገመታል።

አጠቃላይ ይዘቱ፡- መንፈሳዊ ምክር ስለመነገሩንና አይሁዳውያን ይገልጻል እንዲሁም ስለ ጥበብ ጥቅም በመምከር ሰው ጥበብን እንዲፈልግ ይመክራል።

የመጽሐፉ አከፋፈሉ

መጽሐፈ ጥበብ 19 ምዕራፎች ሲኖሩት በ3 ክፍሎች ይከፈላል።

ከምዕራፍ 1-6 ስለ ነገስታትና ስለክርስቶስ

ከምዕራፍ 7-15 ስለ ሰው ተፈጥሮና /ጣኦት/አምልኮ

ከምዕራፍ 16-19 ስለ ግብፃውያንና ስለ እየሩሳሌም ይናገራል።

8. መጽሐፈ ሲራክ

የስሙን ትርጉም ስንመለከት ሲራክ ማለት ጸሐፊ ማለት ነው። የመጽሐፉ ጸሐፊ እያሱ ወልደ አልአዛር ወልደ ሲራክ ይባላል። የተፃፈበት ዘመን በ80ዓ.ዓ.ቅ.ል.ክ. ነው ተብሎ ይገመታል። መጽሐፉ የተፃፈው ጸሐፊው እግዚአብሔርን መንፈሳዊና ስጋዊ ጥበብን ለምኖ ተገልጾለት የፃፈው ነው።

አጠቃላይ ይዘቱ ደግሞ ለመንፈሳዊና ሲጋዊ ሕይወታችን ጥበብና ምክር የሚሰጥ ነው። አከፋፈሉም በ5 ዓበይት ክፍሎች ይከፈላል።

ከምዕራፍ 1-10 ስለጥበብና ፈሪሃ እግዚአብሔር ቤተሰባዊ ኑሮ ስለዝምታና ትእግስት ይገልጻል።

ከምዕራፍ 11-20 ስለ ፍርድ ስለ ምጽዋት ስለ ስነ ፍጥረት ይናገራል።

ከምዕራፍ 21-30 ስለ ንስሐ ንጽሕና ስለ ብልህ ሰውና ስለ አምስቱ አእማደ ሚስጥር

ከምዕራፍ 31-41 ስለ መባና ገንዘብ ስለ ምክር ስነ-ምግባርና ሃይማኖት

ከምዕራፍ 42-51 ስለ ኃጢአተኞች ስለ ስነ-ፍጥረት ይናገራል።

ይህመጽሐፍመጽሐፈ ሲራክ በመጀመሪያ በዕብራይስጥ ተጽፎ በኋላ በልጅ ልጁ ወደ ግሪክ ተተርጉሟል።

4.4 የነቢያትመጽሐፍትክፍል

ውድ ተማሪዎች አርባ ሰድስቱ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በአራት አበይት ክፍሎች እንደሚከፈሉ በምዕራፍ አራት ላይ ተመልክተናል። በአራተኛ ደረጃ ላይ የሚገኘው ክፍል የነቢያት መጽሐፍት ክፍል ይባላል። ከዚህ በታች እንደሚከተለው ከትርጉሙ ጀምሮ አስራ ስድስቱን የነቢያት መጽሐፍትን እንመለከታለን።

ነቢይ፡- ማለት ቃልን ከእግዚአብሔር ተቀብሎ ለሕዝብ የሚናገር ማለት ነው። ነቢይ የእግዚአብሔር ሰው (ሳሙ 7፥ 6) ባለ ራዕይ (ሳሙ 9፥9) የእግዚአብሔር ባሪያ (2 ነገ 24 ፥ 2) ተብሎ ይጠራል።

ነቢያት ትንቢት በሚናገሩበት ጊዜ ቃሉ ከእግዚአብሔር እንደመጣ ቢረዱም እንዴት እንደመረጣቸው አይገልጡትም ነበር። ብቻ «እግዚአብሔር እንዲህ ይላል» እያሉ ትንቢቱን ይናገሩ ነበር። (አሞፅ 1 ፥ 3) ቃሉ አንዳንድ ጊዜ በራዕይ፣ በሕልም፣ በመልአክም ይገለጥላቸው ነበር። (ዳን 10 ፥ 11) (ዘት 12፥6)

የነቢያት ቃል ስለ ሁለት የተያያዙ ነገሮች የሚያስገነዝብ ነው። ይኸውም፡-

1ኛ. በእግዚአብሔር ውሳኔ ስለሚፈፀሙ ድርጊቶች ስለመንግስታት፣ ስለሰዎች፣ ስለኃጢአት

2ኛ. ወደፊት ስለሚሆኑ ድርጊቶች እንዲሁም ብዙ ጊዜ የእግዚአብሔርን ቃል በምሳሌ (ኢሳ 5፥1-7) ወይም በድርጊት ይገልጡ ነበር።

ከ16 የነቢያት መጽሐፍት ውስጥ ታላላቅ (አበይት) ነቢያት የሚባሉት (ኢሳይያስ፣ ኤርሚያስ፣ ሕዝቅኤልና ዳንኤል) ሲሆኑ የተቀሩት ደግሞ ደቂቀ ነቢያት በመባል ይታወቃሉ። ነቢያት ትንቢትን የተናገሩት ከምርኮ በፊት፣ በምርኮ ጊዜ እና ከምርኮ በኋላ ሲሆን የነቢያት መጽሐፍት የተጠራቀሙበት ጊዜ **ከ250-300 ዓመታት** ውስጥ ነው። የሚከተሉት ነቢያት በሶስቱ ዘመናት ትንቢትን ተናገረዋል።

- “ኢሳይያስ፣ ኢዮኤል፣ ሚካኤልና ኢየሩሳሌም በጥንት በባቢሎን ከመማረኳ በፊት በደቡብ ግዛት ኖረዋል።
- “ኤርሚያስ፣ አንባቆም፣ ሶፎኒያስና ዳንኤል በወረራው ወይም በምርኮው ወቅት የነበሩ ናቸው።
- “ሐጌ፣ ዘካርያስና፣ ሚልኪያስ ከምርኮ በኋላ በ538 ይኖሩ ነበር።
- “ዮናስና አሞፅ” ወደ እስራኤል (ወደ ሰሜን መንግስት) ተልከዋል። ይህ ግዛት በ722 ምዕተ ዓመት በሶርያውያን ተወሮ ነበር። “ዮናስና ናሆም” በአስር ዋና ከተማ ለነነፄ ትንቢት ተናገረዋል።
- “ሕዝቅኤል ይሁዳ በባቢሎን በተወረረች ጊዜ
- “አገራዊ” ደግሞ የእስራኤል የጥንት ጠላት በነበረችው በኤድሞያስ ላይ ትንቢት ተናገሯል።

እነዚህ ነቢያት ለተጠሩበት አገልግሎት ሕይወታቸውን እስከ ሞት ድረስ አሳልፈው ሰጥተዋል። በአጠቃላይ የነቢያቱን መጽሐፍት እንደሚከተለው በዝርዝር እንመለከተዋለን።

1. ትንቢተ ኢሳይያስ

ኢሳይያስ:-ማለት «እግዚአብሔር አዳኝ ነው።» ማለት ነው። ነቢዩ ኢሳይያስ በአራቱ የይሁዳ ነገስታት ማለትም በአዝያን፣ በአዮኦትም፣ በአካካዝና በሕዝቅያስ ዘመን መንግስት ከ740-688 ዓ.ዓ ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበረ ነቢይ ነው። ነቢዩ ኢሳይያስ በአካካዝ እና በሕዝቅያስ ዘመን መንግስት የቤተ መንግስት አማካሪ በመሆን አገልግሏል። አባቱ **አሞፅ** ይባላል። ይህም ከነቢዩ አሞፅ ሌላ ነው። 2ኛ 19 ÷ 1 -2

ኢሳይያስ ባለ ትዳር ነቢይ ሲሆን ሚስቱም እንደሱ ነቢይት ነበረች። ሁለት ልጆችም ነበሯቸው። የልጆቹም ስም አንደኛው **ማሔር ሻላል** ሲባል ሌላው **ሼዶር ያሼር** ይባላሉ። ኢሳይያስ የታወቀ ምሁር ሲሆን ትንቢቱንም የተናገረው በኢየሩሳሌም ሆኖ ነው። መጽሐፉም በዕብራይስጥ ቋንቋ የተጻፈ ከአብይት ነቢያት በመጀመሪያ ደረጃ ላይ የሚቀመጥ መጽሐፍ ነው። ነቢዩ እግዚአብሔር ኢሳይያስ የንጉሱ የሕዝቅያስን ልጅ ምናሴን « ከዚህ ፅኑ የሆነ የጣኦት አምልኮ ውጣ ክፉውን ግብር ሁሉ ተው» በማለቱ በመጋዝ ተሰንጥቆት በሰማዕትነት እንዳረፈ ይነገራል።

መጽሐፈ ኢሳይያስ ከጥንት ጀምሮ 700 ከ.ዘ በነበረው ነቢይ በኢሳይያስ የተጻፈ መሆኑን ታምኖበታል። ባለፉት ሁለት መቶ ዓመታት ከተነሱት ዘመናዊያን ሊቃውንት ግን ልዩ ልዩ ሀሳቦች ተገኝተዋል። እነርሱም እንደሚሉት ከምዕራፍ 1 -39 በራሱ በኢሳይያስ ተጽፏል። ከምዕራፍ 40-55 በባቢሎን ምርኮ በነበረ በሌላ ነቢይ፣ ከምዕራፍ 56-66 ደግሞ ከምርኮ በኋላ በነበረ በሌላ ነቢይ ተጽፏል የሚሉ አሉ። ለእነዚህም ሰዎች ሙሉ መጽሐፉ በኢሳይያስ እንደተጻፈ ሁለት ዋና ዋና ምክንያቶች ተሰጥተዋል።

1ኛ. አንድ ነቢይ በዘመኑ ለሚኖሩ ሰዎች ስለሚናገር ከዘመኑ በኋላ በባቢሎን ምርኮኞች ለሆኑት የጻፈ አይመስልም የሚሉት ሀሳብ አለ። ነገር ግን በነቢያት የሚናገረው የእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ስራ በዚህ አይነት ሀሳብ የሚወሰን አይደለም።

2ኛ ከምዕራፍ 1 -39 እና ከምዕራፍ 40 - 66 መካከል የአጻጻፍና ሌላ ልዩነት ስለሚታይ ነው። ይህን ለሚሉት የትንቢተ ኢሳይያስ መልዕክት በየክፍሉ ስለሚመጣው መሲህ ጠለቅ ያለና አንድ አይነት ሀሳብ አለው። ሌላው ከሌሎች ነቢያት ይልቅ ኢሳይያስ « የእስራኤል ቅዱስ» በሚል አጠራር ስለ እግዚአብሔር ይናገራል። (ኢሳ 1 - 14፣ 37 ÷ 23፣ 41 ÷ 16፣ 60 ÷ 14) ሌላው ደግሞ የሐዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች በብዛት በመጽሐፍቶቻቸው ላይ መጥቀሳቸውና ስሙም ከ21 ጊዜ በላይ መወሳቱ ነው። ኢሳ 40÷3፣ ማቴ 3÷3፣ ኢሳ 41÷1፣ ማቴ 12÷17 በማነፃፀር ይመልከቱ። የኢሳይያስ መጽሐፍ በአጠቃላይ 66 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን የነቢዩ ዋና መልዕክት «የእስራኤል ቅዱስ በዓለም ላይ ነግሶ በአመፀኞች ላይ በመፍረድ የሚያምኑበትን የሚያድን ኃይል መሆኑን ማሳየት ነው።»

የትንቢተ ኢሳይያስ መጽሐፍ አከፋፈል

66 ምዕራፍ ያሉት የኢሳይያስ መጽሐፍ በሦስት ክፍል ከፍሎ መመለከት ይቻላል።

- ከምዕራፍ 1-39 በኢሳይያስ ዘመን በሆኑት ድርጊቶች ምክንያት የተጻፈ ነው። በዚህ ክፍል እግዚአብሔር ቅዱስ ስለሆነ ዓመጸኛ በሆነው ሕዝብና በሌሎችም ላይ ፍርድ እንደሚያደርግ ሲገልጥ የመንግስቱን ክብርና በረከት ያሳያል።
- ከምዕራፍ 40-55 ከኢሳይያስ ዘመን በኋላ በሆነው በባቢሎን ምርኮ ምክንያት ተጽፏል። በዚህ ክፍል እግዚአብሔር አዳኝ ነውና ሕዝቡን ወደ አገራቸው እንደሚያመጣቸው ሲገለጥ በበለጠው ማዳን ለዓለም ሁሉ እንደሚያደርስ ያሳያል።
- ከምዕራፍ 56-66 የጽዮንን ዘላለማዊ ክብር ያሳያል። በዚህ ክፍል ክፋትን የሚመርጡት እንደሚጠፋ እግዚአብሔርም የእርሱ በሆኑት እንደሚደሰት ይናገራል።

የነቢዩ ኢሳይያስ መጽሐፍ በኢትዮጵያ ሊቃውንት ዘንድ እንደ ትንቢቱ ይዘት **ደረቅሐዲስ** ወይም ትንቢቱ ትርጓሜ የማያስፈልገው ግለፅ በማለት ይገልጹታል። በሌሎች አህት አብያተ ክርስቲያናት ሊቃውንት ዘንድ **ወንጌላዊ ነቢይ** ተብሎ ይጠራል።

2. ትንቢተ ኤርምያስ

ኤርምያስ፡-ማለት “እግዚአብሔር ከፍያደርጋል ማለት ነው”። ከእስራኤል ከታላላቅ ነቢያት መካከል አንዱ ነው። በአባቱ በኢዮሴያስ ዘመነመንግስት የህግ መጽሐፍትን ያገኘው ካህኑ **ኤልቂያስ** እንደሆነ ብዙ ሊቃውንት ይስማማሉ። የትውልድ ቦታውም ከአየሩሳሌም ሰባት ኪሎ ሜትር ያህል የምትርቅ በሰሜን ምስራቅ አቅጣጫ የምትገኝ ከተማ ነች። ገና በእናቱ ማኅጸን ሳለ ለነብይነት የተመረጠ ነበር። ለእስራኤል ብቻ ሳይሆን ለአሕዛብም ጭምር ነብይ እንዲሆን በተጠራ ጊዜ ደነገጠ። «በላቴና ነኝ» ለማለት አመነታ። ኤር 1 ÷ 6 የተጠራውም 626 ዓ.ዓ የይሁዳ ንጉስ ኢዮሴያስ በነገሰ በ13ኛው ዓመት ነበር።

ለነብይነት ከተጠራ ከ40 ዓመት በኋላ የኢየሩሳሌምን መማረክ አየ። ህይወቱ በመከራ የተሞላ ስለነበረ የመከራ፣ የለቅሶና የሰቆቃ ነቢይ በመባል ይታወቃል። ነቢዩ ኤርምያስ አገልግሎት በጀመረበት ዘመን የንጉሱ የይሁዳ ነገስታት 5 ሲሆኑ እርሱም “**ኢዮሴያስ፣ ኢዮአክስ፣ ኢዮአቂም፣ ዮአኪንና ሴዴቂያስ**” ነበሩ። በእነዚህ ነገስታት ዘመን በነቢይነት አገልግሏል። ኤር 11 ÷ 1 2ኛነገ 22 የዚህ የትንቢት መጽሐፍ ጸሐፊ ነቢዩ ኤርምያስ ነው። ኤር 30 ÷ 1-2 በመጽሐፍ ሒደት ውስጥ ባሮክ ተሳትፏል። የኢዮሴያስ ልጅ ኢዮአቂም በነገሰ በ4ኛው ዓመት እግዚአብሔር ለኤርምያስ «ከኢዮሴያስ ዘመን ጀምሮ እስከ ዛሬ ድረስ የተናገርኩትን ቃል ሁሉ በክርታስ /በብራና/ ጻፍ» አለው። ኤር 36፡1-3 ኤርምያስም ከእግዚአብሔር የመጣለትን ቃል ሁሉ እየነገረው ባሮክ ይጽፍለት ነበር። ኤር 36፡4 ባሮክም ኤርምያስ በአዘዘው መሰረት በጾም ቀን በእግዚአብሔር ቤት ለሕዝቡ ሁሉ አነበበ። የትንቢቱ መጽሐፍ በመሳፍንቱ ዘንድ ሲሰማ ንጉሱ ቀርቦ እየቀደደ አቃጠለው። ኤር 36፡23 ዳግመኛ ሌላ ክርታስ ወስዶ የቀደመውን ቃል እንዲጽፍ እግዚአብሔር ኤርምያስን አዘዘው።

የትንቢተ ኤርምያስ ዋናው መልዕክት እግዚአብሔር ታላቅና ቅዱስ ስለሆነ ህዝቡ ከክፋት ተመልሰውበፍጹም ልብ ያለ ሐሰት እርሱን እንዲያመልኩት ማስገንዘብ ነው። በትንቢተ ኤርምያስ የተገለፀው የትንቢቱ ቃል ብቻ ሳይሆን ስለ እራሱ ስለ ኤርምያስ ስለደረሰበትም መከራ ብዙ ነገር ስለተጻፈ ከሌሎች ነቢያት ይልቅ ጸባዩን እና ሁኔታውን ይገልጻል።

ነብዩ ኤርምያስ ምንም ኢየሩሳሌምንና ህዝቡን ቢወድም ኤር 8 ÷ 18 9 ÷ 1 መማረካቸው እንደማይቀር 70 ዘመን ለባቢሎን ንጉስ ተላልፈው እንደሚሰጡ እግዚአብሔር የገለጠለትን ቃል ስለተናገረ ተጠላ። ብዙዎቹ ሊገድሉት አሰቡ። ኤር 11፡21 38፡6 ተመታ፣ በእግር ብረት ተያዘ፣ በጭቃ ጉድጓድ ተጣለ፣ ታሰረ፣ ኤር 20 ÷ 2 አብዱል ተባለ ኤር 29፡26። ከዚህ ሁሉ ጋር ለህዝቡ ምልክት እንዲሆን ሚስት እንዳያገባ ወደ ግብዣ ወይም ወደ ለቅሶ እንዳይሔድ ተከለከለ ኤር 16፡1 ነብዩ ኤርምያስ ኢየሩሳሌም በተወረወረችና በተደመሰሰችበት ጊዜ ከሕዝቡ ጋር ወደ ባቢሎን ተማርኮ በመሄድ ህዝቡን በማፅናናት በባቢሎን ቆይቷል። ለወገኖቹ ሲያለቅስ እያዳፉ አወጡት ከሕዝቡ ጋር እስከ ባቢሎን ድረስ ወሰዱት። «ተብሎ በተረፈ ኤርምያስ 8፡21 ተጠሷል። ሁለቱ ደቀ መዛሙርቱ ግን የኢየሩሳሌም ጥፋት እንዳያዩ እግዚአብሔር 66 ዓመት እንዲተኙ አደረገ። ተረፈ ኤርምያስ 9 ÷ 1 » 70 ዘመን በተጠናቀቀ ጊዜ በኢየሩሳሌም በፍቃድ እግዚአብሔር ከምርኮው ተሰወረው የቀሩ የነበሩ አቤሜሌክ እና ባሮክበንስር አማካኝነት የተላከ ደብዳቤ ከወገኖቹ አንዱ ሞቶ ለቀብር እንደተሰበሰቡ ኤርምያስ የግዞት ዘመን እንዳበቃ አነበበላቸው። ህዝቡንም ከአህዛብ ጋር በጋብቻ የተቀላቀሉትም እንዲለዩ ነገራቸው። እየመራቸውም እስከ ኢየሩሳሌም አድርጏቸዋል። ተረፈ ኤር 11 ÷ 1-36 ከምርኮ ከተመለሱ ወገኖቹ አይሁድን ስለ ልባቸው ከፋትና ስለ ህግ መተላለፋቸው ይወቅሳቸው ስለነበር በድንጋይ ወግረው ገደሉት።

የትንቢተ ኤርምያስ መጽሐፍ አከፋፈል፡፡

መጽሐፉ 52 ምዕራፎች አሉት። አከፋፈሉም እንደሚከተለው ነው፡-

ምዕራፍ 1 የነብዩ ከማኅጸን ጀምሮ መመረጥ

ከምዕራፍ 2-20 የእስራኤል ህዝቦች ወደ እግዚአብሔር እንዲመለሱ ነቢዩ ያደረገው ጥሪና የማስጠንቀቂያ መልዕክቶች ይገኛሉ።

ከምዕራፍ 21-29 የይሁዳ ንጉስ የነበረው የአኪም ወደ ባቢሎን ከተማረከ በኋላ ኤርምያስ ለነገሰታት፣ ለህዝቡ ለምርኮኞቹ ያስተላለፈው መልእክት ይዞ ይገኛል።

ከምዕራፍ 30-33 ኑብዩኤርምያስ ስለ ሐዲስ ኪዳንና የወንጌል ህግ መምጣት የተናገረበት ሲሆን በተጨማሪም ስለ ኢየሩሳሌም ኢዲስ ተስፋ የተናገረበት ነው።

ከምዕራፍ 34-39 የኢየሩሳሌም መከበብ እና ውድቀት

ከምዕራፍ 40-42 ከምርኮ ከተረፉት አይሁድ ጋራ ኤርምያስ በይሁዳ መቅረቱን ይገልጻል።

ከምዕራፍ 43-44 የኑብዩ ኤርምያስ የግብፅ ስደት ኑሮና በዚያ ያከናወናቸው አገልግሎቶችን ያትታል።

ከምዕራፍ 45-51 ኑብዩ በህዝብ ላይ የተናገራቸው ትንቢቶች ይገኛሉ።

ምዕራፍ 52 በዘመኑ ስለ ተፈፀመው የእስራኤል ውድቀት ጥፋትና የሕዝቧ ስደት እንዴት እንደነበረ ይናገራል።

2.1 ሰቆቃዊ ኤርሚያስ

ሰቆቃ፡- ማለት ሙሾ ለቅሶ ማለት ነው። ምንም እንኳን በመጽሐፉ የኑብዩ የኤርምያስ ስም ባይገለፅም በሊቃውንት ቤተ ክርስቲያን እንደታመነበት የመጽሐፉ ፀሐፊ ኑብዩ ኤርምያስ ነው። መጽሐፉ ኢየሩሳሌም በጠላት እጅ አወዳደቋን፣ አጥሮቿን የቤተ መቅደሷን መፍረስን የንብረቷና የህዝቧ መማረክን መነሻ በማድረግ ኑብዩ ኤርምያስ ያቀረበውን ሰቆቃ(የኃዘን እጉርጉሮ) ይዞ ይገኛል። አምስት ምዕራፎች አምስት የሐዘን ሙሾዎች ናቸው። በምዕራፍ 1፣2፣4 እያንዳንዱ ቁጥር የሚጀምረው በሃያ ሁለቱ የአብራሰጥ ፊደላት ሲሆን ፊደሎቹም ቅደም ተከተላቸውን ጠብቀዋል።

ኢየሩሳሌም በጠላት እጅ ስትወድቅ እናቶች ልጆቻቸውን እስከ መብላት ያደረሰው አስከፊ ረሀብ፣ የካህናትና የነብያት መገደል እንዲሁም ኑብዩ እራሱ በምርኮ የደረሰበትን ችግር በዝርዝር ይዟል። ስለ እግዚአብሔር ቁጥና ቅጣት፣ ማዳኑን ተስፋ ስለማድረግና ስለምህረቱም ጭምር የተገለጠበት መጽሐፍ ነው።

የመጽሐፉ አከፋፈል፡-

- ምዕራፍ 1 የኢየሩሳሌም መከራና ሀዘን
- ምዕራፍ 2 እግዚአብሔር በኢየሩሳሌም ላይ ያመጣው ቅጣት
- ምዕራፍ 3 የቅጣት አይነት፣ ንስሐ እና የተሰጠው ተስፋ
- ምዕራፍ 4-5 ኢየሩሳሌም ከውድቀት በኋላ እና ምህረት ለማግኘት የቀረበ ጸሎት

2.2 ተረፈ ኤርምያስ

ተረፈ ኤርምያስ ከሰቆቃው ኤርምያስ ምዕራፍ ስድስት ብሎ የሚጀምር ስድስት ምዕራፎች ያሉት መጽሐፍ ነው። በተረፈ ኤርምያስ 11፡63 እንደተገለፀው ፀሐፊው ባሮክ ነው። መጽሐፉ ስለ ጣኦት አምልኮ ከንቱነት በስፋት ስለሚያትት «አርአያ ኤርሚያስ» ተብሎ ይጠራል። መጽሐፉ እግዚአብሔር ለባሮክ፣ ለአቤሚሊክና ለኤርምያስ ገልጦላቸዋል። እስራኤላውያን በባቢሎን በምርኮ በነበሩበት ዘመን እንዴት ጠብቆ እንዳሳለፋቸው በኤርምያስ መሪነት ምርኮኞቹ ወደ ኢየሩሳሌም እንዴት እንደተመለሱ እንዲሁም አምልኮ ጣኦት ከንቱ ስለሆኑ የሚተርክ መጽሐፍ ነው።

2.3 መጽሐፈ ባሮክ

ባሮክ ማለት «በሩክ» ማለት ነው። ባሮክ የነብዩ የኤርምያስ ታማኝ ወዳጅና ጸሐፊም ነበር። ባሮክ በነብዩ ኤርምያስ ትዕዛዝ እግዚአብሔር ለነብዩ ኤርምያስ የተናገረውን ቃል በመጽሐፉ ክፍል ኤር 36፡1-32 ኤርምያስ በንጉስ ሴዴቂያስ ዘመን በታሰረ ጊዜ ባሮክ የንጉሱን ቁጣ ሳይፈራ ነብዩን ይረዳው ነበር። ኤር 32፡ 12-16 ነብዩ ኤርምያስ ከጥቂት አይሁዶች ጋር ወደ ግብጽ እንዲሄድ በተገደደ ጊዜ አብሮት ሄዷል። ኤር 43 ፡ 1- 7

መጽሐፉን የፃፈው የኤርምያስ ደቀ መዝሙር ባሮክ ቢሆንም በይዘቱ እና እግዚአብሔር ለኤርምያስ የገለጠለት በመሆኑ መጽሐፉን ከትንቢተ ኤርምያስ ጋር በመደመር አንድ ሆኖ ይቆጠራል። መጽሐፉም ባሮክ ባቢሎን በምርኮ በነበረበት ጊዜ ለኢየሩሳሌም ነዋሪዎች ፅፎ የላከላቸው ነው። መጽሐፉም አምስት ምዕራፎች አሉት።

የመጽሐፉ አከፋፈል፡-

- በምርኮ ስላሉት አይሁድ ኑሮ
- የኃጢያት ኑዛዜ
- ንስሐና ፀሎት
- ለአይሁድ የቀረቡ ልዩ ልዩ ምክሮች ይገኙበታል።

ውድ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ-ክርስቲያን ቀኖና ቅዱሳት አቆጣጠር መሰረት ሰቆቃ ኤርምያስ፣ ተረፈ ኤርምያስ እና መጽሐፈ ባሮክ ከትንቢተ ኤርምያስ ጋር እንደ አንድ ይቆጠራሉ።

3. ትንቢተ ሕዝቅኤል

ሕዝቅኤል፡- የቃሉ ትርጉም እግዚአብሔር ብርታትን ይሰጣል ማለት ነው። ነገዱ ከሌዊ ወገን ሲሆን ትውልዱም ከአሮን ወገን ነው።አባቱ ቡኤዝ ይባላል። የነበረበትም ጊዜ በ593 ዓ. ዓ ካባበቢ ነበር። ከልጅነቱ ጀምሮ የነብዩ ኤርምያስ ደቀ መዝሙር እንደነበረ ይነገራል። በ597 ቅ.ል.ክ በኢኮኒያን (ዮአኪን) በተማረከ ጊዜ ነብዩ ሕዝቅኤልም አብሮ ተማርኳል። ሕዝ 1፡ 1-3 ካህን ሆኖ ከእነ አልአዛር እግር ተተክቶ እስራኤልን ያገለግል ነበር።በምርኮ አገር ከሌሎች እስራኤላውያን ጋር **ኮቦር** ከተባለው ወንዝ አጠገብ ይኖር ነበር። የአገልግሎት ዘመኑም ከ20 – 22 ዓመታት ለነብይነት የተጠራው በሰላሳ ዓመት ዕድሜው እግዚአብሔርን በኪሩቤል ላይ እንዳለ በራዕይ አየ ለተማረኩት ለእስራኤል ሕዝብ ቃሉን እንዲናገር ተጠራ። ሕዝ 2፡ 1-4 ሕዝቅኤልና ዳንኤል ይተዋወቁ ነበር።ሕዝ 14፡14 በባቢሎን ምርኮ ሳለ በምርኮኝነት ለነበሩ እስራኤላውያን ትንቢት ተናግሯል። ሕዝ 29፡17 የሕዝቅኤል የአገልግሎት ዘመን በሁለት የተለያዩ ክፍሎች ልንከፍለው እንችላለን።

1ኛ ኢየሩሳሌም በ587 ከክ.ል.በፊት በጠላት እጅ ከመውደቋ በፊት አስቀድሞ በባቢሎን ምርኮኞች መካከል የፈፀመው የስብከት አገልግሎት ምዕ4፡24

2ኛ ኢየሩሳሌም በጠላት እጅ ከወደቀች በኋላ በባቢሎን የፈፀመው የስብከት አገልግሎት። ምዕ 33-48 ሕዝቅኤል በባቢሎን ለ20 ዓመታት እያስተማረ ቆይቶ እዚያው በምርኮ እያለ በሰማዕትነት ያረፈ ታላቅ ነቢይ ነው።

በአጠቃላይ መጽሐፉ የሚያስተምረን ትምህርት አይሁድ በእግዚአብሔር ላይ የነበራቸውን ታማኝነት በማጉደላቸውጣኦታትን በማምለካቸው እና የተላኩትን ነቢያት እምቢ በማለታቸው ስለተፈረደባቸው ፍርድ መጽሐፉ ያስተምረናል። ሕዝ 14 ፡ 21 ሌላው ሰው በስራው ልክ ዋጋውን እንደሚያገኝ እንጂ አንዱ በሌላው ኃጢአት ምክንያት እንደማይቀጣ መግለፁ። ሕዝ 18፡20 እግዚአብሔር ሰዎችን ከኃጢያታቸው ተመልሰው እንዲድኑ እንጂ በኃጢያታቸው እንዲሞቱ የማይፈቅድ መሐሪ አምላክ መሆኑን በግልፅ ይናገራል። ሕዝ 18 ፡ 23፣ ስለ አምላካችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሕዝ 1 ፡ 26፣ ስለ እመቤታችን ዘላለማዊ ድንግልና ሕዝ 44 ፡ 1 -2፣ ጥምቀት የሚያነፃ ስለ መሆኑ ሕዝ 36 ፡ 25፣ ስለ ቁርባንና ትንሳኤ ሙታን በምሳሌ ተናገሯል። ሕዝ 2፡8

የመጽሐፍ አከፋፈል

መጽሐፍ 48 ምዕራፎች አሉት

- ከምዕራፍ 1-24 ከኢየሩሳሌም ውድቀት በፊት የተነገሩ ትንቢቶች
- ከምዕራፍ 25-32 ከኢየሩሳሌም ውጪ ባሉ ሕዝቦች ላይ የተነገሩትን ትንቢቶች
- ከምዕራፍ 33-39 የናቡከደነፆር ኢየሩሳሌምን ከወረረ በኋላ የተነገሩ ከምርኮ መመለስን ተስፋ የሚያበስሩ ትንቢቶች
- ከምዕራፍ 40-48 ስለ አዲሱ ቤተ-መቅደስ (ስለ ሐዲስ ኪዳን ቤተ-መቅደስ) ስለ መንግስተ ሰማያት የተገለጠ ራዕይ

4. ትንቢተ ዳንኤል

ዳንኤል፡- ማለት እግዚአብሔር ፈራጅ ነው (ዳኛ ነው) ማለት ነው። ዳንኤል በዘመነ ኢየሱስ በምድረ ይሁዳ ተወልዷል። ትወልዱም ከነገደ ይሁዳ ሲሆን ቤተሰቦቹ ከንጉሳዊዉ ወገን ነበሩ። ዳን 1 ÷ 3 606 ከክርስቶስ ልደት በፊት በናቡከደነፆር ተማርኮ ወደ ባቢሎን የተጓዘ ይሁዳዊ ነው። ዳንኤል ጠቢብና አስተዋይ ለቤተ መንግስትም ተልዕኮ ብቁ የሆነ የሃይማኖቱን ስርዓት የሚጠብቅ ሰው ነበር። በባቢሎን ሳለ የነቢይነቱን ከአስተዳዳሪነት ጋር አስተባብሮ ይዟል። ዳንኤል በስደት የክልዳውያንን ምዕተምህርትና ቋንቋ ተማረ። ዳን 1 ÷ 1- 6 ዳንኤል ሕልም የመፍታት ጸጋ የተሰጠው በጾምና በጸሎትም የሚተጋ ሰው ነበር። የአገልግሎት ዘመኑም ከ606-536 ቅ.ል.ክ ሲሆን በዘመኑ የነበሩ አራቱ የአሕዛብ ነገስታትን አሳልፏል። እነርሱም **ናቡከደነፆር፣ ብልጣሶር፣ ዳርዮስና፣ ቂሮስ** ናቸው። እርሱም እነዚህን ነገስታት በማስተማር ሕልምን በመፍታት ጽሑፉን በመተርጎም አገልግሏል። ዳንኤል ምንም እንኳን የአሕዛብ የመንግስት ባለሥልጣን ቢሆንም ወደ እግዚአብሔር እየጸለየ ሕዝቡ በአምልኮተ እግዚአብሔር እንዲጸና ያደረገ ነቢይ ነው። ትንቢተ ዳንኤል በዕብራይስጥ በአረማይክ ቋንቋዎች እንደተጻፈ ይነገራል። ምክንያቱም በነበረበት ዘመን የአረማይክና የፋርስ ቋንቋ የበላይነት ይዞ ስለነበረ ነው።

ትንቢተ ዳንኤል ጠቅላላ ባለ መልኩ ሲታይ ዳንኤልና ሠልስቱ ደቂቅ (**አናንያ አዛርያ ሚሳኤል**) በሃይማኖታቸው በስርዓታቸው በመጽናት በባዕድ ሀገር ለእግዚአብሔር ታማኝ ስለሆኑ መከራ ቢደርስባቸውም እግዚአብሔር የዚህን ዓለም መንግስታትን እንደሚቆጣጠርና የራሱ መንግስት ደግሞ ዘላለማዊ መሆኑ የሚያመለክት ነው።

የመጽሐፍ አከፋፈል

ከምዕራፍ 1-2 የዳንኤል ወደ ባቢሎን መማረክና መሾም እና ዳንኤል አንደኛውን የናቡከደነፆርን ህልም መተርጎም

ምዕራፍ 3 ሲድራቅ ሚሳቅ አብናጎር በእሳት እቶን መጣላቸውና መዳናቸው

ከምዕራፍ 4-5 የዳንኤል ሁለተኛውን የናቡከደነፆር ሕልም መተርጎምና የሕልሙ ፍጻሜ እንዲሁም የዳንኤል በግድግዳ ላይ ስለ ብልጣሶር የተፃፈውን መተረጎምና የቃሉ ፍፃሜ

ምዕራፍ 6 የዳንኤል ዳርዮስን እያገለገለ በአንበሳ ጉድጓድ መጣሉንና መዳኑን

ምዕራፍ 7 አራቱ መንግስታት በአራዊት ስለመመስላቸው ግዛትና መንግስትን የሰው ልጅ ለሚመስል (ለክርስቶስ) መስጠቱ

ምዕራፍ 8 ዳንኤል ያየው ራዕይ ግሪክ ፋርስን ማሸነፉን በመጨረሻም ቤተ መቅደስ ያረከስ አንጥርያኮስ ይጠፋል ማለቱ።

ምዕራፍ 9 ዳንኤል ከምርኮ መመለስ ስለመጸለየና መሲህ እስኪመጣ ሰባ ሰባ እንደሚያልፍ ትንቢት መናገሩ

ምዕራፍ 10-12 ከታላቁ እስክንድር በኋላ በሶሪያና በግብፅ መንግስታት መካከል ስለሚደረገው ጦርነት ስለ እግዚአብሔርም ህዝብ መከራ ትንቢት መናገሩ፡፡

4.1 የሶስቱ ደቂቅ መዝሙር

የሠልስቱ ደቂቅ መዝሙር ማለት የሦስቱ ልጆች ምስጋና ማለት ነው፡፡ እነዚህ ሦስቱ ሕጻናት **አናንያ አዛርያ ሚሳኤል** የተባሉ ከወላጆቻቸው ጋር ወደ ባቢሎን በግዞት ከተወሰዱ በኋላ የጃንደረቦች አለቃ ስማቸውን ቀይሮ **ሲድራቅ አብደናጎር፣ ሚሳቅ፣ ብሏቸዋል፡፡** ሕዝቦቻቸው በምርኮ እያሉ እነርሱ ምጃትን አልመረጡም ከንጉሱ የታዘዘላቸው ምግብና መጠጥ እምቢ ብለው ጥራጥሬ ብቻ ይመገቡና ዘወትርም ይጸልዩ ነበር፡፡ በዚያም ንጉስ ናቡከደነጾር ለሰራው ምስል (ጣኦት) እንዲሰግዱ ሲያስገድዳቸው ጊዜ እምቢ በማለት ጸኑ፡፡ ንጉሱም እሳት ውስጥም እንዲጣሉ አዞ ተጣሉ፡፡ እግዚአብሔርም መላእኩን ልኮ ከእሳት መቃጠል አዳናቸው፡፡ እነርሱም በእሳት ውስጥ እያሉ ያመሰገኑት ምስጋና የሰለስቱ ደቂቅ መዝሙር ተብሎ ይጠራል፡፡ ይህም መዝሙር በትንቢተ ዳንኤል ምዕራፍ 3 ላይ በ68 ቁጥሮች ተቀምጧል፡፡

4.2 መጽሐፈ ሶስና

ሶስና፡- **ቬሻና** የምትባል ሲሆን ትርጉሙም **የአበባ አይነት** ማለት ነው፡፡ ሶስና የካህኑ **የኬልቂያስ** ልጅ ነበረች፡፡ ካህኑ የኬልቂያስ የእግዚአብሔርን የሕግ መጽሐፍ ከጠፋበት ያገኘው እርሱ ስለነበረ ለልጃቸውም ሙሴ የጻፋቸውን ሕግጋት አስተምረዋታልና፡፡ ነቢዩ ኤርምያስም ወንድሟ ነው፡፡ ሶስና መልክ መልካም እግዚአብሔርን የምትፈራ ነበረች፡፡ ከነቢዩ ዳንኤል ጋር በፋርስ በስደት በምትኖርበት ጊዜ ሁለት መምህራን አይሁድ (ረቦናት) የዝሙት ጥያቄ ሲያቀርቡላት ሕገ እግዚአብሔርን በማክበር ፍቃዳቸውን አልፈጽምም በማለቷይባስ ብለው በእርሳ ላይ በሐሰት በዝሙት ወንጀል እንድትከሰስ እና የሞት ፍርድ እንዲፈረድባት አደረጉ፡፡ የሞት ፍርድም በድንጋይ ተወግራ ትሙት የሚል ነበር ፡፡ ነገር ግን እግዚአብሔር ሀዘኗን፣ጸሎቷን ተመልክቶ ነብዩ ዳንኤልን ላከላት፡፡ መጽሐፉ ነብዩ ዳንኤል የእግዚአብሔርን ጥበብ የተሞላ ስለሆነ ከሞት ፍርድ እንዴት እንዳዳናት ይገልጻል፡፡ መጽሐፉ በአንድ ምዕራፍ የተጠቃለለ ታሪክ የያዘ መጽሐፍ ሲሆን በግእዙ የብራና መጽሐፍ ላይየትንቢተ ዳንኤል መግቢያ ሆኖ ተቀምጧል፡፡ ይህንንም ከጲላጦስ ዘርም የተባሉት ሊቅ በዳንኤል የወጣትነት ዘመን የተፈፀመ ድርጊት በመሆኑም በመጀመሪያውምዕራፍ ላይ መፃፍ ተገቢ ነው፡፡ በማለት ይገልጻል፡፡

4.3 ተረፈ ዳንኤል

ይህ መጽሐፍ በትንቢተ ዳንኤል ምዕራፍ 6 ከቁጥር 4 – 24 ድረስ ያለውን ቃል በስፋትና በጥልቅት የሚተነትን የሚያስረዳ መጽሐፍ ነው፡፡ መጽሐፉ ባለ አንድ ምዕራፍ ሲሆን ሁለት አበይት ታሪኮች የያዘ ነው፡፡ የመጀመሪያ ንጉስ ቂሮስ መንግስቱን መያዙና ህዝቡ ያመልኩት የነበረውን ቤል የተባለ ጣኦት ደካማነት ነብዩ ዳንኤል ለንጉሱ ያሳየበት የባቢሎን ሕዝብ ለአምልኮታቸው ቀናተኛ በመሆናቸው በእነሱ ጫና ዳንኤል በአንበሳ ጉድጓድ እንዲጣል መደረጉ ሲሆን ሁለተኛው ዳንኤል በአናብስት ጉድጓድ ቢጣልም አናብስት ሳይበሉት መቅረታቸው ለሰባት ቀናት በአናብስት ጉድጓድ ሲቆይ የእግዚአብሔር መልአክ ነብዩ ዕንባቆምን ከይሁዳ ወደ ባቢሎን ምግብ አሲዞ እንደላከውና ዳንኤል አመስግኖ መመገቡን ይገልጻል፡፡ በአዲሱ መጽሐፍ ቅዱስ ላይ 14ኛ ምዕራፍ ሆኖ ታትሟል፡፡

ውድ ተማሪዎች መዝሙር ሠለስቱ ደቂቅ፣ መጽሐፈ ሶስና እና ተረፈ ዳንኤል እንደ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤ/ክ የመጽሐፍ ቅዱስ አቆጣጠር መሰረት ከትንቢተ ዳንኤል ጋር እንደ አንድ ይቆጠራሉ፡፡

5. ትንቢተ ሆሴዕ

ሆሴዕ የስሙ ትርጉም **እግዚአብሔር ያድናል** ማለት ነው። የመለኮታዊ ፍቅር መገለጫ ነቢይም ይባላል። በትውልዱ እስራኤላዊ ነው። አባቱ **ብኤሬ** ይባላል። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ሆሴዕ በሚለው ስም ከነቢዩ ከሆስዕ ሌላ ከሰሜናዊ የእስራኤል ነገስታት (ሰማሪያ) በመጨረሻ የነገሰው ንጉስ ተጠርቶበት ነበር። 2ኛ ነገ 15 ÷ 30 የነበረበት ዘመን ከ755 – 725 ሲሆን መልዕክቱ **ጾዛያን፣ ህዝቅያን፣ ዳግማዊ እዮርአብአምና አክአዝ** ዘመን አገልግሎቱ ጎልቶ ይታያል። በጊዜው የነበረው ንጉስ የእምነቱ ሁኔታ በጣም የተበላሸ ስለነበር ማለትም የእስራኤል ነገዶች በሁለት መንግስታት ከተከፋፈሉ በኋላ በ731 -722 በተለይም እስራኤል በአሦር እጅ ከወደቀች በኋላ የይሁዳና የእስራኤል ሕዝቦች ስለሆኑ ሆሴዕ በትንቢቱ ስለ ሁለቱ ይናገራል። ሆሴ 2 ÷ 1 ስለ ሰሜናው መንግስት ውድቀት ትንቢት ተናግሮ ነበር። የሆሴዕ የትንቢት መጽሐፍ ዋና መልዕክት የእግዚአብሔርን ፍቅር መግለጽ ነው። በዚያን ዘመን **አሞጽ፣ ኢሳይያስ፣ ሚኪያስ** ትንቢት ይናገሩ ነበር። ስለ ክርስቶስ ወደዚህ ምድር መምጣት ወደ ግብጽ ስለሚሰደዱና ስለ መመለሱ ስለ ሞቱና ትንሳኤው በምስጢር ተናግሯል። ሆሴ 6 ÷ 1-3 , 11 ÷ 1 – 2

የመጽሐፍ አከፋፈል

ትንቢተ ሆሴዕ 14 ምዕራፎች አሉት። አከፋፈሉን እንደሚከተለው እንመለከታለን፡-

- ✓ ከምዕራፍ 1-3 የሆሴዕ ሚስት የጉሜር ማመንዘር ለእስራኤላዊያን አመንዝራነት ጣኦት አምላኪነት ምሳሌ ሆነች። ሆሴዕሚስቱን ወዶ በፍቅር እንዲመልሳት ታዞ ነበር። እግዚአብሔር እስራኤላውያን በፅድቅና በምሕረት በገዛ ፍቃድ እንደወደደ ምሳሌ ነው።
- ✓ ከምዕራፍ 4-13 እስራኤላውያን ወደ እግዚአብሔር ቢመለሱ ከፍርድና ከውድቀት እንደሚያመልጡ።
- ✓ ምዕራፍ 14 ወደ እግዚአብሔር በመመለስ የሚገኝ ፈውስና በረከት እስራኤላውያን መልሶ ሚቋቋም በውስጡ ይዟል።

6. ትንቢተ አሞፅ

አሞፅ ማለት **ሽክም ወይምጭነት** ማለት ነው። ይህ ስም ከትንቢቱ ሁኔታ ጋር ይገጥማል። 1ኛ ነገ 17÷2-20 በእግዚአብሔርከመጠራቱ በፊት ላም ጠባቂ የዋርካ ፍሬ ሊቃሚ ነበር። ሀገሩ **ቴፋሌ** የምትባል ከቤተልሔም አስር ኪሜ ያህል እርቃ የምትገኝ ሀገር ናት። የተነበየው ግን በይሁዳ ሳይሆን በእስራኤል መንግስት ውስጥ ነው። አሞፅ 1÷7 7÷14 በዳግማዊ እዮርብአም ዘመን መንግስት(783-764 ዓ.ዓ ከክ.ል.በ) ሲያገለግል ነበር። በዘመኑ የነበሩ የእስራኤል ህዝቦች ሁኔታ ፈፅሞ የወደቀ በፀፀት የተሞላና በተለይም ካህናት እና ነቢያት ለገንዘብ የሚሰሩ ነበሩ። አሞፅ በምሾትና በግዴለሽነት የሚኖሩትን የሰማርያን ሰዎች ግፍንና የጣኦትን አምልኮ ትተው ወደ እግዚአብሔር እንዲመለሱ ጽድቁንም እንዲሹ ተናግሯል። ነገር ግን ቢያስጠነቅቃቸውም እንኳን የሰሙት በጣም ጥቂቶች ነበሩ። ምንም እንኳን ባይሰሙትም እስራኤል እንደምትማረክ ተነበየ። ካህኑ አሜሲያስ አሞፅን ተቃውሞ በንጉስ ፊት ከስ ካቀረበበት በኋላ የሰሜኑ መንግስት ይበቃል። የአሞፅ ትንቢት በአብዛኛዎቹ የፍርድ ቃል ናቸው። ፍፃሜ ዘመን ላይ ግን ለእስራኤልም ሆነ ለአሕዛብ የደገነነትና የሰላም ጊዜ እንደሚመጣ በመጽሐፉ በመጨረሻ ተናግሯል። ያዕቆብም ፍፃሜውን አይቶ ጠቅሶታል። አሞፅ 9÷11-15 የሐዋ.ሥራ 15÷14-18

የመጽሐፍ አከፋፈል 9 ምዕራፎች አሉት

1. ምዕራፍ 1 ÷ 1 – 2ፍርድ በእስራኤል ጎረቤት ሀገሮች
2. ምዕራፍ2 ÷ 6ፍርድ በእስራኤል
3. ምዕራፍ3 ÷ 1 – 16 ፍርድ በእስራኤል ኃጢአት ምክንያት
4. ምዕራፍ9 ÷ 11በፍፃሜው ዘመን ሰላላው የእስራኤል ተስፋ

7. ትንቢተ ሚክያስ

ሚክያስ ማለት የሰሙ ትርጉም እንደ እግዚአብሔር ያለ ማን ነው ማለት ነው። የይምላ ልጅ፣ በአካባቢ ዘመን መንግስት በሰማርያ ትንቢት ይናገር ነበር። ሚክያስ በኢየሱያምና በአካባቢ በሕዝቂያስም ዘመን በይሁዳ ነቢይ ነበር። ሚክ1፥1 የአካባቢን ሞት የተነበየ እሱ ነበረ። 1 ነገ 22፥8 ፣ 13-28 ሚክያስ ትንቢት መናገር የጀመረው ከሰማርያ ውድቀት በፊት ማለትም ከ722 ክ.ል.በ ነበር። በዘመኑ ነቢዩ **አምፅና ሆሴዕ** በሰሜኑ መንግስት ከኢሳይያስ ጋር በኢየሩሳሌም ነበሩ። **ለሕዝቂያስ** የተናገረው ትንቢት በጊዜው ኤርሚያስን ከሞት አድኖታል። ኤር 26፥16 የእግዚአብሔር ፍርድ በሰማርያና በኢየሩሳሌም እንደሚሆን በኋላ ግን መልሶ እንደሚሰበሰባቸው ተናገረ። የይሁዳ ግዛት በሆነችው በቤተልሔም ከእመቤታችን ንጉስ ነገስት ኢየሱስ ክርስቶስ እንደሚወለድ ተንብዮ ነበር። ሚክ 5፥2-5 አዛብ ደግሞ እግዚአብሔርን ይፈልጋል ይህም የሚፈፀመው በክርስቶስ ነው። ሚክ 4፥2 ፣ 7፥16

የመጽሐፉ አከፋፈል

ትንቢተ ሚክያስ 7 ምዕራፎች አሉት

ከምዕራፍ 1-3 የሰማርያና የኢየሩሳሌም መፍረስ

ምዕራፍ 4 የእግዚአብሔር መንግስት መመስረት

ምዕራፍ 5 ከቤተልሔም የሚወጣው ገዢ እና እረኛ

ምዕራፍ 6 እግዚአብሔር ከህዝቡ ጋር ያደረገው ክርክር

ምዕራፍ 7 ተግሳፅ እና ተስፋ

8. ትንቢተ ኢዮኤል

ኢዮኤል፡- ማለት እግዚአብሔር አምላክ ነው ማለት ነው። አባቱ **ባሉኤል** የሚባል አስራኤላዊ ነቢይ ነበር። ያገለግል የነበረው በይሁዳ እና በኢየሩሳሌም ሲሆን የትንቢቱን መጽሐፍ መቼ እንደፃፈው ዘመኑን በውል ማረጋገጥ አልተቻለም። ትንቢቱም በኢየሩሳሌም እንደተናገረው ይመስታል። ጊዜው አስፈሪ እና አንበጣ የበዛበት ወቅት ስለነበር አንበጣዎቹ ሰራዊቱ አድርጎ በኢየሩሳሌም ላይ ይህን ታላቅና ብርቱ ህዝብ የመራ እግዚአብሔር ነው ይላል። ኢዮ 1፥2-27 ከኢዮኤል ትንቢት በጣም የሚታወቀው ክፍል እግዚአብሔር በመጨረሻው ክ/ዘመን በስጋ ለባሾ ሁሉ ላይ መንፈሱን ለማፍሰስ የሰጠውን ተስፋ ነው። ኢዮ 2፥28-30

የመጽሐፉ አከፋፈል ትንቢተ ኢዮኤል 3 ምዕራፎች አሉት።

ምዕራፍ 1 በአስራኤል ኃጢአት ምክንያት በምድሪቱ የሚበቅሉ የእህል ዓይነቶች በሙሉ በመቅሰፍት እንደሚመቱ

ምዕራፍ 2 ንስሐ ለሚገቡ እግዚአብሔር ከማያልቀው በረከቱ ህዝቡን እንደሚጎበኝና በኋለኛው ዘመን /በበዓል ሃምሳ/ የመንፈስ ቅዱስ ፀጋ ለሁሉ እንደሚታደል የሐዋሥራ 2፥1

ምዕራፍ 3 እግዚአብሔርን ለማያውቁ እና በኃጢአት ለበረቱ ፅኑ ፍርድ እንደሚጠበቃቸው ያትታል።

9. ትንቢተ አብድዩ

አብድዩ ማለት የጌታ አገልጋይ (ታማኝ) ማለት ነው። ይህ ነቢይ እግዚአብሔርን የሚፈራ **የአክአብ** የባቢ አዛዥ ነበር። ኤልሳቤል የእግዚአብሔርን ነቢያት ባስገደሉትበት ጊዜ 100ውን ነቢያት ወስዶ ወደ ዋሻ በመሸሸግ ከሞት አድኗቸዋል። የሚበሉትን እህልና የሚጠጡትን ውሃ እየሰጠ ይመግባቸው ነበር። 1ነገ 18፥15-19 ስለ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ መድኃኒትነትም በምስጢር ተናግሯል።

አብድዩ በኤዶሚያስ ላይ ስለሚመጣው ፍርድ ተንብዮ ነበር። ኤዶሚውያን የሚባሉ የኤሳው ዘሮች ሲሆኑ ከጥንት ጀምሮ በያዕቆብ ዘሮች ላይ በአስራኤል ላይ በጠላትነት ይነሱባቸው ነበር። ዘፍ 25፥23 አምፅ 1፥11 የሚኖሩትም ከሙት ባህር በስተ ደቡብ ተከላማ አካባቢ ነው። ዋና ከተማቸውም ሴልፔትራ የምትገኘው በአንድ ትልቅ ቋጥኝ ላይ ስለሆነ ወደ እርሷ የሚደርሰው መንገድ በጣም ጠባብ ሸለቆ ነው። ከዚህም የተነሳ ብቸኛ ጎረቤት የሌላት ከተማ ናት። አብድዩ በትዕቢታቸውና በትምክህታቸው ፈርዶባቸዋል። በኋላ ላይም እንደሚጠፉትናግሯል።

የትንቢተ አብድዩ አከፋፈል

መጽሐፉ አንድ ምዕራፍ ብቻ አለው፡፡

1. የመጨረሻ ፍርድ በኤዶም ላይ ከቁጥር 1 – 9
2. የኤዶሚያስ ቂምና ጭከናከቁጥር 10 – 14
3. የእግዚአብሔር ፍርድ በኤዶሚያስና በአሕዛብ ላይ ከቁጥር 15 – 21

10. ትንቢተ ዮናስ

ዮናስ ማለት **ርግብ የዋህ** ማለት ነው፡፡ በዳግማዊ ኢየሱስም ዘመን መንግስት የነበረ ነቢይ ነው፡፡ የዮናስ መኖሪያ በገሊላ **በጋት ሐፌር** ከተማ ነበር፡፡ አባቱም **አማቴ** ይባል ነበር፡፡ በአይሁዳውያን ልማድ እንደሚጠቀሰው 17፡17 ላይ በሰራጥታ ነቢዩ ኤልያስን ትመግበው የነበረችው መበለቲቱ ልጇ ሞቶ ነብዩ ኤልያስ ወደ እግዚአብሔር ጸልዮ አስነስቶታል፡፡ ነብዩ ኤልያስ ከሞት ያስነሳው ልጅ ነብዩ ዮናስ ነው፡፡ ምንም የአስራኤል ነብይ ቢሆንም የአስተማረው ግን ከአስራኤል ውጪ በበደላቸው ሊቀጡ የነበሩትን የነነዌ ሰዎችን ነው፡፡ የነነዌ ሰዎች በበደላቸውም ምክንያት ከሚመጣባቸው ቅጣት እንዲድኑ እግዚአብሔር ዮናስን አስተምር ቢለው **“አንተ መሐሪ ነህና ብትምራቸው እኔ ሐሰተኛ ነቢይ እባላለሁ፡፡”** በማለት ለመሸሽ ቢሞክርም ሶስት ቀንና ሶስት ለሊት በአሳ ነባሪ ሆኖ ውስጥ አድሯል፡፡ በእግዚአብሔር ቸርነት ከአሳ ነባሪ ሆኖ ውስጥ ወጥቶ ህዝቡን አስተምህሮ በንስሐ እንዲመለሱ አድርጓል፡፡ ከርስቶስም የዮናስን ከአሳ ነባሪ ሆኖ መውጣት የራሱ ትንሳኤ ምሳሌ አድርጎታል፡፡ ማቴ 12 ÷ 39

የመጽሐፉ አከፋፈል 4 ምዕራፎች አሉት፡፡

ምዕራፍ 1 የዮናስ መኮብለልና መገታቱ

ምዕራፍ 2 የዮናስ ጸሎት እና መመለስ

ምዕራፍ 3 በዮናስ ስብከት ከንጉሱ እስከ ህዝቡ በንስሐ መመለስ

ምዕራፍ 4 ስለዮናስ ቁጣና የእግዚአብሔር መልስ

11. ትንቢተ ናሆም

ናሆም ማለት የስሙ ትርጉም **“መፅናናት”** ማለት ነው፡፡ ስለ ነነዌ ጥፋት ራዕይ ያየና ለይሁዳ የምስራች የተናገረ ነቢይ ነው፡፡ ይኖርባት የነበረችው ከተማ ስም ከይሁዳ ከተሞች አንዷ በሆነችው **ኤልቆሽ** በምትባል ቦታ ነበር፡፡ ናሆም ትንቢቱን የተናገረው ከክ.ል.በ 663 እና ነነዌ እስከወደቀችበት 662 መካከል ነበር፡፡ ነነዌ በዮናስ ዘመን ከክፋቷ ተመልሳ ንስሐ የገባች ብትሆንም ውሎ አድሮ ግን ከጭካኔዋና ከስህተቷ ብዛት ግን ፍርድ የማይቀርላት ሆናለች፡፡ 3፡1-7

የመጽሐፉ አከፋፈል 3 ምዕራፎች አሉት፡፡

ምዕራፍ 1 እግዚአብሔር የፍርድና የበቀል አምላክ ነው፡፡

ምዕራፍ 2 የነነዌ ጥፋት

ምዕራፍ 3 የነነዌ ጥፋት ምክንያትን ያትታል፡፡

12. ትንቢተ ዕንባቆም

ዕንባቆም ማለት **ማቀፍ፣ እቅፍ** ማለት ነው፡፡ እግዚአብሔር በፀሎት አቅፎታልና፡፡ ዕንባቆም ያላገባ ድንግል ነቢይ እንደሆነ ይነገራል፡፡ የቤተ መቅደሱ ዘማሪ እንደሆነም ሊቋውንቱ ይመስክራሉ፡፡ ዕንባ 3÷1 እንዲሁም ከሌዊ ወገን የነበረ ካህን ነው፡፡ በሌላ ታሪክ ውስጥ ከሀገሩ ተነጥሎ ወደ ባቢሎን በመሄድ ነቢዩ ዳንኤል በአንበሳ ጉድጓድ ተጥሎ በነበረበት ወቅት በእግዚአብሔር መልአክ እርዳታ ከነቢዩ

ዕንባቆም ጋር እንደተገናኙ ተረፈ ዳንኤል ይናገራል። **ዕንባቆም ነብዩ ኤርሚያስ ነብዩ ዳንኤል** በነበሩበት ዘመን የነበረ ነው። ትንቢቱም የተናገረበት ዘመን ከ609 – 606 ክ.አ.በ ሲሆን በመጀመሪያው የእየአቄም ዘመን መንግስት ነበር። መጽሐፉ የአይሁድ ሕዝብ በኃጢያቸው ስለሚደርስባቸው መከራ ከለዳውያን በሚገዟቸው ሕዝቦች በአደረሱት ግፍ የሚደርስባቸው ቅጣትና ነብዩ የጸለየውን ጸሎት የያዘ ነው።

የመጽሐፉ አከፋፈል 3 ምዕራፎች አሉት።

ምዕራፍ 1 እግዚአብሔር በግፈኞች ላይ ለምን አይፈርድም ስለሚለው እና ስለከለዳውያን(ቁ 1-11)

ጥያቄ እንዴት እነርሱ ከእኛ የባሉ አይደሉምን? ከም 1 ከቁ. 12 – 17

ምዕራፍ 2 መልስ በተራቸው ክፍሎች ሁሉ ይፈረድባቸዋል። ጻድቅ ግን እግዚአብሔርን አምኖ ይድናል።

ምዕራፍ 3 የዕንባቆም ፀሎትና መዝሙር

13. ትንቢተ ሶፎኒያስ

ሶፎኒያስ ማለት እግዚአብሔር ሰውሯል ወይም ጠብቋል ማለት ነው። አባቱ ኩሲ ይባል ነበር። በምዕራፍ 3 የተጠቀሰው **ሕዝቅያስ** እውነት አይደለም። ይህም ስለነበረ በኢየሱሲያስ ዘመን መንግስት ነቢዩ ኤርሚያስ ይኖር በነበረበት ዘመን ከ640-609 ክ.አ.በ በኢየሱሲያስ ይኖር የነበረ ነቢይ ነው። **ኢየሱሲያስ** መንግስት በጀመረ ጊዜ ኢየሱሲያስም **ከምናሴና ከአምጸጸፋት** የተነሳ በኃጢያት ተሞልታ ነበር። ሶፎ 1፡4-6 ሶፎኒያስ በይሁዳ ላይ ብቻ ሳይሆን በምድር ሁሉ ላይ ስለሚመጣው የእግዚአብሔር የፍርድ ቀን ትንቢት ተናገረ። ሶፎ 1፡2 ፤ 14-18 እግዚአብሔርን ለሚፈልጉት ትሁታን ግን ተስፋ ሰጣቸው። ሶፎ 2፡3 በመጨረሻም እግዚአብሔር ከምድር ሁሉ እንደሚሰበሰባቸው እና ስለ አድሲቱ ኢየሱሲያስ ደስታ ተነበየ። ሶፎ 3፡9

የመጽሐፉ አከፋፈል

ትንቢተ ሶፎኒያስ ሶስት ምዕራፎችን በውስጡ ይዟል።

1. በሁሉም ላይ ስለሚመጣው ፍርድ ም 1፡2 -3
2. በልዩ ልዩ ህዝቦች ላይ ስለሚመጣው ፍርድ ም 2፡4-15
3. በአይሁድ ስለሚመጣው ፍርድ ም 3፡1 -18
4. የእስራኤል መሰባሰብና በረከት ም 3፡19-20

14. ትንቢተ ሐጌ

ሐጌ ማለት **የእኔ ደስታ** ማለት ነው። የተወለደው በባቢሎን በምርኮ ወቅት ሲሆን ከምርኮ መልስ በሀገረ እስራኤል ለአገልግሎት የተነሳ ነቢይ ነው። በ520 ክ.አ.በ በኢየሱሲያስም ለነበሩት አይሁድ ትንቢት የተናገረ ነቢይ ነው። ከምርኮው በኋላ ስላለው ጊዜ አይሁዶች ደግመው ወደ ሀገራቸው እንዴት ሊመለሱ እንደቻሉ ያሳያል። በስደት ምክንያት የገጠማቸውን የተዛባ ማህበራዊ ኑሮ ከነብዩ ዘካርያስ ጋር በማስተማር ያስተካከለ ነቢይ ነው። ስለ ሰሎሞን ቤተ መቅደስ እንደገና መታነፅ በመስበክ ሕዝቡን በትምህርቱ አትግቷል። ቤተ-መቅደሱን ለመስራት ቢሞክሩም ከሳምራውያን መቃወም የተነሳ ስራው ተቋረጠ ሳይፈፀሙትም 16 ዓመት ዘገየ። ምዕ 3 ÷ 4 ከዚህ በኋላ ሐጌ ስራውን እንዲፈፀሙት አነሳሳቸው።

የመጽሐፉ አከፋፈል ሁለት ምዕራፎች አሉት።

ምዕራፍ 1 «የእግዚአብሔር ቤት ለመስራት ተነሱ።» የሚል ወቀሳ

ምዕራፍ 2 እግዚአብሔር ይባርካቸዋል የሚል ተስፋና ማበረታቻ፤ እግዚአብሔር ከናንተ ጋር ይኖራል፤

እግዚአብሔር ዘሩባቤልን ከፍ ከፍ ያደርገዋል የሚሉትንቢቶች።

15. ትንቢተ ዘካርያስ

ዘካርያስ ማለት **እግዚአብሔር ያስታወሳል** ማለት ሲሆን አባቱ **ባራኪው** ይባላል። እንደ ኑብዩ ሐጌ በባቢሎን ተወልዷል። አባቱ በባቢሎን ስለሞተ ከአያቱ ጋርወደ ኢየሩሳሌም ተመልሷል። ነህ 12፥1 -7

በ520ክክ.ል.በ ከኑብዩ ሐጌ ጋር ተነስቷል። የቤተ መቅደስን ስራ እንዲፈፅሙ አይሁድን ያነሳሳቸው ኑብይ ነው። ሕዝ 5፥2 ዘካርያስ ኑብይና ካህን ነበር። ከዚህ በፊት የነበሩት ነቢያት መልዕክት በአንድነት አጠቃሎ እና ወደ ፊት የሚሆነውን የሚመጣውን በሩቅ ተናግሯል ጽፏል። ዘካርያስ አገልግሎቱን የጀመረው ከሐጌ ሁለት ወር ዘግይቶ ነው። ስለ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በአህያ ላይ ተቀምጦ ወደ ኢየሩሳሌም መግባት፣ በ30 ብር መሸጡን፣ ህመማት መስቀል መቀበሉን እና ደግሞ ምጽአቱን በትንቢት ተናግሯል። ዘካ 9፥9 11፥2 12፥10 13፥6 14፥4

የመጽሐፉ አከፋፈል 14 ምዕራፎች አሉት።

ምዕራፍ 1 ወደ እግዚአብሔር ተመለሱ የሚል ጥሪ - ም 1፥1-6

በስምንት ራዕዮች የምድር ሁሉ ጌታ እግዚአብሔር ጽዮንን ለመስራትና ለማነጽ ያለውን ሐሳብ ይገልጣል። ም 1፥7-15

ምዕራፍ 7-8 በኢየሩሳሌም መፍረስ ጊዜ የተደነገጉ የጾም ቀኖች ተለውጠው የደስታ በዓላት እንዲሆኑ የተሰጠ ትዕዛዝ

ምዕራፍ 9 እግዚአብሔር ለመፍረድም ሆነ ለማዳን ታላቅና ቅን ስለመሆኑ

ምዕራፍ 10-13 ስለማይረቡ እረኞች (አለቆች) እና ስለ መልካም እረኞች

ምዕራፍ 14 እግዚአብሔር በምድር ሁሉ ላይ መንገሱን ይተርካል።

16. ትንቢተ ሚልክያስ

ሚልክያስ ማለት **መልዕክተኛዬ** ወይም **የእግዚአብሔር መልዕክተኛ** ማለት ነው። መጽሐፉ ከ470 – 430 ባለው ጊዜ ውስጥ ወይም የኢየሩሳሌም የከተማ አስተዳዳሪ ከነበረው ከነህምያ ቀደም ብሎ እንደነበር ይናገራል። በሐጌ እናበዘካርያስ ወቅት አብረው ለቤተ መቅደሱ ስራ ህዝቡን ያስተባብሩ ነበር።

የትንቢተ ሚልክያስ አከፋፈል

ትንቢተ ሚልክያስ አራት ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላል፡-

ምዕራፍ 1-2 የአይሁድ ካህናት እና ህዝብ የተከለከለውን በማድረግ (ትርፍ በማግበስበሳቸውና የክህነት ተግባራቸውን

በማጓደላቸው) የደረሰባቸው ወቀሳ።

ምዕራፍ 3-4 ስለ መጥመቁ የሐንስ መምጣት፣ አይሁድ የዐሥራት ክፍያ በማስታገላቸው የነገራቸው የወቀሳ ቃል፤

ስለ ክርስቶስ መምጫ ቀን መቃረብና ምልክቱ የተነገሩ የትንቢት ቃላት ይገኙበታል።

መልመጃ አራት

1. ከአስራ ስድስቱ የነቢያት መጽሐፍት መካከል የአብይት ኑብያት መጽሐፍት ጥቀሱ
2. በመጽሐፈ አስቴር አንድም ቦታ የእግዚአብሔር ስም ያልተጠቀሰበት ምክንያት ምንድን ነው
3. አራት ዘዳግም -----፣ ----- እና ----- መጽሐፍት ቢድጋሚ የተጻበት መጽሐፍ ነው

ምዕራፍ አምስት

የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ዝርዝር ጥናት

ውድ የርቀት ትምህርት ተማሪዎች በቀደመው ምዕራፍ በአራት የሚከፈሉትን አርባ ስድስቱን/46ቱን/ የብሉይ ኪዳን መጽሐፍ በዝርዝር ለማጥናት ተሞክሯል። በዚህ ምዕራፍ ሰላሳ አምስቱን/35ቱን/ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ ጥናት በዝርዝር ለማጥናት እንሞክራለን። የእግዚአብሔር ፕሮፕራይዘር ይረዳን! አሜን!!!

5.1 የቃሉ ትርጉም

ሐዲስ ኪዳን፡- ማለት አዲስ ውል፣ አዲስ ስምምነት፣ አዲስ የመተማመኛ መሐላ ማለት ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ኪዳን የሚለው ከእግዚአብሔር ለሰው ልጆች የተሰጠ ሰዎችም በእምነት የሚቀበሉት ውል ማለት ነው። ሐዲስ ኪዳን ስንል ደግሞ ከእግዚአብሔር ለሰው ልጆች የተሰጠ የድኅነት ውል ማለት ሲሆን ይኸውም በወልደ እግዚአብሔር በወልደ ማርያም በኢየሱስ ክርስቶስ የሚያምን ሁሉ የዘላለም ህይወት እንዲያገኝ የሚያረጋግጥ ኪዳን ነው። (ማር 16፡16 ዮሐ 3፡36 ዮሐ 6፡47 ...)

የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት የሚባሉት የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ ትምህርት(ወንጌል) እና ቅዱሳን ሐዋርያት የጻፏቸው መጽሐፍቶች ናቸው። ሐዲስ ኪዳን ሲባል ፊተኛ ወይም የቀደመ ኪዳን እንደነበረ ያስነገዝባል። ይህ ፊተኛ ኪዳን ብሉይ ኪዳን ተብሎ ይጠራል። የሐዲስ ኪዳን መመሥረት አስቀድሞ በብሉይ ኪዳን መጽሐፍት በትንቢት የተነገረ ነበር። “እንሆ ከእስራኤል ቤትና ከይሁዳ ቤት ጋር አዲስ ቃል ኪዳን የምገባበት ወራት ይመጣል ይላል እግዚአብሔር” ትን ኤር 31፡31-34 (ዕብ 8፡6-13)

የሐዲስ ኪዳን የተመሠረተቸው በኢየሱስ ክርስቶስ ደም ነው። “...ይህ ጽዋ ስለ እናንተ የሚፈሰው በደሜ የሚሆን አዲስ ኪዳን ነው። “ሉቃ 22፡19-20 1ኛ ቆሮ 11፡ 23-26

እግዚአብሔር ዓለምን የሚያስተዳድረው በቃል ኪዳኑ ስርዓት ነው። ሰዎች ቃልኪዳኑን ተቀብለው ቢታዘዙለት የቃል ኪዳኑን በረከት ይቀበላሉ። ይህንን የቃልኪዳኑን በረከት ለማግኘት ከሰዎች የሚጠበቀው ነገር መታዘዝ ነው። በቃል ኪዳኑ ውስጥ ሰጪ፣ ተቀባይ፣ የአቀባበል ምልክት፣ ተስፋ እና የተስፋ ምልክት አለ።

- ❖ የሐዲስ ኪዳን ሲጪ - ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
- ❖ የሐዲስ ኪዳን ተቀባይ - በክርስቶስ የባሕሪ አምላክነት የሚያምኑ ክርስቲያኖች
- ❖ የሐዲስ ኪዳን ማኅተብ - ጥምቀት
- ❖ የሐዲስ ኪዳን ተስፋ - የዘላለም ህይወት / መንግስተ ሰማያት/
- ❖ የተስፋው ምልክት - ቅዱስ ቁርባን ነው።

የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት አከፋፈል በምዕራፍ አራት የተመለከትን ሲሆን በዚህ ምዕራፍ ዝርዝር የሐዲስ ኪዳን ጥናትን እንመለከታለን።

5.2 የወንጌል መጽሐፍት

ወንጌል የሚለው ቃል ኢቫንጂልዮን ከሚለው የግሪክ ቃል የተገኘ ሲሆን ትርጉሙም በግእዝ ብስራት በአማርኛ ምሥራች ማለት ነው። የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስ ትምህርት ወይም ዜና ሠናይ የያዘ ስም ወንጌል ተብሎ ይጠራል። ትምህርቱን ወንጌል ብሎ ለመጀመርያ ጊዜ የጠራው ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነው። ማር 1፡15 ማቴ 24፡14 ማቴ 26፡13 ማር 16፡15 «ለአሕዛብም ሁሉ ምስክር እንዲሆን ይህ የመንግስት ወንጌል በዓለም ሁሉ ይሰበካል።» ማቴ 24፡14

ከዚህ የክርስቶስ ቃል በመነሳት ሐዋርያት ስለክርስቶስ የጻፉት እና ያስተማሩት ሁሉ ወንጌል ይባላል። (ሮሜ 1፡16 ማር 4፡23 ማር 9፡35 ወንጌል እግዚአብሔር ወልድ በሥጋ ማርያም እንደተገለጠ፤ ስለሰው ልጆች ኃጢአት ሲል መከራ መቀበሉን፤ መራቡን፤ መጠማቱን፤ መገረፉን፤ በማዕከል ምድር በቀራንዮ መስቀሉን፤ መሞቱን፤ መቃብር ክፈቱልኝ መግነዝ ፍቱልኝ ሳይል ሞት ድል አድርጎ መነሳቱን፤ በይባቤ መላዕክት ወደ ሰማይ ማረጉን እንዲሁም ዳግም ዓለምን ለማሳለፍ መምጣቱን የምታስተምር ብርሃናዊት ህግ ናት። የእግዚአብሔርን ሰው መሆን እና የሰው ልጆችን ድኅነት ስለምታበስር ወንጌል ምስራች ትባላለች። በወንጌል የተገለጸ ድኅነት በአንዱ በኢየሱስ ክርስቶስ የተገኘ ድኅነት በመሆኑ ያለን ወንጌል አንድ ወንጌል እንጂ የተለያየ ወንጌል አይደለም። ነገር ግን ወንጌላት ብለን በብዙ ቁጥር ስንጠራ በአራቱ ወንጌላዊያን የተጻፉት የወንጌል መጽሐፍት ማለታችን ነው። ሉቃ 1፡1-4

በወንጌል ስለ ክርስቶስ የተጻፈው ሙሉ በሙሉ ክርስቶስ የሰራው የማዳን ስራ ሳይሆን ከሰራው ስራ ጥቂቱን በመንፈስ ቅዱስ ተመርተው አራቱ ወንጌላዊያን ከልደቱ እስከ ዳግም ምጽአቱ ድረስ ያለውን አቅማቸው እስከ ፈቀደ ጻፉት። «ጌታ ኢየሱስ ያደረገው ብዙ ሌላ ነገር ደግሞ አለ። ሁሉ በእያንዳንዱ ቢጻፍ ለተጻፉት መጽሐፍት ዓለም ራሱ ባልበቃቸውም ነበር።» ዮሐ 21፡25 እንዳለ።

አራቱ ወንጌላዊያን ሁለቱ ከሐዋርያት ወገን ሲሆኑ ሁለቱ ደግሞ ከአርድዕት ወገን ናቸው። ይህም የሆነበት ምክንያት ሐዋርያት ብቻ ጽፈውት ያልሆኑበትም ነው ቢሉ ስለከብረ አርድዕት ነው። አርድዕት ለማስተማር በወጡ ጊዜ አይሁድ እነዚህም የወጪ /ተራታ/ ሰዎች ናቸው በማለት ትምህርታቸውን ከመቀበል ይከለክሉ ነበር። አርድዕት ብቻ ያልጻፉት ስለምን ነው ቢሉ ስለከብረ ወንጌል ነው። አርድዕት ብቻ ጽፈውት ቢሆን ኖሮ « ይህቺም ተርታ ህግ ናት ደጊቱ ህግ ምሥጢር ተአምራትን በቤተ ኢየሱስ፤ ምሥጢር መንግስትን በደብረ ታቦር፤ ምሥጢር ምጽአትን በደብረ ዘይት፤ ምሥጢር ጸሎትን በጌቴሴማኒ በተመለከቱ አዕማደ ምድር /የምድር ምሶሶዎች/ በተባሉ በሐዋርያት ልብ ቀርታለች ብለው አይሁድ ወንጌልን ከመቀበል በተከለከሉ ነበርና ሁለት ከሐዋርያት ሁለት ከአርድዕት ወገን ሆነው ጽፈውታል።

5.2.1 የወንጌል ጸሐፊዎች አራት የመሆናቸው ምስጢር

ውድ ተማሪዎች አራት ቁጥር በመጽሐፍ ቅዱስ ወስጥ ልዩ የሆነ ትርጉም አለው። በዚህ መሠረት የወንጌል ጻፊዎች አራት የሆኑበት ምስጢር እንደሚከተለው ቀርቧል፡-

ሀ. በአራቱ እንስሳት ይመስላል፡- የሥላሴ መንበር የሚሸከሙ አራቱ እንስሳት ማለት የአንበሳ፣ የላህም፣ የንስር እና የሰው ገጽ መልክ ባላቸው በአራቱ እንስሳት ይመስላሉ።

- **ቅዱስ ማቴዎስ** በሰው ይመስላል፡-የዳዊት ልጅ ፣ የአብርሃም ልጅ እያለ የጌታን ምድራዊ ልደት በመጻፍ ስለሚጀምር በሰው ይመስላል።
- **ቅዱስ ማርቆስ በአንበሳ ይመስላል፡-** አንበሳ ኑሮው በምድር በዳ ነው። ከዚህ ሆኖ አንድ ጊዜ ድምፁን ሲያሰማ እንስሳት ይገሰጻሉ፤ አራዊት ይደነግጣሉ። ቅዱስ ማርቆስ ከአምልኮተ እግዚአብሔር ተራቁታ ምድረ በዳ በሆነች በግብፅ ምድር ጣዕር ስብከቱን ሲያሰማ ምዕመናን ተገስጽዋል አጋንንት መናፈቃን ደንግጠዋል።አንድም አንበሳ ለላህም ጌታው ነው። ቅዱስ ማርቆስ በትምህርተ ወንጌል አምላኮተ ላህም ከግብፅ ምድር አጥፍቶዋል።
- **ቅዱስ ሉቃስ በላህም ይመስላል፡-** ከሌሎች በተለየ መልኩ የጌታን በከብቶች በረት መወለድ፤ እንስሳት እስትንፋሳቸውን መገበራቸው ይጽፋል።
- **ቅዱስ ዮሐንስ በንስር ይመስላል፡-** ንስር በእግሩ ይሸከረከራል በክንፉ ይበራል። በእግሩ እንደመሸከረከሩ እንደ ወንድሞቹ የጌታን ከሰማይ ሰማይት መውረዱን ከድንግል ማርያም መወለዱን ይጽፋል። በክንፍ እንደ መብረሩ ንጽሐ ሲጋ፣ ንጽሐ ነፍስ፣ ንጽሐ ልቦና ተሰጥቶት የሥላሴን የአንድነት እና የሦስትነት የወልደ እግዚአብሔር በቅድምና መኖር ጽፏል።

ለ. በተጨማሪ በአራቱ አፈላጋት፣ በአራቱ ከዋክብት፣በአራቱ ወቅታት ወዘተ...ይመስላሉ።

5.2.2 የአራቱ ወንጌላውያን ይዘት

ውድ ተማሪዎች አራቱ ወንጌላት ከይዘታቸው አንጻር ሲጠኑ በሁለት ይከፈላሉ። ይህ ማለት አንዳቸው ከሌላቸው የሚለዩበት የታሪክ፣ የትምህርት እና የተለያዩ አመዘጋገብ ስላላቸው ነው። እነሱም፡-

1. ሲኖፕቲክ ወንጌላት
2. አራተኛው ወንጌል

1 ሲኖፕቲክ ወንጌላት

ሲኖፕቲክ/synoptic/ ከግሪክ ቃል የተገኘ ሲሆን ከአራቱ ወንጌላት መካከል ለሦስቱ ወንጌላት ማለት ለማቴዎስ፣ ለማርቆስ እና ለሉቃስ ወንጌል የተሰጠ ስያሜ ነው። ሲኖፕቲክ ማለት በአንድ የሚታዩ /seen together/ ማለት ነው። ሦስቱ ወንጌላት በይዘታቸው ስለሚመሳሰሉ እና አንዱ ከአንዱ ማስተያየት ስለሚቻል የተሰጣቸው ስያሜ ነው።

2 አራተኛ ወንጌል

አራተኛው ወንጌል የተባለው የዮሐንስ ወንጌል ነው። በዚህ ወንጌል የተመዘገበ እንደ ሌሎቹ ወንጌላት የጌታን ታሪክ እና ትምህርት ቢሆንም በሦስቱ ወንጌላት ያልሰፈሩ የጌታችን ትምህርቶችን ይዞ ይገኛል።

ሦስቱ ወንጌላት፡- ስለ ጌታ የምድር መዋዕለ ዘመን /የሰውነት ነገር/ አጉልተው ይጽፋሉ። /ማቴ 1፡1-17 ማር 8፡32 ሉቃ 3፡ 23-38/

አራተኛ ወንጌል ፡- የጌታን ከሰማይ መውረድ /መለኮትን ነገር/ አጉልቶ ይጽፋል። /ዮሐ 1፡1-3 3፡13፤6፡41-51 8፡23/

በዚህ ምክንያት ሦስቱ ወንጌላት **ወንጌላት ዘበምድር /Earthly Gospels/** ሲባሉ አራተኛ ወንጌል ደግሞ **ሰማያዊ ወንጌል /Heavenly Gospel/** ይባላል።

ውድ የእግዚአብሔር ቤተሰቦች የርቀት ትምህርት ተማሪዎች ከዚህ በመቀጠል ሰላሳ አምስቱን የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት በዝርዝር ወደ ማጥናት እንገባለን። የእግዚአብሔር ቸርነት የእመቤታችን አማላጅነት ምስጢሩን ይግለጥልን።

1. የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል

የማቴዎስ ወንጌል የተጻፈው በሐዋርያው በቅዱስ ማቴዎስ ነው። በ325 ዓ.ም በኒቂያ ጉባኤ የተሰበሰቡ 318 የቤ/ክ ሊቃውንት ለመጽሐፍ ቅዱስ ርዕስ፣ቁጥርና ምዕራፍ ሲሰጡ «በስራተ ማቴዎስ ሐዋርያ አሐዱ እም ዐሠርቱ ወክልኤቱ ሐዋርያት... » በማለት የወንጌሉ ጸሐፊ ቅዱስ ማቴዎስ እንደሆነ አስቀምጠዋል። ከሐዋርያት አበው መካከል የሆነው ፓፒየስ /60-130 ዓ.ም/ «ማቴዎስ የጌታን ነገር በዕብራይስጥ ቋንቋ ጻፈ።» በማለት የወንጌሉ ጸሐፊ ቅዱስ ማቴዎስ እንደሆነያስቀምጧል።

የስሙ ትርጓሜ እና መጠራቱ፡- ማቴዎስ ማለት የእግዚአብሔር ስጦታ ማለት ነው። ቅዱስ ማቴዎስ የቀድሞ ስሙ ሌዊ ይባል ነበር። ቁጥሩ ከ12 ሐዋርያት ወገን ነው። /ማቴ 9፡9-13 ማር 2፡13-17/ ማቴዎስ አባቱ ዲቄ እናቱ ከሩትያስ ይባላሉ። በማርቆስ ወንጌል ላይ የማቴዎስ አባት እልፍዮስ አንደሆነተመዝግቧል። /ማር 2፡14/

በእስራኤላዊያን ባህል በሁለት ስም መጠራት ልማድ ስለሆነ የማቴዎስ አባት ዲቄ ሌላው ስሙ እልፍዮስ ይባላል። ቅዱስ ማቴዎስ ከነገደ ይሳኮር ወገን ሲሆን በገሊላ አውረጃ በምትገኘው በቅፍርናሆም ከተማ ተቀምጦ ለሮማዊያን/ ሄርድስ አንቲጳስ/ ቀረጥ ይሰበሰብ ነበር። /ማቴ 1፡1 13/

ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ወደ ዚህች ከተማ በሄደ ጊዜ በመቅርጫው ተቀምጦ አገኘውና ተከተለኝ ብሎ ጠራው። ለጊዜው ጌታችንን በእግር ተከተለው፤ ፍጻሜው ግን በግብር መሰለው። ቅዱስ ማቴዎስ ገንዘቡን ሁሉ ለድሆች በማብላት ጌታችንን እና ደቀ-መዛሙርቱ በቤቱ ጠርቶ የቁም ተስካሩን ያወጣ ሐዋርያ ነው።

ያስተማረበት ሀገር

ቅዱስ ማቴዎስ በበዓለ ሃምሳ መንፈስ ቅዱስጸጋን ከተቀበለ በኋላ ወደ ሐዋርያዊ አገልግሎቱ ተሰማርቷል። በፍልስጤም/ለዕብራዊያን/፤ በፋርስ፤ በባቢሎንና በኢትዮጵያ ወንጌልን እንዳስተማረ የቤ/ክ የታሪክ ጽሐፊው አውሳቢዮስ ዘቂሳርያ እና ሩፊኖስ በመጽሐፍቶቻቸው አስቀምጠዋል። ጥንታዊ የኢ/ክ/ተ/ቤ/ክ ሊቃውንት በምዕራብ ትግራይ በአድዋ አዋራጃ ውስጥ **ናፅዴር** በተባለ ቦታ እንዳስተማረ ይናገራሉ። /መዝ 71(72)፤40/ በመጨረሻም ጥቅምት 12 ቀን ብስባውራ በምትባል ቦታ አንገቱን በሰይፍ ተቀልቶ በሰማዕትነት አርፏል። /ስንክሳር ጥቅምት 12/

የማቴዎስ ወንጌል የተጻፈበት ዘመን

የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል የተጻፈበት ዘመን በተመለከተ እየሩሳሌም በ70 ዓ.ም ከመጥፋቷ በፊት የተጻፈ መሆኑን አብዛኞቹ ሊቃውንት ይስማሙበታል። በግእዝ የመጽሐፍ ቅዱስትርጓሜ ላይ ጌታ ባረገ በ8ኛው ዓመት ተፈጽሞ የ9ኛው ዓመት ሲጀመር ቀላውዴዎስ ቄሳር በነገሠ በመጀመሪያው ዓመት እንደሆነ ይነገራል። ይህም በ41 ዓ.ም ማለት ነው። በአንዳንድ መጽሐፍት ከቅዱስ ማርቆስ ወንጌል ቀጥሎ በ58 ዓ.ም እንደተጻፈ ይገለጻል።

ወንጌሉ የተጻፈበት ቦታ፣ ቋንቋ እና የተጻፈላቸው ሰዎች

ቅዱስ ማቴዎስ በምድር ፍልስጤም ከአይሁድ እምነት ወደ ክርስትና ለተመለሱ አይሁዳዊያን/ዕብራዊያን/ ጽፎላቸዋል። ትምህርቱን አስተምሮ ወደ ሌላ ቦታ ለማስተማር በሚሄድበት ጊዜ አባታችን ቢቃል ያለ ይረሳል በጽሑፍ ያለ ይወረሳል እና ጻፍልን ብለውት ጽፎላቸዋል። ቅዱስ ማቴዎስ ወንጌሉን ስለጻፈበት ቋንቋ ሶስት አይነት አስትምህሮች አሉ፡-

ሀ. **በዕብራይስጥ፡-** የቤ/ክ ሊቃውንትን ጨምሮ አብዛኞቹ ምሑራን የሚስማሙበት ወንጌሉን በዕብራይስጥ ቋንቋ እንደጻፈው ነው። ነገር ግን የዕብራይስጥ ቅጂ እስከ አሁን ድርስ አልተገኝም።

ለ. **አረመኔክ፡-** የአረማይክ ቋንቋ በመጀመሪያ መቶ/ክ/ዘመን በፍልስጤማዊያን የሚነገር ቋንቋ ሲሆን ጌታም ያስተማረው በዚህ ቋንቋ ነበር። ይህንን ተከትሎ ወንጌሉ በአረማይክ ቋንቋ ጽፎታል ይላሉ። ፓፒዮስ የተባለ የቤ/ክ አባት በ2ኛ መ/ክ/ዘ እንደአስቀመጠው ሎጂያ ተብሎ በሚጠራው ስብስብ ውስጥ የጌታችን ታሪክ ትምህርት እና ታምራት እንደተመዘገብ ይተርካል። በዚህም ወንጌሉ በአረማይክ ቋንቋ ጽፎታል ይላሉ።

ሐ. **በግሪክ፡-** አብዛኞቹ የማቴዎስ ወንጌል ቅጂዎች በግሪክ ቋንቋ ይገኛሉ ይህንም በመያዝ ወንጌሉ በግሪክ ቋንቋ ጽፎታል ይላሉ።

የማቴዎስ ወንጌል የተጻፈበት ምክንያት

1. ኢየሱስ ክርስቶስ ከአብርሃም እና ከዳዊት ዘር የተወለደ ፍጹም ሰው ፍጹም እምላክ መሆኑን ለማጠይቅ። የሰው ልጅ፣ የዳዊት ልጅ እያለ ጌታ እራሱ የተናገራቸውን ይጠቅሳል። /1፤1-17 9፤6 16፤13/17፤12.../

2. አይሁድ ጌታን ከኑቢያት አንዱ ነው ይሉት ነበርና ወልደ እግዚአብሔር መሆኑን ለማስረዳት። /3፤17 8፤29 11፤25-27.../

3. በሕግና ኑቢያት ስለመሰረሁ የተናገሩት ስለጌታ መሆኑን ለማስተማር ጽፎላቸዋል። /1፤22-23 2፤4 16፤ 11-25 12፤17-21.../

የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል 28 ምዕራፎች እና 1061 ቁጥሮችን በውስጡ የያዘ ወንጌል ነው። ከ1061 ቁጥሮች ውስጥ 644 የጌታ ትምህርቶችን ይይዛል። በዚህ ከዮሐንስ ወንጌል ጋር ሲዛመድ ከሉቃስ እና ከማርቆስ ወንጌል ጋር ይለያል። የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል ከ150 በላይ የብሉይ ኪዳን ትንቢቶች ይጠቅሳል።

ውድ ተማሪዎች በቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል ላይ ከ150 በላይ የብሉይ ኪዳን ትንቢቶች መጠቀሱ ወንጌሉ ትንቢት ለተነገረላቸው ሱባኤ ለተቆጠረላቸው ለአይሁዳዊያን መጻፉን ያሳያል።

የወንጌሉ አከፋፈል

የቅዱስ ማቴዎስ ወንጌል 28 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላል፡-

ከምዕራፍ 1-4 - የጌታችን መድኃኒታችን የኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ የትውልድ ሐረጉን፣ ልደቱን፣ ስደቱን ጥምቀቱን እና በዲያቢሎስ መፈተኑን

ከምዕራፍ 5-7 - የተራራው ስብከት

ከምዕራፍ 8-12 - የኃይል ስራው /ተአምራቱ/፣ 12 ደቀ-መዛሙርቱን መምረጡ፣ የሠጣቸውን ስልጣን እና ትዕዛዝ ይዟል።

ከምዕራፍ 13-20 - በደብረ ታቦር የጌታችን ክብር መገለጡ፣ ሐዋርያትን ማስተማሩ

ከምዕራፍ 21-27 - ወደ እየሩሳሌም በክብር መግባቱ፣ ስለ ዳግም ምጽአቱ ማስተማሩ፣ ከአይሁድ መጣላቱ ሕማሙ፣ ስቀለቱ ና ሞቱ

ከምዕራፍ 28 - ስለ ጌታችን ትንሳኤና መገለጥ ያትታል።

2. የቅዱስ ማርቆስ ወንጌል

የማርቆስ ወንጌል የተጻፈው በቅዱስ ማርቆስ ነው። የቤ/ክ የታሪክ ጽሑፊው አውሳቢዮስ ዘቂሳርያ /339/ የቤ/ክ ታሪክ በሚለው መጽሐፉ ላይ ቅዱስ ማርቆስ እንደ ጻፈው ይናገራል። /መጽሐፈ ስንክሳር ሚያዝያ 30/

የሰሙ ትርጉም፡- ቅዱስ ማርቆስ ሁለት ሰሞች እንዳሉት ቅዱሳት መጽሐፍት ይናገራሉ። ዮሐንስ ና ማርቆስ። ዮሐንስ አይሁዳዊ ስሙ /ዮሐ 12፣ 12-25 13፣ 5-13/ ሲሆን ማርቆስ ደግሞ የሮማዊ ስሙ ነው። ማርቆስ /ዮሐ 15፣ 19 2ጢሞ 4፣ 11 1ጵጥ 5፣ 13/ ማርቆስ ማለት ታላቅ መደሻ ወይም ካህን ማለት (ልዑክ) ማለት ሲሆን ዮሐንስ ማለት ፍስሃ ወይም ደስታ ማለት ነው።

የቅዱስ ማርቆስ ቤተሰቡ፡- የማርቆስ እናቱ ማርያም ከ36ቱ ቅድሳት አንስት መካከል የምትቆጠር ናት። ቤቷን ለሐዋርያት መሰብሰቢያ፣ ጸሎት ማድርጌያ፣ ስርዓት መሠራያ ሰለሰጠች ቤ/ክ ተብሎ ተጠረፈች። /ዮሐ 12፣ 5/ ጌታም የመጨረሻውን እራት የበላው በማርቆስ እናት ቤት ነው። /ዮሐ 1፣ 26/ ቅዱስ ማርቆስ በልጅነቱ በእየሩሳሌም ውስጥ የተፈጸሙት ድርጊቶች ያወቃል አብሮ ነበርና። /ማር 14፣ 51-52/ ጌታ በተያዘ ጊዜ እርቃኑ የሸሸው እሱ ነበር።

ወንጌል ያስተማረበት ሀገር

ቅዱስ አውሳቢዮስ ዘቂሳርያ ማርቆስ በሮም ውንጌልን እንደሰበከና ወደ እስክንድርያ ሄዶ እንዳስተማር የመጀመርያ የእስክንድርያ ጳጳስ እንደሆነ ጽፏል። አንዳንድ ሊቃውንት በአፍሪካ ሀገራት ተዘዋውሮ እንዳስተማረ ይገልጻሉ።

ውንጌሉ የተጻፈበት ቦታ፣ ቋንቋ እና ዘመን

ውንጌሉን ለሮማዊያ ሮም ላይ ሆኖ በሮማይስጥ/ላቲን/ ቋንቋ ጽፎታል። እንደ ቤ/ክ አስተምሮ ውንጌሉን የጻፈበት ዘመን ጌታ በዐረገ 11ኛው ዓመት ተፈጽሞ 12ኛው ዓመት ሲጀመር ቀላውዲዎስ ቄሳር በነገሰ በአራተኛው ዓመት ነው። 44 ዓ.ም አካባቢ ጽፎታል።

ውድ ተማሪዎች ቅዱስ ማርቆስ ውንጌሉ የጻፈላቸው ሮማዊያን የብሉይ ኪዳን መጽሐፍት እውቅት ስለሌላቸው በውንጌሉ ውስጥ ስለአይሁዳ ባህልና ስለዕብራዊያን አንዳንድ ቋንቋ በመተርጎም አስቀምጧል። /3፡17 5፡41 7፡12 7፡34 14፡36.../በወቅቱ አብዛኛው ዓለም ያስተዳድሩ የነበሩት ሮማዊያን ከእነሱ በላይ ኃይል እንደሌለ አድርገው ይመኩ ስለነበር የጌታችን የመድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ታላቅነትና ሁሉ ማድርግ የሚችል አምላክ መሆኑ ለማስተማር የጌታን ታምራት በውንጌሉ ውስጥ ከሌሎቹ ወንድሞቹ በተለየ ተቀሷቸዋል።

ውንጌሉ የተጻፈበት ዓላማ

1. ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የሰው ልጅ ብቻ ሳይሆን የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑን ለሮማዊያን ለማስረዳት/ለማስተማር/። (1፡1-11 3፡11 9፡7 12፡35-37)
2. ጌታችን ካስተማራቸው ትምህርት ይልቅ የሰራቸውን የኃይል ሥራ/ታምራት/ አብዝቶ በመግለጥየጌታችን አምላክነት፣ሁሉቻይነት እና ኃይልነት ለማስተማር።

የማርቆስ ወንጌል አጠቃላይ ይዘቱ ስንመለከት 16 ምዕራፎች እና 678 ቁጥሮች ያሉት ከወንጌላዊያ ሁሉ ትንሽ ምዕራፍ ያለው ወንጌል ነው።ወንጌሉ ሲጻፍ የሚጀመርው በማስተማር ዘመኑ የተፈጸሙ የጌታ ትምህርትና ታምራት በመጥቀስ ነው። በዚህ ከሌሎችን ወንጌላዊያን ወንድሞቹ ይለያል። ማቴዎስና ሉቃስ ከልደቱ ሲጀምሩ ዮሐንስ ከቀዳማዊነቱ ይጀምራል። ማርቆስ ግን በማስተማር ዘመኑ ይጀምራል።

የቅዱስ ማርቆስ ወንጌል አከፋፈል

ከምዕራፍ 1-6 የመጥምቁ ዮሐንስ ስብከት፣ የጌታ ጥምቀት፣ ሽባውን ስለመፈወሱ፣ ጌታ በገሊላ ተመስግኖ እንዳስተማረ

ከምዕራፍ 7-9 ሰውን ስለሚረክሱ ስራዎች፣ እንጀራን አበርክቶ ስለመመገቡ፣ በደብረ ታቦር ክብሩን ስለመግለጹ

ምዕራፍ 10 የጌታ ወደ ኢየሩሳሌም ጉዞ፣ በይሁዳ ስለማስተማሩ፣ በኢያሪኮ ዓይነ ስውር ስለመፈወሱ

ከምዕራፍ 11-13 ወደ ኢየሩሳሌም በክብረ ስለመግባቱ፣ ስለወይን ቦታ ስራተኞች፣ ስለዓለም ፍጻሜ ማስተማሩ

ከምዕራፍ14-16 ስለ ጌታ እራት፣ ስለ ጌቴሴማኔ ጽሎት፣ ስለ ጌታ መያዝ፣ መስቀል፣ መሞትና መቀበር፣ ስለትንሣኤው ያትታል።

3. የቅዱስ ሉቃስ ወንጌል

ሉቃስ ማለት ሊባኖስ /ሉካᖅ/ ማለት ሲሆን ትርጉሙም መብራት ማለት ነው። በትርጓሜ ወንጌል ላይ ዐቃቤ ሥራይ/ሐኪም/ ትንሣኤ ማለት ነው ይላል። ሉቃስ ሰሙ በመጽሐፍ ቅዱስ ወስጥ ሶስት ጊዜ ተጠቅሷል። / ቆላ 4፡14 2ኛ ጢሞ 4፡11 ፊል 2፡4 / ቅዱስ ሉቃስ ሀገሩ አንጾኪያ ሲሆን የሁለት ሞያዎች ባለቤት እንደሆነ መጽሐፍ ቅዱስ ይናገራል።

ሀ. ባለመድኃኒት ሉቃስ“የተወደደው ባለመድኃኒት ሉቃስ...” / ቆላ 4፡14/

ለ. ሠዓሊ ሉቃስ ፡- በአብዛኞቹ ጥንታዊያን አብያተ ክርስቲያን ትውፊት የቅዱስ ሉቃስን ስዓሊነት ያሳያል። ምስለ ፍቁር ወልዳ /የእመቤታችን ልጁን ታቀፋ የተሳለው ስዕል/ ቅዱስ ሉቃስ እንደሳለው ይታመናል። የቅዱስ ሉቃስ ስዓሊነት በጻፋቸው ወንጌልና

የሐዋርያ ስራ መመልከት ይቻላል። በአጻጻፉ ቀደም ተከተልን ጠብቆ የጻፈው የሰዓሊነቱ መገለጫ ነው። ቅዱስ ሉቃስ የተማረ/ጥበበኛ/ አባት ነው። ይህንን ትምህርት የተማረው ጠርሴስ አካባቢ እንደሆነና ቅዱስ ጳውሎስን ለትምህርት በሄደበት ወቅት እንደተዋወቅ ይነገራል።

ያስተማረበት ሀገርና ዕረፍቱ

ቅዱስ ሉቃስ ከዮሐንስ ጋር በመሆን ወደ ጳዕር/ግሪክ/ በመሄድ ዮሐንስ ከፍሎ በሰጠው በመቄዶንያ ወንጌል አስተማሯል። በተጨማሪ የሮሜ የዳረሹ ወደ ሆኑት ሀገራት በመሄድ ወንጌልን አስተምሯል።

በኔሮን ቄሣር ዘመን መንግስት ወንጌልን እያስተማር እያለ የጣኦት ካህናት ከሰው ወደ ቄሣር አመጡት። ንጉሱም እጁን ያደቀው ለዚህ ዕለት አንገቱን ተቆርጦ ጥቅምት 22 ቀን በ84 ዓመቱ በሰማዕትነት አርፏል።

ወንጌሉ የተጻፈበት ዘመን፣ቦታ፣ እና ቋንቋ

ቅዱስ ሉቃስ ወንጌሉ የጻፈበት ቦታ መቄዶንያ በምትባል ሀገር ነው። በዚያች ሀገር ገዥ ለነበረው ቴዎፍሎስ ለተባለ ሰው እንደጻፈለት የወንጌሉ መግቢያ ምዕራፍ ይናገራል።/ሉቃ 1፣1/ ወንጌሉ የተጻፈበት ቋንቋ ዮናኒ የሚባል የግሪክ ቋንቋ ነው። ወንጌሉ የተጻፈበት ዘመን ጌታ ባዕረገ 21ኛው ዓመት ተፈጽሞ 22ኛው ዓመት ሲጀመር ቀላውዴዎስ ቄሳር በነገሰ በ14ኛው ዓመት ነው።

ወንጌሉ የተጻፈበት ዓላማ

የሉቃስ ወንጌል የተጻፈበት ዓላማ በመግቢያ ላይ በግልፅ ተቀምጧል። «ስለተማርከው ቃል እርግጡን እንዲታወቅ በጥንቃቄ ሁሉን ከመጀመሪያው ተከትሎ በተራው ልጽፍልህ መልካም ሆኖ ታየኝ።» በማለት አስቀድሞ ለመኮንኑ ቴዎፍሎስ ያስተማርውን ወንጌል በጥልቀት እንዲረዳው ብሎ እንደጻፈለት ያስተመራል። በተጨማሪ፡-

1. ከድንግል የተወለድ ክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑን ለማሰረዳት /1፣35-43 2፣49 3፣22-38 4፣3-4 10፣22 23፣43/
2. ጌታ ለደኅነት እንደተገለጠ ለማስተማር
3. ስለመዝሙርና ስለጸሎት የተለያዩ ማስረጃዎች በማቅረብ ያስተምራል/1፣46-55 2፣14፣29-34 3፣21 5፣16 6፣12/

የሉቃስ ወንጌል የሚጠራባቸው መጠሪያዎች፡-

- ስለ ሴቶች /እመቤታችን፣ ኤልሳቤጥ .../ ስለሚጽፍ ወንጌል አንስት ተብሎ ይጠራል። /ሉቃ 8፣1-3/
- ስለመንፈስ ቅዱስ ጸጋ ደጋግሞ በመጻፉ “ ሰባኬ መንፈስ ቅዱስ” ይባላል። / 1፣35 4፣1 11፣13 12፣12 /
- ለአሕዛብ ክርስቶስ የፍቅር አባት እንደሆነ ስለተጻፈ “ወንጌል አሕዛብ” ተብሎ ይጠራል።/15፣16/

የወንጌሉ አከፋፈል

የሉቃስ ወንጌል 24 ምዕራፎች እና 1151 ቁጥሮችን በውስጡ ይዟል።

ምዕራፍ 1 መግቢያ፣ የመጥምቁ ዮሐንስ ልደት፣ የእመቤታችን ብስራት

ከምዕራፍ 2-3 የጌታችን ልድትና የሕጻንነት ታሪክ

ከምዕራፍ 4-8ጌታች የማስተማርና የተአምራት ስራውን በገሊላ ስለመጀመሩ እና የደቀ-መዛሙርቱ መጠራት

ከምዕራፍ 9-19 እየሩሳሌም ስለመጓዙና በይሁዳ ሐገረ ስለፈፀመው ስራ፣ ስለ እምነት የሰጠው ትምህርት

ከምዕራፍ 20-23 እየሩሳሌል ገብቶ ስለማስተማሩ፣ ለሰው ልጆች ስለተቀበለው መከራ

ምዕራፍ 24 ስለ ትንሣኤና ዕረገቱ ይተርካል፡፡

4. የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል

አራተኛው ወንጌል የተጻፈው በሐዋርያ በቅዱስ ዮሐንስ ነው፡፡ በወንጌሉ ላይ ዮሐንስ ጻፈ የሚል ባይኖርም ጌታ ይወደው የነበረ ሐዋርያ ጻፈው ተብሎ ተጠቅሷል፡፡ /20፣24/ ጌታ ይወደው የነበረ ሐዋርያ ደግሞ ቅዱስ ዮሐንስ ነው፡፡

የቅዱስ ዮሐንስ ስሞች

ቅዱስ ዮሐንስ ከሚጠራበት ዮሐንስ ከሚለው ስሙ በተጨማሪ ሰባት የተለያዩ ስሞች አሉት፡፡

- **ወንጌላዊ** :- የአራተኛው ወንጌል ጻፊ ስለሆነ
- **ፍቁረ እግዚእ** :- ጌታ ይወደው የነበረ ሐዋርያ
- **አብሎቀለምስስ** :- ባለ ራዕይ
- **ቁጽረ ገጽ** :- /ፊቱ በሀዘን የደመነ/ የጌታን ስቀለት የተመለከት በመሆኑ በህይወት ዘመኑ ፊቱ ሳይፈታ የኖረ በመሆኑ ቁጽረ ግጽ ተብሏል፡፡
- **ታኦሎጎስ** :- ነባቤ መለኮት ማለት ነው፡፡
- **ወልደ ነጎድጓድ /ቦአጌርጌስ/** :- ከወንድሙ ከያዕቆብ ጋር የሚጠራበት ስሙ ነው፡፡ ይህንን ስያሜ ያወጣለት ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነው፡፡ /ማር 3፣17/
- **ወልደ ዘብዴዎስ** :- የዘብዴዎስ ልጅ ተብሎ ይጠራል፡፡

የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌላዊ ቤተሰቦች

አባቱ ዘብዴዎስ እናቱ ማርያም ባውፍልያ ይባላሉ፡፡ አሣ በማጠመድ ላይ የተሰማሩ ደና ገቢ ያላቸው ቤተሰቦች ነበሩ፡፡ አስቀድሞ ከእድርያስ ጋር በመሆን የመጥምቀ መለኮት ቅዱስ ዮሐንስ ደቀ መዛሙር ነበር፡፡ /ዮሐ 1፣35-43/ ዮሐንስ ማለት **ደስታ ፍሣሃ** ማለት ነው፡፡ /ማቴ 10፣3 ሉቃ 1፣13-14/

የቅዱስ ዮሐንስ ጥሪ

ቅዱስ ዮሐንስ ከወንድሙ ያዕቆብ ጋር በመሆን አሳ በማጥመድ ላይ ሳለ ጌታችን ወደ ገሊላ ባህር ለማስተማር በመጣ ጊዜ እርሱና ወንድሙ እንዲሁም ስሞአን ጽጥሮስ እና ወንድሙ እንድርያስ ጥርቷቸዋል፡፡/ማቴ 4፣21-22 ማር 1፣19-20 /

ቅዱስ ዮሐንስ የምስጢር ሐዋርያት ከሚባሉት ወገን ነው። /ጴጥሮስ፣ያዕቆብ ና ዮሐንስ/ በዚህ ምክንያት ጌታችን ምስጢረተአምራትን በቤተ ኢየሱሳስ፣ ምስጢር መንግስትን በደብረ ታቦር፣ ምስጢር ምጽአትን በደብረ ዘይት፣ምስጢረ ጸሎትን በጌቴሴማኒ በገለጸ ጊዜ አብሮ የተመለከተ ሐዋርያ ነው።

ያስተማረበት ሀገረ

ቅዱስ ዮሐንስ የማስተማረ ስራው በኢየሩሳሌምና በአካባቢያም በመጀመረ ከዚህ ከቅዱስ ጴጥሮስ ጋር በመሆን በአንጾኪያ አስተምሮል። በዋነኝነት ግን ያስተማረው በእስያ አህጉር በኤፌሶን ከተማ ነው። በኤፌሶን ከተማ ብዙ ታምራትን በማድርግ ወንጌል አስተምሯል። ከኔሮን ቄሣር በመቀጠል የነገሰው ድምጢያኖስ የእራሱን ምስል አስርቶ ወደ ከተማይቱ በመላኩ ህዝቡ እንዲሰግድለት አዋጅ አስንገሯል። ይህ ድርጊት ቅዱስ ዮሐንስ በመቃውሙ ምክንያት ወደ ሮም ተውሰዶ በዚህ መንግስት ላይ ያመጹ ስዎች በእስር ወደ ሚቀመጡበት ወደ ፍጥም ደሴት በግዞት ተውሰደዋል። በዚያም ሳለ ራዕይ ተገልጦለት ራዕይ ዮሐንስ ጽፏል። ቅዱስ ዮሐንስ በፍጥም ደሴት ለሰባት ዓመታት ያል ከታሰረ በኋላ ንጉሱ ሲሞት ነጻ ወጧል።

ስለ ቅዱስ ዮሐንስ ዕረፍት

ስለ ቅዱስ ዮሐንስ የመጨረሻ ህይወት የተለያዩ አስተምሮዎች አሉ።

1. እንደ ሄኖክ እንደ ኤልያስ ሞተ ስጋ አልቀመሰም። የሚለው የመጀመሪያ አስተምሮ ነው። ጌታችን በውንጌል “እኔ እስከመጣ ድረስ በህይወት ይኖር ዘንድ ብወድስ ምን አግዶህ?” /ዮሐ 21፣20-25/

«እውነት አላችኋለሁ የሰው ልጅ በመንግስቱ ሲመጣ እስኪያዩ ድርስ እዚህ ከሚቆሙት ሞትን የማይቀምሱ እንዳንድ አሉ።» /ማቴ 16፣28/ እነዚህ ዮሐንስ መስወሩን የሚያለክቱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ናቸው።

2. በማቴ 20፣22-23 እና ማቴ 10፣38-39 የተጻፈውን በመጥቅስ ሞቷል የሚሉ አሉ።

ወንጌሉ የተጻፈበት ቦታ፣ቋንቋ ና ዘመን

የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌል የተጻፈበት ቦታ ኤፌሶን ሲሆን የተጻፈበት ቋንቋ ደግሞ የግሪክ /የፅርዕ/ ቋንቋ ነው። ወንጌሉ የጻፈበት ዘመን ጌታ ባዕረገ በ30 ዘመን ኔሮን ቄሳር በነገሰ በ7ኛ ዓመት ነው። ይህ ማለት በ63 ዓ.ም ተጽፏል ማለት ነው። ወንጌሉ የተጻፈላቸው ህዝቦች የኤፌሶን ህዝቦች ናቸው።

ቅዱስ ዮሐንስ ስለጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ሲያስተምርማንነቱ በመግለጥ ላይ ያተኩራል። በዚህ ምስክሮችን አንስቷል። ካነሳቸው ምስክሮች መካከል፡-

1. የአባቱን ምስክርነት /5፣34 8፣18/
2. የራሱ የወልድ ምስክርነት /8፣18-58/
3. የመንፈስ ቅዱስ ምስክርነት / 15፣36 10፣25/
4. የሥራዎቹ ምስክርነት /5፣36 10፣25/
5. የቅዱስን መጽሐፍት ምስክርነት / 5፣39-46/
6. የመጥምቁ መለኮት ዮሐንስ ምስክርነት /1፣7 5፣33-35/
7. የተማሪዎቹ ምስክርነት /15፣27 19፣35/ ናቸው።

ጌታችን የእሱን ማንነት ያስታወቀባቸው ሰባት ቃላት በዚህ ወንጌል ውስጥ ይገኛል። እነርሱም “እኔ ነኝ” በመባል የታወቃሉ

- 1 የሕይወት እንጅራ እኔ ነኝ /6፡35/
- 2 የዓለም ብርሃን እኔ ነኝ /8፡12/
- 3 የበጎች በር እኔ ነኝ /10፡7/
- 4 መልካም እረኛ እኔ ነኝ /10፡11/
- 5 ትንሣኤና ሕይወት እኔ ነኝ /11፡25/
- 6 መንገድና ህይወት እኔ ነኝ /14፡6/
- 7 እውነተኛ የወይን ግንድ እኔ ነኝ /15፡1/ የሚባሉት ናቸው።

5.3 የታሪክ መጽሐፍ ክፍል

ውድ ተማሪዎች በሐዲስ ኪዳን ቅዳሳት መጽሐፍት ጥናት አከፋፈል መሰረት ከወንጌል መጽሐፍት ክፍል ቀጥሎ በሁለተኛ ደረጃ የምናገኘው የታሪክ መጽሐፍት ክፍል ነው።

ከጌታ ዐረገት በኋላ የመጀመሪያቱ የቤ/ክ ታሪክ የሚናገር ክፍል ከ34 ዓ.ም እስከ 64 ዓ.ም ድርስ ያለው የቤ/ክ ታሪክ የሚናገረው የሐዲስ ኪዳን የመጽሐፍ ክፍል “የሐዋርያት ስራ” የሚባለው ነው። በይዘቱ ከክርስቶስ ዕረገት በኋላ ሐዋርያት ያደርጉት የወንጌል ትምህርት እና ሐዋርያዊ ጎዞ የሚተርክ በመሆኑ የሐዲስ ኪዳን የታሪክ መጽሐፍ ወይም የቤ/ክ ታሪክ ተብሎ ተጠርቷል።

ሐዋርያት፡- ማለት የተላከ፣መልክተኛ፣ደጃዝናች፣ቀላጤ፣ምጥው፣ፈንው፣ሒያጅ ማለት ነው። ይህ ስያሜ ለመጀመሪያ ጊዜ የተሰጣቸው ለ12ቱ ሐዋርያት ነው። ከእነሱ ውጪ

ሀ. ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ /ዕብ 3፡1/

ለ. በርናባስና ጳውሎስ በአንድነት /ሐዋ 14፡4/

ሐ. ጳውሎስ /ሮሜ 1፡1 1ቆሮ 9፡1-2 15፡9 /

1.የሐዋርያት ስራ

የሐዋርያት ስራ በግእዝ ግብረ ሐዋርያት በመባል ይጠራል። ለመጽሐፉ የተሰጠው ሌላው ስም መጽሐፍ ግብረ ልዑካን፣ዜና ሐዋርያት ይባላል። ይህ መጽሐፍ እውነተኛ የክርስትና ጠባይን ስለሚገልጥ የተለየ የክርስትና መጽሐፍ ይባላል።

የሐዋርያት ስራ ጻፊና የተጻፈለት ሰው

የሐዋርያት ስራ ጽሐፊ ቅዱስ ሉቃስ ሲሆን የተጻፈለት ሰው ወንጌሉን ለጻፈላት ለቴዎፍሎስ ነው። ይህንን የሚደገፉ ነጥቦች

- ቴዎፍሎስ የተባለ ሰው በመገለጡ /ሐዋ 1፡1/
- የሉቃስ ወንጌል መድምደሚያ ቃላትና የሐዋርያት ስራ መነሻ ቃላት በብዛት አንድ መሆናቸው። /ሉቃ 24፡44-53 ሐዋ 1፡1-2/
- በመጽሐፈ ስንክሳር ይንን የሚደግፍ/የሚመሰክር/ ቃል መገለጹ። ጥቅምት 22

የተጻፈበት ዘመን፣ ቦታና ቋንቋ

የሐዋርያት ስራ ቅዱስ ሉቃስ በሮም ከተማ ሆኖ በግሪክ ቋንቋ እንደጻፈው ብዙዎች ይስማማሉ። ይህ መጽሐፍ የተጻፈበት ዘመን ሐዋርያ ቅዱስ ጳውሎስ በሮም ከተማ ለመጀመሪያ ጊዜ በታሰረበት ወቅት ስለኢየሱስ ክርስቶስ እጅግ ገልጦ እናዳስተማረ በመጨረሻ ከፍሉ ላይ ይገልጻል። ይህም ዘመን 62-64 ዓ.ም ድረስ ያሉት ሁለት ዓመታት ናቸው። በዚህ መሰረት የተጻፈበት ዘመን 64 ዓ.ም መጨረሻ 65 ዓ.ም መጀመሪያ ሊሆን ይችላል።

የሐዋርያት ስራ ይዘት፡- ጻፊ ቀድሞ ከመጀመሪያ አንስቶ እስከ ዕረገቱ ከጻፈ በኋላ ከጰቅሊጦስ ጀምሮ የመጀመሪያውን የቤ/ክ መሠረትና ኅብረት፣ የቤ/ክ ተአምራት፣ የመጀመሪያውን ጥምቅት፣ ስደት፣ እንዲሁም መጀመሪያዎቹ ሰማዕታት... በማንሳት ቤተ-ክርስቲያን ከምን ተነስታ ከምን እንደደረሰች የሚያስገነዝብ ከፍተኛ ጠቀሜታ ያለው መጽሐፍ ነው።

የመጽሐፉ አከፋፈል

የሐዋርያት ስራ 28 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላሉ

ምዕራፍ 1 የጌታ ዕረገት፣በይሁዳ ምትክ ሐዋርያ ቅዱስ ማትያስመተካቱ

ከምዕራፍ 2-7በበዓለ ሃምሳ የመንፈስ ቅዱስ ፀጋ ለሐዋርያት መወረዱን፣ በአንድ ስብከት ሶስት ሺ ሰዎችን ቅዱስ ጴጥሮስ እንዳሳመነ፣ቅዱስ ጴጥሮስ ለ40 ዓመት ሙሉ ሽባ የሆነን ሰው-ማዳኑን፣ የመጀመሪያ የቤ/ክ አንድነት እና አኗኗር፣ የሰባቱ ዲያቆናት ምርጫ እንዲሁም ስለ ቀዳሜ ሰማዕት ቅዱስ እስጢፋኖስ

ከምዕራፍ8-12 የኢትዮጵያዊው ጃንደረባ በፈሊጶስ መጠመቁ ፣የሳውል መጠራት፣የአንጾኪያ ቤ/ክመመሠረትና ማደግ፣

የሐዋርያ ቅዱስ ያዕቆብ ሰማዕትነት

ከምዕራፍ 13-18 የቅዱስ ጳውሎስ የመጀመሪያ ጉዞና ስራዎቹ፣ የመጀመሪያበኢየሩሳሌም የተደረገ ጉባኤ፣50 ዓ.ም

ከምዕራፍ 19-28 የቅዱስ ጳውሎስ በቂሣርያ ለሁለት ዓመት ታሰሮ መቆየቱ ወደ ሮም በይግባኝመመለሱ፣ ጳውሎስ ታስሮ ሳለ ስለክርስቶስ ማስተማሩ ይተረካል።

5.4 የሥርዓት መጽሐፍት ክፍል

ውድ ተማሪዎች በዚህ ርዕስ ስር ስለ ሥርዓት ምንነት እና ስለ ስምንቱ የሥርዓት መጽሐፍት እንመለከታለን። ወደ እርሱ ከሚሄዳችን በፊት የሥርዓትን አሰራሳጊነት እንዴት ትገልጽታለችሁ?

እግዚአብሔር አምላክ ያለ ሥርዓት እንዲሁን የፈጠረው ፍጥረት የለም ። ብሉይና ሐዲስ ኪዳን የሚያወሱት እግዚአብሔር ሁሉ በአግባብና በሥርዓት የሚከናወንና ያከናወነ አምላክ መሆኑን ነው። “በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይ እና ምድር ፈጠረ” ዘፍ 1፤1 ይህ የሥነ-ፍጥረት መጀመሪያ ቃል በዘፍጥረት ላይ እንደተመዘገበ እግዚአብሔር ስድስት ቀናት ውስጥ ፍጥረታትን ሲፈጥር ሁሉ በሥርዓት እንዳከናወነ የሚሳይ ቃል ነው።

የሰው ልጅ ለመዳን ከጉስቁልና የጸዳ ህይወት እንዲኖርው እግዚአብሔር ባስቀመጠለት ሥርዓት መጓዝ እንደሚገባው ቅዱሳት መጽሐፍት ይመሰክራሉ።

“ከሥርዓት የሚርቁትን አጎሳቀልካቸው” መዝ 118፤118

“ምድር ከሚቀመጡባት በታች ረከሳለች ሕጉን ተላለፈዋልና ሥርዕቱንም ለውጠዋልና።” ት ኢሳ 24፤5

“ያለሥርዓት የሚሆዱትን ገስጹአቸው ።” 1 ተሰ 5፤14 2 ተሰ 3፤6

5.4.1 ሥርዓት ማለት ምን ማለት ነው

ሥርዓት ማለት “ሠርዐ” ከሚለው የግእዝ ቃል የወጣ ሲሆን ትርጉሙም ሕግ፣ ደንብ፣ አሠራር ማለት ነው። ሥርዓት ማለት የመንፈሳዊ አገልግሎት ሕግና ደንብ ወጥቶለት የአስራር ሂደቱን የተስተካከለ፣ መነሻና መደረሻ ያለው እንዲሁም ሊጠበቅ፣ እንክብካቤ ሊደረግለት የሚገባ ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፍ የተቀደሰ አሠራር ማለት ነው። በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤ/ክ “ሲኖዶስ ዘቅዱሳን ሐዋርያት ተብሎ ይጠራል።” ሲኖዶስ ማለት **የአባቶች ጉባኤ** ማለት ነው።

5.4.2 የሥርዓት መጽሐፍት በማን፣መቼና በምን ቋንቋ ተጻፉ

የሥርዓት መጽሐፍት ከትንሣኤ እስከ ዕረገት በነበረው ወቅት ጌታ ያስተማረውን ትምህርትና ሥርዓተ ቤተ-ክርስቲያን፣ ጳጳሳትና ምዕመናን እንዴት መመራት እንዳለባቸው ያስተምራል። የሥርዓት መጽሐፍት የተጻፉት በሐዋርያትና በሐዋርያን አበው ነው። የተጻፉበት ዘመን ከትንሣኤ በኋላ (ከክርስቶስ ዕርገትና ከርደተ መንፈስ ቅዱስ በኋላ) ባሉት ወቅታት ነው። የተጻፈበት እናት ቋንቋ የሱርስት ቋንቋ(ጥንታዊ የሶርያ ቋንቋ) ሲሆን አንዳንዶች የጽርዕ(የግሪክ ቋንቋ) ቋንቋ ነው ይላሉ።

5.4.3 የሥርዓት መጽሐፍት አከፋፈል እና ይዘት

የሥርዓት መጽሐፍት በሶስት አቤት ክፍሎች ይከፈላሉ። እነሱም፡-

ሀ. የቤተ-ክርስቲያን አመሠራረት፣ አወቃቀር፣ አጠቃላይ የአገልግሎት ሥርዓትና ትምህርት ክፍል የሚያተኩሩ ናቸው።

በዚህ ስር የሚካተቱ መጽሐፍት አራት ናቸው። እነሱም ዲዲስቅልያ፣ ግጽው፣ አብጥሊስና ሥርዓተ ጽዮን ናቸው። እነዚህ 85ቱ የሐዋርያት ቀኖናዎች ተብለው የሚጠሩት ናቸው።

ለ. ኪዳን ክፍል

በዚህ ስር የሚገኙት ሁለቱ የኪዳን መጽሐፍት (መጽሐፈ ኪዳን ቀዳማዊና መጽሐፈ ኪዳን ካልዕ) የሚባሉት ጌታ ከትንሣኤ እስከ ዕርገት ያስተማራቸው ትምህርት የያዙ ናቸው። ጌታችን ከትንሣኤ በፊት ያስተማራቸው ትምህርት፣ ታምራት እና ታሪክ **ወንጌል** ተብሎ ሲጠራ ከትንሣኤ እስከ ዕርገት ያለው **ኪዳን** ተብለው ይጠራል።

ሐ. የአገልጋዮች አበው ነብያት፣ ሐዋርያትና አርድዕት ወ.ዘ.ተ የሚመለከት ክፍል ነው። አገልጋዮች በሥርዓት መጓዝ እንደሚገባቸው ይተነትናል።

ውድ ተማሪዎች 8ቱ የሰርዓት መጽሐፍት ከ81 ቅዱሳት መጽሐፍት እንዲካተቱ የወሰኑት 318 ሊቃውንት በኒቃያ ጉባኤ ተሰብስበው ባለበት ወቅት ነው።

1. መጽሐፈ ኪዳን ቀዳማዊ

መጽሐፉ 59 አንቀጾች ያሉት ሲሆን በዮሐንስ፣ በጴጥሮስና ማቴዎስ እንደተጻፈ ይነገራል። ሌላው ዘዱ ሐዋርያት እንደጻፉትም ይነገራል። ኪዳን የሚለው ቃል በዚህ አገባብ **ትምህርት፣ ምስጋና** ማለት ሲሆን ጌታችን ለሐዋርያት ከትንሣኤ በኋላ ለ40 ጊዜ እየተገለጠ ያስተማራቸው ትምህርት ማለት ነው።

የመጽሐፈ ኪዳን ቀዳማዊ ይዘት ሥርዓት ጸሎትና ሥርዓት ቅዳሴ ነው። ሶስቱ ኪዳን ዘዘወትር በቤ/ክ የሚደረሱ የምስጋና ጸሎቶች ናቸው። አጠቃላይ በውስጡ የሚገኙት፡-

❖ ኪዳን ዘዘወትር (ኪዳን ዘመንፈቀ ሌሊት፣ ኪዳን ዘነግህና ኪዳን ዘሠርክ)

- ❖ ቅዱሴ እግዚአ- በእንተ ቅዳሳት
- ❖ ትምህርት ኅቡአት - ፍተሐት ዘውልድ
- ❖ በሰማይ ይሐሉ ልብክሙ - እግዚአብሔር ዘብርሃናትናቸው፡፡

2. መጽሐፈ ኪዳን ካልዕ

ሁለተኛ መጽሐፍ ኪዳን በስድ ንባብ መልክ የተጻፈ ነው፡፡ አጠቃላይ ይዘቱ ስለ ዳግም ምጽአት፣ ስለሐሳዊ መሲሕ፣ ስለ ካህናት ከፍተኛ ና ዝቅተኛ ሹመት/አገልግልት፣ ስለ ምዕመናን ንዑስ ክርስቲያን ሥርዓት ጥምቅትና ምሥጢረ ቁርባን የሚናገረ ነው፡፡ በዚህ ይዘቱ ከራዕይ የሐንስ ጋር ይመሳሰላል፡፡ እንደአባቶቻችን አስተምሮ ሁለቱ ኪዳናት 60 አንቀጾች በጋራ ያላቸው ሲሆን 59 አንቀጾች ኪዳን ቀዳማዊ ሲባሉ 1 አንቀጽ በስድ ንባብ መልክ የተዘጋጀ ኪዳን ካልዕ ነው፡፡

3. ሥርዓተ ጽዮን ሲኖዶስ

ጽዮን ማለት **አገባ መጠጋጃ** ማለት ነው፡፡ ሐዋርያት የመንፈስቅዱስን ጸጋ ከተቀበሉ በኋላ በጽርሐ ጽዮን ተሰባሰብው ባለበት ውቅት ስለ ሶስቱ የክህነትማዕረጋት፣ ስለአገልግሎትና ሥነ-ምግባር፣ ስለበዓላትአከባባሪ፣ ስለሰማዕታት መታሰቢያ፣ ስለ ቅድመ ፍሲካ ላለውጸም ፣ስለ ቅዱስ ቁርባን፣ ስለቅዱሳት መጽሐፍት ምንባብ ወዘተ ሥርዓት የደንገጉበት መጽሐፍ ነው፡፡

የዚህ መጽሐፍ መሪ ምልክቱ “**ዲዩጋ**” ይባላል፡፡ የሥርዓተ ጽዮን ሌላው ስያሜ “ሲኖዶስ ቀኖናት ዘጽዮን” ወይም “መጽሐፈ ዜናሆሙ ለሐዋርያት” ተብሎ ይጠራል፡፡ ይህ መጽሐፍ ትዕዛዛቱ የሚፈጸሙት በዘመን ሐዋርያት ብቻ ሳይሆን ከእነሱ በኋላ ለሚመጣው ዘመን የተደነገገ ነው፡፡ በመጨረሻ ቅዱሳን ሐዋርያትና አረድዕት ተከፋፍለው ያስተማሩበትን ሀገረ በዝርዝር ያስቀምጣል፡፡

4. አብጥሊስ ሲኖዶስ

ይህ መጽሐፍ 82 ቀኖናት/አንቀጾች/ያለበት የመጽሐፍ ሲኖዶስ ክፍል ነው፡፡

አብጥሊስ ማለት አፖስቶሊክ ከሚለው የግሪክ ቃል የወጣ ሲሆን ትርጉሙም “የሐዋርያት ቀኖናት” ማለት ነው፡፡ መጽሐፍ በፊኛ መ/ክ/ዘመን ሐዋርያት ስለቅዱስ ሲኖዶስ ድንጋጌዎች ይናገራል፡፡ የሲኖዶስ ስብሰባ ክርስቲያን ሁለት ወይም ሶስት ኤጵስ ቆጶሳት በተገኙበት ይደረጋል ይላል፡፡

በተጨማሪ ስለ 81 ቅዱሳት መጽሐፍት ይዘረዝራል፤ ሌላ ስለ ካህናት ጋብቻ፣ ስለአርብና ረቡዕ ጾም ፣ስለሐሰተኛ መጽሐፍ ወዘተ የሚወስንና የሚከለክሉ ቀኖናት አሉት፡፡ ቅዱስ ቀሌምንጦስ በኩሉ ለአሕዛብ የላኩት መጽሐፍ ነው፡፡

መጽሐፈ አብጥሊስ መሪ ምልክቱ “ረስጦአ” የሚል ምጻፈ ቃል ነው፡፡ ረስ ማለት በአረብኛ “ሐዋርያ” ማለት ሲሆን ጠ “ቀኖና ትዕዛዛት፣ አ “አንድኛ ቀዳማዊ” ማለት ነው፡፡

5. ትዕዛዝ ሲኖዶስ

ይህ መጽሐፍ72 ቀኖና /አንቀጽ/ያለበት የሲኖዶስ መጽሐፍ ክፍል ነው፡፡ ትዕዛዝ ማለት በቁሙ ከሥራ አስቀድሞ የሚሰጠ ደንብ፣ሥርዓት ወይም ሕግ አድርጎ አታድረግ የሚል ፈቃድ ማለት ነው፡፡ ይህም መጽሐፍ በቀሌምንጦስ እጅ ሐዋርያት ህገ ቤ/ክን ለአሕዛብ ለማሳወቅ ጽፈውታል፡፡

ውድ ተማሪዎች መጽሐፉ(ትዕዛዝሲኖዶስ) ስለ ሢመተ መላዕክት፣ ዐሥረት፣ መባዕ፣ ሥርዓተ ቁርባን፣ጸሎት ና ሰንበት በሰፊው ያትታል፡፡

የዚህ መጽሐፍ መሪ ምልክቱ “**ረሰጠብ**” ሲሆን ትርጉሙ እንደቀደመው ነው። በግብጽ ቋንቋ “ሁለተኛ፣ ዳግማዊ” ማለት ነው። “ሐዋርያት ቀኖናት ቀሌምጦንስ ዳግማዊ” ማት ነው።

6. ግጽው ሲኖዶስ

ይህ መጽሐፍ 57 ቀኖና /አንቀጽ/ ያለበት መጽሐፍ ነው። ግጽው ማለት የታየ፣የተገለጠ፣ ጉልሕ፣ ሥዕል ማለት ነው።

ሰለሢመተ ከህነት ሲያብራራ ቢያንስ ለአንድ ኤጵስ ቆጶስ በሠመቱ ጊዜ መገኘት አንዳለባቸው ያስረዳል። 81 ዝርዝር መጽሐፍት አምላካዊት/ቅዱሳን መጽሐፍት/ ያስቀምጣል።

በተጨማሪ ስለ ህዝባዊያን ተልዕኮ፣ሰለ ትህትና፣ ሰለ 10ቱ ቃላት፣ ሰለ ዐሥራት፣ሰለ ሰንበት፣ ሰለሙታን ተዘካር፣ሰለ ቁርባንና ጋብቻ በዝርዝር የሚያስረዳ መጽሐፍ ነው።

መሪ ምልክቱ “**ረሰጠኛ**” ሲሆን ይህ ማለት ሐዋርያት ለቀሌምጦንስ የሰጡት ሦስተኛ መጽሐፍ ማለት ነው።

7. መጽሐፈ ዲዲስቅልያ

ዲዲስቅልያ ማለት **ትምህርት** ማለት ነው። ይህንን ስያሜ ያገኘው ከመጽሐፉ ይዘት አንጻር ነው። በ43 አንቀጾች የተከፈለ ትምህርቶች እናተግሳጾችን የያዘ መድብል ነው። በሌላ አጠራር “ዲዲስቅልያ ዘሐዋርያት” ይባላል። ዲዲስቅልያ በአጠቃላይ ይዘቱ ስለ ሥርዓተ ቅዳሴ፣ሰለ ክርስቲያናዊ ስነ-ምግባር ትምህርቶች ያዘ የሚገኝ መጽሐፍ ነው። የዚህ መጽሐፍ መሪ ምልክቱ “**ደስቅ**” ይባላል።

8. መጽሐፈ ቀሌምንጦስ

ይህንን መጽሐፍ የጻፈው ቅዱስ ቀሌምንጦስ ሲሆን ሊቀ ሐዋርያት ቅዱስ ጴጥሮስ ስለ ጌታ የተናገረው በመመስረት የጻፈው ነው። ቅዱስ ቀሌምንጦስ በ90 ዓ.ም የሮም ሊቀ ጳጳስ ሆኖ የተሾመ ቅዱስ አባት ነው። ቅዱስ ጳውሎስ በህይወት መጽሐፉ ላይ ስሙ መጻፉን በፊልጵስዮስ መልእክቱ ላይ ጠቅሷል። (ፊል 4፣3)

መጽሐፉ ከአዳም ጀምሮ ስለነበሩ አበው ቅዱሳን ይዘረዝራል። እንዲሁም ስለገነትና ከገነት ወጥተው ደብረ ቅዱስ ስለገቡ ሰዎች ሁኔታ ይተነትናል። በተጨማሪም ይዘቱ ስለ ሥርዓተ ቅዳሴ እና ቀኖናዊ ቅርጽ ያለው ነው።

አዲስ ቤ/ክ የሚባረክበት ሥርዓት አንዲሁም በሰሞነ ሕማማት ምዕመናን ከሥጋዊ ስራዎች ማረፍ እንደሚገባቸው ያትታል። በስተ መጨረሻም ቅዱስ ቀሌምንጦስ ስለአየው ራዕይ ይናገራል።

የመጽሐፉ ልዩ ምልክት “**ጵጥ**” ነው። ይህም ጵጥሮስ ማለት ነው።

ማጠቃለያ

እነዚህ ስምንቱ የሥርዓት መጽሐፍት መጽሐፍ ቅዱስ በአንድ ጥራዝ ሲታተም ያልተካተቱበት ምክንያት የሥርዓት መጽሐፍት በመሆናቸው የአብያተ ክርስቲያናት መሪ ቅዱስ ሲኖዶስ ጨምሮ አገልጋይ ካህናት ስለሚመለከት ነው። በተጨማሪም ስምንቱ የሥርዓት መጽሐፍት በውስጣቸው በያዟቸው ምስጢራት ምክንያት ከካህናት በስተቀር ለምዕመናን እንዳይሰራጩ የሚል ትዕዛዝ ይገኝበታል። (መጽ ሲኖዶስ ገጽ 90 ረስጠአ 81፣55) ሌላው ምክንያት አንዳንድ መጽሐፍት በይዘታቸው ትልልቅ በመሆናቸው አንድ ጥራዝ ውስጥ ለማካተት አስቸጋሪ ሆነዋል።

ተ.ቁ	የመጽሐፍ ስም	መሪ ምልክት	አንቀጽ
1	መጽሐፈ ኪዳን ቀዳማዊ	፩ ኪዳን	59
2	መጽሐፈ ኪዳን ካልዕ	፪ ኪዳን	1
3	ሥርዓተ ጽዮን	ዓይን	30
4	አብጠሊስ	ረስጠአ	82
5	ትዕዛዝ ሲኖዶስ	ረስጠብ	72
6	ግጽው	ረስጠጅ	57
7	ዲዲስቅልያ	ድስቅ	43
8	ቀሌምንጦስ	ጴጥ	60

5.5 የመልዕክት መጽሐፍት ክፍል

ውድ የርቀት ትምህርት ተከታታዮች በቀደሙት የትምህርት ርስቶች ስር የወንጌል ክፍል፣ የታሪክ ክፍል፣ የሥርዓት መጽሐፍት ክፍሎች በእግዚአብሔር ቸርነት ተመልክተናል። በዚህ የትምህርት ርዕስ ውስጥ ከሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት መካከል በብዛቱ በእስፋፊል አንደኛ የሆነው የመልዕክት ክፍል እንመለከታለን። እግዚአብሔር ይገለጥልን!!! አሜን!!!

ሐዋርያት በአይን ላልተመለከቷቸው እና ለተመለከቷቸው ምዕመናን መልዕክት እየጻፉ ይልኩላቸው ነበር። ከሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ውስጥ አብዛኞቹ የመልዕክት ይዘት ያላቸው መጽሐፍት ናቸው። ከ35ቱ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ውስጥ 21 የመልዕክት መጽሐፍት ሲሆኑ ከእነዚህ(ከ21) ውስጥ 14ቱ የቅዱስ ጳውሎስ፣ 3ቱ የቅዱስ ዮሐንስ፣ 2ቱ የቅዱስ ጴጥሮስ ፣ የቅዱስ ይሁዳ እና 1 የቅዱስ ያዕቆብ መልዕክታት ናቸው። እነዚህ 21 መልዕክታት ከተቀባዮቹ አንጻር በሁለት ይከፈላሉ።

ሀ. ለማኅበረ የተላኩ መልዕክታት /ለአማኝ ምዕመናን/ ሲሆኑ በቁጥራቸው 15 ናቸው። እነርሱም ሮሜ፣ 1ኛ ና 2ኛ ቆሮንቶስ፣ ገላቲያ፣ ኤፌሶን፣ ፊልጵሰዮስ፣ ቆላሲስ 1ኛና 2ኛ ተስሎንቄ፣ ዕብራዊያን፣ 1ኛ ና 2ኛ ጴጥሮስ እና 1ኛ የይሁዳ መልዕክት ናቸው።

ለ. ለግለሰብ የተላኩ መልዕክታት። እነርሱም በቁጥር 6 ሲሆኑ 1ኛ ና 2ኛ ጢሞቴዮስ፣ ቆላሲስ፣ 2ኛና 3ኛ ዮሐንስ ናቸው።

5.5.1 የመልዕክት መጽሐፍት አጠቃላይ ይዘት

ሃያ አንዱ መልዕክታት በዋነኝነትትኩረት አድርገው የተጻፉት የሃይማኖት፣ የሥርዓተ ቤ/ክ እና የስነ-ምግባር ትምህርቶች ላይ ነው። በተጨማሪ በሌሎች አካላት የሐሰተኛ መምህራን/የተማሩት የስህተት ትምህርትና የስነ ምግባር እርምት ላይ ትኩረት አድርጓል።

5.5.2 የቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት

ቅዱስ ጳውሎስ አይሁዳዊ ስሙ ሳውል ይባል ነበር። ሳውል የሚለው ስም ሰአል ከሚለው ስም ጋር በትርጉም ተመሳሳይነት ሲኖረው በእግዚአብሔር የተለመነ ማለት ነው። ጳውሎስ የሚለው ስም በቤተ ክርስቲያን ብርሃን ተብሎ ይተረጎማል።

ቅዱስ ጳውሎስ ነገዱ ከአይሁዱ ወገን ከነገደ ብንያም ነው። ሮሜ 11፡1 ፊል 3፡5 የተወለደው ኪልቅያ ዋና ከተማ በጠርሴስ ነው። ሐዋ 9፡11 21፡39፤22፡3 ነገር ግን የሮሜ ዜግነት ነበረው። ሐዋ 16፡3፤22፡25፤23፡37 ትምህርቱንም ፈሪሳዊ ሆኖ እንደነበር ተገልጧል። ሐዋ 23፡6፤26፡5 ፊል 3፡5

ቅዱስ ጳውሎስ በክርስቶስ ከማመኑ በፊት ክርስትያኖችን ያሳድድ ነበር። ይህንንም ያደርግ የነበረው ባለማወቅ ነበር። ሐዋ 26፡9 1ኛ ጢዋ 1፡13 ቅዱስ እስጢፋኖስ በድንጋይ ተወግሮ በሰማዕትነት በሞተ ጊዜ በእርሱ መወገር ተስማምቶ የገዳዮቹን ልብስ ይጠብቅ ነበር። ሐዋ 7፡60 22፡20 ከእስጢፋኖስም ሞት በኋላ በአየሩሳሌም ቤተ-ክርስቲያን ላይ በነበረው ስደት ዋነኛው አሳዳጅ ነበር። ሐዋ 8፡3

ቅዱስ ጳውሎስ ወደ ክርስትና የተጣራው በሐዋርያት ወንጌል ተሰብኮለት ሳይሆን በራሱ በጌታችንና በመድኃኒታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ነው። ገላ 1፡11 ሐዋ 9

የቅዱስ ጳውሎስ ሐዋርያዊ ጉዞዎች

ውድ ተማሪዎች የክርስቶስን ወንጌል በዓለም ለመስበክ ያደረጋቸው ሐዋርያዊ ጉዞዎች በሐዋርያት ስራ ውስጥ የተመዘገቡት የቅዱስ ጳውሎስ ሐዋርያዊ ጉዞዎች ሦስት ናቸው። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ 14 መልእክታት ጽፏል።

1. የመጀመሪያ ጉዞው በደሴተ ቆጶሮስና በታናሽ ኢስያ ውስጥ በቋንቋልያ እንዲሁም በደቡባዊ ገላትያ በሚገኙ ከተሞች ነበር።
2. ሁለተኛ ሐዋርያዊ ጉዞው መቄዶኒያ እና አካያ በተባሉት አውራጃዎች ነበር።
3. በሦስተኛው ሐዋርያዊው ጉዞው በእስያ መቄዶኒያና አካያ አስተምሯል።

1. የሮሜ መልእክት

ቅዱስ ጳውሎስ የሮሜ መልእክት የጻፈው በቆሮንቶስ ከተማ ሲሆን በሦስተኛው ሐዋርያዊ ጉዞ መጨረሻ በቆሮንቶስ ለሦስት ወራት በተቀመጠበት ወቅት ነው።

መልእክቱ የፃፈበት ምክንያት ሁለት ሲሆን፡- የመጀመሪያው በሮሜ ቤተ-ክርስትያን ውስጥ ቢጸሐፍም አይሁድና ከአሕዛብ ክርስቶስን ባመኑ ወገኖች መካከል ተፈጥሮ የነበረውን አለመግባባት በትምህርት ለማስወገድ። ሮሜ 1፡16፤2፡9፤3፡9/31 ሁለተኛው ምክንያት ደግሞ በወቅቱ ጳውሎስ ቅድሚያ ወደ ሮሜ ከዚያም ወደ እስክንያ ለመሄድ የነበረው ዕቅድና የጉዞውን አስፈላጊውን ትብብር እንደሚያደርጉለት የነበረውን ተስፋ አስቀድሞ ሊጽፍላቸው ስለወደደ ነው። ሮሜ 1፡19/15

የሮሜ የመልእክቱ አጠቃላይ ይዘት ስንመለከት በብሉይ ኪዳን መጽሐፍት የተደገፈ ጥልቅ መረጃ የያዘ መልእክት ነው።

የመልእክቱ አከፋፈል

የሮሜ መልእክት 16 ምዕራፎችን የያዘ ሲሆን ይህንንም በ7 ክፍሎ መመልከት ይቻላል

1. መግቢያ ሮሜ 1፡1/11
2. የእግዚአብሔር ጽድቅ ለአይሁድም ለአሕዛብም የሚያስፈልግ ስለመሆኑ የጻፈው ትምህርት ሮሜ 1፡16/4፡23
3. ጽድቅን ያገኙ ሰዎች ለጽድቅ እንጂ ለኃጢአት መገዛት እንደሌለባቸው የጻፈው ትምህርት ሮሜ5፡1/6፡23
4. በክርስቶስ ስለተገኘው አርነት የፃፈው ትምህርት ሮሜ 7፡1/8፡39
5. መዳን ለእስራኤልም ለአሕዛብም እንደሆነ የፃፈው ትምህርት ሮሜ 9፡1/11፡36
6. ስለ ክርስትያናዊ ሥነ-ምግባር የፃፈው ትምህርት ሮሜ 12፡1/13፡5
7. ማጠቃለያ ሮሜ 15፡1/16፡27

2. የመጀመሪያይቱ የቆሮንቶስ መልእክት

በአጠቃላይ ወደ ቆሮንቶስ የተላኩት መልእክታት ሁለት ሲሆኑ እነዚህ መልእክታት የተፃፉት ክርስቲያኖች በሚኖሩበት የቆሮንቶስ ከተማ በግሪክ ሀገር ውስጥ ያለችው የአካያይ አውራጃ ዋና ከተማ ናት። በዚህ ከተማ ወንጌልን የሰበከውናቤተ-ክርስቲያኒቱን የመሰረተው ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ነው። ለመጀመሪያ ጊዜ የሰበከው በሁለተኛው ሐዋርያዊ ጉዞው ወቅት ሲሆን መልእክቱ የተፃፈው በኤፌሶን በ3ኛ ሐዋርያዊ ጉዞው ላይ ሳለ በኤፌሶን ነው። ይህም በ55ዓ.ም ገደማ ነው።

መልእክቱ የተፃፈበት ምክንያት ሁለት ሲሆን፡- አንደኛው በቆሮንቶስ ቤተ ክርስቲያን ምዕመናን ዘንድ እኔ የጳውሎስ ነኝ እኔ የአጵሎስ ነኝ እኔ የኬፋ ነኝ እኔ የክርስቶስ ነኝ የሚል መለያየት ተፈጥሮ ስለነበር ይህም ልዩነት እንዲያስወግዱ ለመግለጽ ሲሆን ሁለተኛው ምክንያት ደግሞ ከቆሮንቶስ ምዕመናን በጽሑፍ ተልከው ለነበሩ ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ነበር።

የመልእክቱ አጠቃላይ ይዘት ሥነ-ምግባርን ሥርዓትንና ሃይማኖትን ያጠቃለለ የተግሳፅ ትምህርት ነው።

የመልእክቱ አከፋፈል

ነኛ የቆሮንቶስ መልእክት 16 ምዕራፎች ሲኖሩት እነዚህ በስድስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል፡-

1. መግቢያ 1:1/9
2. በመካከላቸው ስለነበረው ክርክርና መለያየት የጻፈላቸው ተግሳጽ 1:9/4:21
3. ከዝመራት ርቀው በድንግልና ወይም በጋብቻ እንዲኖሩ የጻፈው ትምህርት 5:1/7:40
4. ለጣዖት የተሰዋን መስዋዕት መብላት እንደማይገባ የጻፈላቸው ትምህርት 8:1/10:33
5. በማኅበር ሲሰበሰቡ ለሚያደርጓቸው ነገሮች የደነገገላቸው ሥርአት 11:1/15:58
6. መደምደሚያ 16:1/24

3. ሁለተኛይቱ የቆሮንቶስ መልእክት

ሁለተኛይቱ የቆሮንቶስ መልእክት የተፃፈው ከመቄዶንያ ሲሆን ጊዜውን በ3ኛው የቅዱስ ጳውሎስ ሐዋርያዊ ጉዞ ወቅት የመጀመሪያይቱ መልእክት የተፃፈው ከዓመት በኋላ ነው። ይህም በ56ዓ.ም ገደማ ነው። ሁለተኛይቱ የቆሮንቶስ መልእክት ተፃፏቸው ምክንያት ሦስት ሲሆን፡- አንደኛው ምክንያት የቆሮንቶስ ክርስቲያኖች ከስህተታቸው ተመልሰው ንስሐ በመግባታቸው የተሰማውን ደስታ ለመግለጽ ንስሐ ያልገቡትንም ንስሐ እንዲገቡ ሊመክራቸው ስለፈቀደ 2ቆሮ 5:6/7 12:19/21 ሁለተኛው ምክንያት በመካከላቸው ገብተው ልዩ የሐሰት ትምህርት ያስተምሩ ከነበሩ ሐሰተኛ መምህራን እንዲጠበቁ ለማስጠንቀቅ 1:1/15 እና ሦስተኛው ምክንያት ቀደም ሲል ለኢየሩሳሌም ክርስቲያኖች እንዲሰጥ ጀምረውት የነበረውን የአስተዋፅኦማስባሰብ አጠናቀው እንዲጠብቁት ስለ ልግስና ስጦታ ሊጽፋላቸው ስለወደደ 8:1 9:7

የመልእክቱ አጠቃላይ ይዘት ስነ ምግባርን ሥርዓትንና ሃይማኖትን ያጠቃለለ ጳውሎስ ስለራሱ ሕይወት በመግለጥ የጻፈላቸው ትምህርት ነው።

የመልእክቱ አከፋፈል

ሁለተኛይቱ የቆሮንቶስ መልእክት በአጠቃላይ 13 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን ይህንንም በአምስት ክፍሎ ማየት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1/7
2. የቅዱስ ጳውሎስና የባልንጆሮቹ አገልግሎት በመከራ ውስጥ 1:8/7:16

3. ስለጀመሩት የልግስና ስጦታ አገልግሎት የፃፈላቸው ማበረታቻ 8:15
4. ሐሰተኞች ሐዋርያትን ያለ አግባብ በመታገላቸው የፃፈላቸው ተግሳፅ 10:1 13:4
5. ማጠቃለያ 15:5/14

4. የገላትያ መልእክት

የገላትያ መልእክት የተፃፈቸው በ50 ዓ.ም (አንዳንድ መጽሐፍት በ48ዓ.ም ተፅፏል ይላሉ) በአንጾኪያ ሲሆን የተፃፈበት ምክንያት በመካከላቸው የገቡት የሐሰት ወንድሞች ጳውሎስ ክርስቶስን አላየውም ቁጥሩም ከክርስቶስ ሐዋርያት አይደለም ስለዚህትምህርቱን ልትቀበሉት አይገባም ብለው አስተምረው ስለነበር ቅዱስ ጳውሎስ ሐዋርያ የሆነው በሰው ፈቃድ ሳይሆን በእግዚአብሔር ፈቃድ መሆኑን ሊያስረዳቸው ስለፈለገ ነው። 1:1 11:15

የመልእክቱ አከፋፈል

የገላትያ መልእክት በአጠቃላይ ስድስት ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እነዚህንም በአምስት ከፍሎ መመለከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-5
2. ጳውሎስ ሐዋርያትን እያስረዳ ሐሰተኞችን እየተቃወመ ስለ ጻድቅ የጻፈላቸው ትምህርት 1:6 2:21
3. ስለ ሕግና ስለ ክርስቶስ ያቀረበው ትምህርት። 3:1 4:31
4. ስለ ክርስትያናዊ ስነ-ምግባር የፃፈው ትምህርት 5:1 6:10
5. ማጠቃለያ 6:11 6:10

5. የኤፌሶን መልእክት

የኤፌሶን መልእክት ቅዱስ ጳውሎስ በመጀመሪያ እስራት ወቅት በሮም እስር ቤት ሆኖ ከጻፋቸው መልእክቶቹ አንዱ ነው። የጳውሎስ የመጀመሪያ የሮም እስራቱ ከ62-64 ዓ.ም ሲሆን መልእክቱ የተፃፈው በ62 ገደማ ነው።

የኤፌሶን መልእክት የተጻፈበት ምክንያት ሁለት ሲሆን የመጀመሪያው የኤፌሶን ክርስትያኖች አሕዛብ ቢሆኑም ከእስራኤል ጋር አንድ ሆነው በክርስቶስ ጸጋ መዳናቸውን እና ክብር ማግኘታቸውን አውቀው በእምነታቸው እንዲጠነክሩ ለማድረግ 1:3/9 2:11-12 3:10-19 ሲሆን ሁለተኛው ምክንያት ደግሞ በክርስትና ሕይወታቸው እንዲያድጉ እንጂ ወደ ፊተኛው ኑሮአቸው እንዳይመለሱ ከጨለማ ስራ ጋር እንዳይተባበሩ ሊያሳስባቸው ነው። 4:13/16 17:5

የመልእክቱ አከፋፈል

የኤፌሶን መልእክት ስድስት ምዕራፎች ሲኖሩት እነዚህንም ምዕራፎች በአራት ከፍለን መመልከት እንችላለን።

1. መግቢያ 1:1/4
2. እግዚአብሔር እንዴት እንዳዳናቸው የጻፈላቸው ትምህርት 1:5 3:21
3. ስለ ክርስትያናዊ ምግባር የጻፈላቸው ትምህርት 4:4 6:20
4. ማጠቃለያ 6:19/24

6. የፊልጵስቶስ መልእክት

ቅዱስ ጳውሎስ የፊልጵስቶስን መልእክት የፃፈው እስር ቤት በነበረበት ወቅት ሲሆን 1:7 13:14 ጊዜውን ከእስር ሊፈታ በቀረበበት ወቅት ነበር። 2:19 23:24

የፊሊጵቲሞስ መልእክት የተፃፈበት ምክንያት

1. በመከራ ውስጥ ላሉ በመጽናናታቸው የተሰማውን ደስታ እየገለጠ እነርሱምደስ እንዲላቸው መምከርና ከሐሰተኞች ወንድሞች እንዲጠበቁ ለማሳሰብ፡፡ 1:18 2:17 3:2
2. በመካከላቸው በትህትና አለመኖርንና በሐሳብ አለመስማማትን እንዲያስወግዱ ለመምከር 2:2 4:2
3. ቅዱስ ጳውሎስ ታም ስለነበር በዚህ ተጨንቀው ለነበሩ ከሕመሙ መዳኑን አይተው እንዲጽናኑ ለማድረግ ስለላኩለትም ስጦታ ምስጋና ለማቅረብ፡፡

የመልእክቱ አከፋፈል

የፊሊጵቲሞስ መልእክት አራት ምዕራፎች ሲኖሩት ይህንንም በስድስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል፡፡

1. መግቢያ 1:1-11
2. በእስራት ላይ ሆኖ ስለነበረ ደስታ እና መታመን ለማሳወቅ 1:12-30
3. በመልካም ኑሮ እየኖሩ ደስታውን እንዲፈጽሙለት የጻፈው ትምህርት 21-18
4. ስነ-ምግባርንና የላኩለትን ስጦታ በተመለከተ የጻፈው ቃል 4:1-20
5. መደደምደሚያ 4:21-23

7. ቆላስይስ መልእክት

የቆላስይስ መልእክት ቅዱስ ጳውሎስ በመጀመሪያ እስራቱ ወቅት በሮም እስር ቤት ሆኖ ከጻፋቸው መልእክቶቹ መካከል አንዱ ነው፡፡ 4:3-11

የተለከውን ከኤፌሶንና ከፍልጦና መልእክት ጋር በቲቶ እጅ ነው፡፡ 4:7 መልእክቱ በአጠቃላይ የሐሰት አስተማሪዎች ለሚያስተምሩት ትምህርት በጥንቃቄ የተሰጠ መልስ ነው፡፡

የቆላስይስ መልእክት የተፃፈበት ምክንያት

1. በመካከላቸው በፍልስፍና የተመሰረተ የሐሰት ትምህርት ግሮስቲሲዝም ገብቶ ስለነበር በዚያ ተማርከው እንዳይሳሳቱ ለማሳሰብ፡፡ 2:8
2. በመንፈስ ስለሚሆን ስለፍቅራቸው ሊያመሰግናቸው ሊያበረታታቸው ስለወደደ፡፡ 1:3-7

የመልእክቱ አከፋፈል

የቆላስይስ መልእክት አራት ምዕራፎች ሲኖሩት እነርሱንም በአምስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል፡፡

1. መግቢያ 1:1-8
2. በክርስቶስ ሰው መሆን የተሰወረው የእግዚአብሔር ምስጢር ስለመገለጡ የጻፈው ትምህርት፡፡ 1:9 2:7
3. ሐሰተኞች በፍልስፍና እንዳይማርኳቸው የጻፈው ማሳሰቢያ 2:8-23
4. ስለ ስነ-ምግባር የጻፈላቸው ትምህርት 3:1 4:6
5. ማጠቃለያ 4:1-18

8. የመጀመሪያይቱ የተሰሎንቄ መልእክት

የመጀመሪያቱ የተሰሎንቄ መልእክት የተፃፈው ጢሞቴዎስ ስለ ተሰሎንቄ ክርስቲያኖች ሁኔታ ለቅዱስ ጳውሎስ ከነገረው በኋላ ሲሆን ይህም በሁለተኛው ሐዋርያዊ ጉዞው ወቅት በ51 ዓ.ም ገደማ ቆሮንጦስ ነው። መልእክቱን ወደ ተሰሎንቄ የወሰዱት ጢሞቴዎስና ሰልዎኖስ ናቸው።

የመጀመሪያው የተሰሎንቄ መልእክት የተፃፈው ስለ ሁለት ነገር ነው።

ሀ. በእምነታቸውና በፍቅራቸው በመጽናታቸው የተሰማውን ደስታ መጽናናት ለመግለጥ። 1:2 3:13-16 31:1-10

ለ. የጌታ ምጽአት ሌባ በሌሊት እንደሚመጣ በድንገት መሆኑን በማስተማር ከጨለማ ስራ ተነጥለው ነቅተው እንዲጠብቁ ለማሳሰብ። 3:11-13 5:1-8

የመልእክቱ አከፋፈል

የመጀመሪያው ተሰሎንቄ መልእክት አምስት ክፍሎች ሲኖሩት እነዚህንም በአምስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-4
2. ጳውሎስ ለተሰሎንቄ ክርስቲያኖች የነበረው ፍቅርን ለማሳወቅ 1:5 3:13
3. ስለ ክርስቲያኖቹ ስነ ምግባር የጻፈላቸው ትምህርት 4:1-12
4. ስለ ዳግም ምጽአት የጻፈላቸው ትምህርት 4:13 5:11
5. ማጠቃለያ 5:12-24

9. ሁለተኛይቱ የተሰሎንቄ መልእክት

ሁለተኛይቱ የተሰሎንቄ መልእክት የተፃፈው በሁለተኛው ሐዋርያዊ ጉዞው ወቅት የመጀመሪያው መልእክት ከተጻፈበት ከጥቂት ጊዜ በኋላ በ51 ዓ.ም ገዳም በቆሮንጦስ ነው። አጠቃላይ ይዘቱም ከመጀመሪያው መልእክት ጋር ተመሳሳይነት አለው።

ሁለተኛው የተሰሎንቄ መልእክት የተፃፈው ስለ ሁለት ነገር ነው።

1. በመጀመሪያው መልእክቱ ስለ ዳግም ምጽአት ያልገለጠላቸውን ነገር ሊገልጥላቸው 2:2
2. በተሰሎንቄ ክርስቲያኖች መካከል ስራ የማይሰሩ ነገር ግን በሰው ነገር እየገቡ ያለ ስርአት የሚሄዱ አንዳንድ ሰዎች ስለነበሩ። 3:11 እነርሱም ለመምከርና ከማይታዘዙትም እንዲለዩ ለመሳሰብ 3:12።

ሁለተኛው የተሰሎንቄ መልእክት ሶስት ምእራፎች ሲኖሩት እነዚህንም በአራት ክፍሎ መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-4
2. ስለ ዳግም ምጽአት የጻፈው ትምህርት 1:5 2:12
3. ያስተማራቸውን ወገን ሥርዓት እንዲጠብቁ የጻፈላቸው ትእዛዝ 2:13 3:14
4. ማጠቃለያ 3:16-18

10. የመጀመሪያይቱ የጢሞቴዎስ መልእክት

ውድ ተማሪዎች የሐዲስ ኪዳን የመልዕክት መጽሐፍት ከተጻፉላቸው አካላት ምክንያት ለማንበረሰብ እና ለግለሰብ ተብለው ይከፈላሉ። የመጀመሪያቱ የጢሞቴዎስ መልዕክት ለግለሰብ ከተጻፉ የመልዕክት ክፍሎ ጋር ይመደባል።

የመጀመሪያይቱ የጢሞቴዎስ መልእክት የተጻፈው በ66 ዓ.ም ገደማ በሎዶቆያ ሲሆን መልእክቱ የተጻፈው ስለ ሶስት ነገር ነው።

1. ጳውሎስ ወደ እርሱ ሊመጣ አስቦ ስለዘገየ የቤተክርስቲያንን አስተዳደር እንዲያውቅ ለማድረግ። 3:4-5
2. በኤፌሶን ገብተው ከነበሩት የሐሰት መምህራን ምእመናንን አንዲጠበቁ ሊያሳስበው። 1:18-20 4:1-6
3. ጢሞቴዎስ ወጣት በመሆኑ ማንም እንዳይንቀው ለራሱና ለትምህርቱ እንዲጠነቀቅ ሊመከረው። 4:16 20:20

የመልእክቱ አከፋፈል

የመጀመሪያይቱ የጢሞቴዎስ መልእክት ስድስት ምዕራፎች ሲኖሩት እነሱም በሶስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-2
2. ስለ ቤተክርስቲያን አስተዳደር የጻፈለት። 1:3 6:19
3. ማጠቃለያ 6:20-21

II. ሁለተኛይቱ የጢሞቴዎስ መልእክት

ሁለተኛይቱ የጢሞቴዎስ መልእክት የተጻፈው ቅዱስ ጳውሎስ በእስር ቤት በነበረበት ወቅት ሲሆን ጊዜውም በሰማዕትነት ከማለፍ ጥቂት ቀደም ብሎ በ68ዓ.ም ገደማ ነው።

ሁለተኛ የጢሞቴዎስ መልእክት የተጻፈው ስለ ሁለት ነገር ነው።

1. በጊዜው እንደ ጳውሎስ ሁሉ ጢሞቴዎስም በመከራ ውስጥ ስለነበረ በተረዳው ነገር እንዲጽናና መከራን የተቀበለ የወንጌል አገልግሎት እንዲፈጸም ለመምከር 1:8 3:10
2. ጳውሎስ ጢሞቴዎስን ለማየት ስለናፈቀ በቶሎ እንዲመጣለት ለማሳሰብ። 1:4:4:9-11

የመልእክቱ አከፋፈል

ሁለተኛው የጢሞቴዎስ መልእክት አራት ምእራፎች ሲኖሩት እነዚህም በአራት ክፍሎ መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ፡ 1:1-7
2. ከጢሞቴዎስ የተጻፈለት የአገልግሎት ትምህርት 1:8 4:5
3. ከመሞቱ በፊት እንዲመጣለት የጻፈው 4:6 4:18
4. ማጠቃለያ 4:19-22

12. የቲቶ መልእክት

የቲቶ መልእክት የተጻፈው ስለ ሦስት ነገር ነው

1. በየከተማው ቀሳውስትንና ኤጲስ ቆጶሳትን የሚሾምበት መመዘኛዎች ሊያሳውቀው። 1:5-9
2. ሕዝቡን የሚጠራበት ስርአት ሊጽፍለት ስለፈለገ 1:10-14 2:1-10 2:15 3:8-11
3. ወደ እርሱ እንዲመጣ ሊጠራው ስለፈለገ። 3:12

የመልእክቱ አከፋፈል

የቲቶ መልእክት ሦስት ምእራፎች ያሉት ሲሆን እነዚህም በአራት ክፍሎች መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-4
2. የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር የሚመለከት ትምህርት 1:5 2:10
3. ስለ መዳን የጻፈው ትምህርት 2:11 3:11
4. ማጠቃለያ 3:12-15

13. የፊሊሞና መልእክት

የፊሊሞና መልእክት የተጻፈው በሮም እስር ቤት ሲሆን ጊዜውን በገደብ እስራቱ ወቅት በ62ዓ.ም ገዳመ ቆላስያስና የኤፌሶን መልእክት በተፃፈበት ጊዜ ነው። በአጠቃላይ ትምህርቱ ስነ ምግባር ይዘት አለው።

የፊሊሞና መልእክት የተፃፈው ስለ ሁለት ነገር ነው። እነርሱም፡-

1. አናሲመስን የፊሊሞና አገልጋይ የነበረውን ከጌታው ጋር ለማስታረቅ ቁ 11-12
2. ወደ እነርሱ የመሄድ ተስፋ ስለነበረው ማረፊያ እንዲዘጋጅለት ለማሳሰብ ቁ.22

የመልእክቱ አከፋፈል

1. መግቢያ ቁ. 1-7
2. ስለ አናሲመስ ጳውሎስ ለፍሊሞና ያቀረበው ልመና። ቁ. 8-17
3. ማጠቃለያ ቁ. 23-25

14. የዕብራውያን መልእክት

የዕብራውያን መልእክት የተጻፈው በኢጣሊያ ውስጥ ሲሆን ጊዜውም ከእስረት ከተፈታ በኋላ ከኢጣልያ ሳይወጣ ነው። ይህም በ64ዓ.ም ገደማ ነው

የዕብራውያን መልእክት የተጻፈው ምክንያት ስንመለከት እብራውያን ክርስትያኖች ወደ ኦሪት እየተመለሱ ስለነበር ብሉይንና ሐዲስን በማነፃፀር ለማስተማር። 3:12-15 6:1-12 10:19-39 12:12-13

የመልእክቱ በከፋፈል

የዕብራውያን መልእክት 13 ምዕራፍ ያለው ሲሆን እነዚህንም በስድስት ክፍሎች መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-3
2. ክርስቶስ የእግዚአብሔር አብ ባሕር ልጅ ስለሆነ ከመላእክት እና ከነብያት እንደሚበልጥ ለማስተማር። 1:4 4:16
3. ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ሊቀ ካህናት የጻፈው ትምህርት 5:1-1
4. ስለ እምነት የጻፈው ትምህርት 11:1-2
5. ክርስትያኖዊ ምግባር እንዲኖራቸው የጻፈው ትምህርት 13:1-17
6. ማጠቃለያ 13:18-25

ውድ ተማሪዎች ቅዱስ ጳውሎስ የጻፋቸው 14 መልዕክታት ከላይ ለመመልከት ምክረናል። ከዚህ በታች ደግሞ የተቀሩትን የመልዕክታት እንመለከታለን።

5.5.3 የሐዋርያው የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት

ቅዱስ ጴጥሮስ ከ12 ሐዋርያት አንዱ ሲሆን በመጀመሪያ ስሙ ስምዖን ይባል ነበር። በኋላ ግን ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ኬፋ ብሎ ሰየመው። በአርማይክ ኬፋ በግሪክ ጴጥሮስ ማለትሲሆን ትርጉሙ ዐለት ማለት ነው። ማር፡ 3-16 ዮሐ.1-43 የትውልድ ቦታው ቤተሳይዳ ነበር ቅዱስ ጴጥሮስ እንደ አይሁድ ሊቃውንት ብዙ ትምህርት አልተማረም። ማር.14፡10 ዮሐ.1-45 የሐዋ.ሥራ 4፡13 ከወንድሙ ከእንድርያስ ጋር አሳ እያጠመደ በቅፍርናሆም ይኖር ነበር።ሚስትም ነበረችው ማር 1-29 በመጀመሪያ ከጌታችን ጋር ያስተዋወቀው እንድርያስ ነው። ዮሐ. 1-14 በኋላም ኢየሱስ ሰዎችን እንዲያጠምድ ጠራው። ማር 1-16 ሉቃ 5-1

1. የመጀመሪያይቱ የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት

1ኛ ጴጥሮስ የተጻፈው በባቢሎን ሲሆን 5-13 በ67ዓ.ም ገደማ እንደተፃፈ ይገመታል። መልእክቱ በአጠቃላይ በሃይማኖትና በስነ-ምግባር ትምህርትን የያዘ ነው።

መልእክቱን የፃፈው ስለ ሁለት ነገር ሲሆን

1. በወቅቱ የመልእክቱ ተቀባዮች በልዩ ልዩ ፈተና አዝነው ስለነበር ለጊዜው መከራን ቢቀበሉም ታላቅ ክብርና ጸጋ እንደሚያገኙ በመንገድ ሊያጽናናቸው። 2፡20 ፡12-14 5፡10-12
2. በአሕዛብ መካከል ሲመላለስ ከቀድሞ ሥራቸው ተለይተው ኑሮአቸው መልካም እንዲሆን ሲመከራቸው። 2፡12 1፡15-15 4፡3-6

የመልእክቱ አከፋፈል

1ኛው የቅዱስ የጴጥሮስ መልእክት አምስት ምዕራፍ ያለው ሲሆን እነዚህንም በአምስት ክፍሎ መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1-2
2. ስለ መዳን የጻፈላቸው ትምህርት 1፡3-25
3. በአሕዛብ መካከል ሲኖር ሊያሳዩት ስለሚገባ መልካም ኑሮ። 2፡1 3፡22
4. በሚቀበሉት መከራ ክብር እንዲያገኙ 4፡1 5፡11
5. ማጠቃለያ 5፡12-14

2. ሁለተኛይቱ የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት

ሁለተኛይቱ የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት የተፃፈው በ68ዓ.ም ገደማ ቅዱስ ጴጥሮስ ከመሞቱ ቀደም ብሎ በሮም እያለ ነው። መልእክቱ የተፃላቸው ሰዎች የመጀመሪያው መልእክት የተፃፈላቸው ሰዎች ሲሆኑ በዚህኛው መልእክት ግን በአምላካችንና በመድኃኒታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ጽድቅ ካገኘነው ጋር የተካከለ የክብር እምነትን ያገኘው ተብለው ተገልጸዋል። 1፡1

1. በክርስትና ህይወታቸው የፀኑ ቢሆኑም ከፊት ይልቅ እንዲተጉ ለማሳሰብ ስለፈለገ። 1፡10-15 3፡1-2
2. የኑፋቄን ትምህርት አሾልከው ከሚያስገቡ ሀሰተኞች መምህራን እንዲጠበቁ ለማስጠንቀቅ 2፡1 3፡3

የመልእክቱ አከፋፈል

ሁለተኛው የቅዱስ ጴጥሮስ መልእክት ሦስት ምዕራፎች ያሉት ሲሆን በአምስት ክፍሎች መመልከት ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-3
2. የተሰበከላቸው ትምህርት እውነተኛ እንደሆነ ስለማስገንዘብ 1:4-21
3. በመካከላቸው የነበሩት የሐሰት መምህራን ማንነት ማሳወቅ 2:1 2:22
4. ስለ ክርስቶስ ዳግም ምጽአት የጻፈው ትምህርት 3:1-16
5. ማጠቃለያ 3:17-18

5.5.4 የቅዱስ ዮሐንስ መልዕክታት

ቅዱስ ዮሐንስ አባቱ ዘብድዮስ ሲባል እናቱ ማርያም ባውፍልያ ትባላለች። ቅዱስ ዮሐንስ የሐዋርያ የቅዱስ ያዕቆብ ወንድም ነው። ስለ ቅዱስ ዮሐንስ የስሞቹ ትርጉም በወንጌል ክፍል የዮሐንስ ወንጌል በተመለከትንበት ክፍል የተጠቀሰ በመሆኑ በዚህ ክፍል ስለፃፋቸው መልእክታት እንመለከታለን።

1. የመጀመሪያይቱ የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት

1ኛ የዮሐንስ መልእክት ቅዱስ ዮሐንስ በኤፌሶን በሚኖርበት ወቅት በ90ዓ.ም ገደማ እንደ ጻፈው ። የጻፈውም እስያ በሚባለው ሀገር ነው። መልእክቱም በአጠቃላይ የሃይማኖትና የምግባር ትምህርት ይዟል።

1ኛ የዮሐንስ መልእክት የተጻፈው ስለ ሁሉም ነገር ነው። በእስያ አውራጃ ለነበሩት ክርስትያኖች የዘላለም ሕይወት እንዳላቸው እንዲያውቁ 5:13 ለማስተማር እና በዚያን ዘመን ከተነሱ የሐሰት መምህራን እንዲጠበቁ ለማሳሰብ ይቻላል።

1. መግቢያ 1:1-4
2. ከኃጢአትና ከዓለም ምኞት ተለይተው በብርሃን እንዲኖሩ የጻፈው ትምህርት 2:183:24
3. የክርስቶስ ተቃዋሚዎች ከሆኑት ሀሰተኞች እንዲጠበቁ የጻፈው ትምህርት 2:18 3:24
4. ስለ ፍቅር የጻፈው ትምህርት 4:7-21
5. በእግዚአብሔር ልጅ ስለማመን የጻፈው ትምህርት 5:21

2. ሁለተኛይቱ የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት

2ኛ የዮሐንስ መልእክት እንደመጀመሪያው መልእክት ሁሉ በሐዋርያው ዮሐንስ የተጻፈ ሲሆን በኤፌሶን ከተማ በ90ዓ.ም ገደማ እንደጻፈው ይገመታል። ቅዱስ ዮሐንስ ይህንን መልእክቱን የላከው ወደ አንዲት የተመረጠች እመቤትና ወደ ልጆቿ ነው። ቁ.2

2ኛ የዮሐንስ መልእክት የተጻፈበት ምክንያት በመጀመሪያይቱ መልእክት ላይ ከተጠቀሱት መናፍቃንና ትምህርታቸው እንዲጠበቁ ለማስጠንቀቅ ነው። ቁ.1-1

2ኛ የዮሐንስ መልእክት 1 ምእራፍ 13 ቁጥር ያለው ሲሆን በአራት እንመለከታል።

1. መግቢያ ቁ. 1-2
2. እርስ በእርሳቸው እንዲዋደዱ የጻፈላቸው ትምህርት ቁ. 4-6
3. ከክርስቶስ ተቃዋሚዎች እንዲጠበቁ የጻፈላቸው ቁ.7-11
4. ማጠቃለያ ቁ. 11-12

3. ሦስተኛይቱ የቅዱስ ዮሐንስ መልእክት

3ኛ የዮሐንስ መልእክት ጸሐፊና የተፃፈበት ዘመን የተላከበት ከተማ እንደ ሁለቱ መልእክት ነው። መልእክቱን የሐንስ ጋይድስ ወደ ተባለው አማኝ ሰው የተፃፈ ሲሆን እንግዶችን ስለሚቀበል ያመሰግነውና ቁ.8 በጎ የሆነውን እንጂ ክፉ የሆነውን እንዳይመስል ለማሳሰብ ጽፎለታል። ቁ.10

መልእክቱ 1 ምዕራፍ 15 ቁጥር ያለው ሲሆን ይህንንም በአራት ከፍሎ መመልከተት ይቻላል።

1. መግቢያ ቁ. 1-3
2. ስለ ጋይድስ እንግዳ ተቀባይነት 5-8
3. የዲዮፕራፕስ መወቀስና የዲሜፕሮስ መመስገን 9-12
4. ማጠቃለያ 13-15

5.5.5 የዕዕቅብ መልእክት

ይህ መልእክት የጌታ ወንድሞች ከተባለት በአንዱ በዕዕቅብ የተፃፈ ነው። ዕዕቅብ ይህ መልእክት የፃፈው ተበትነው ለነበሩት አሁን ግን ከርስትና የተቀበሉት አይሁድ ነው። ዕዕቅብ በ62 ዓ.ም በኢየሩሳሌም በሰማዕትነት እንደሞተ ይነገራል። መልእክቱ በ50ዓ.ም ገደማ ሳይጻፍ እንዳልቀረ ይታመናል።

መልእክቱ የተፃፈው ስለ ሦስት ነገር ነው

1. በየሀገሩ ተበትነው የነበሩ አይሁድ ብዙ መከራ ደርሶባቸው ስለነበር በትግል እንዲቀበሉት ለመምከር። 2:2-4 5:7-12
2. እምነተን ከመልካም ስራ ለይተው የያዙ ሰዎች ስለነበሩ እምነት ያለ ስራ ከንቱ እንደሆነ ለማስተማር። 1:22 5:19-22

የመልእክቱ አከፋፈል

የሐዋርያው የቅዱስ ይሁዳ መልእክት 5 ምዕራፍ ያለው ሲሆን ለማጥናት እንዲረዳን በስድስት ከፍለን እንመለከታለን፡-

1. መግቢያ 1:1
2. በእምነት ምክንያት የሚደርሰውን ፈተና ጸንቶ መታገስ እንደሚገባ 1:2-21
3. ስለ ምግባር የጻፈው ትምህርት እና ምክር 1:22 2:26
4. ከተለያዩ ሰህተቶች እንዲታረሙ የፃፈው ትምህርት 3:1-4
5. በመከራ ጊዜ ትእግስትና ጸሎት እንደሚያስፈልግ 5:1-20
6. ማጠቃለያ 5:19-20

5.5.6 የይሁዳ መልእክት

እንደ ሐዋርያው ቅዱስ ዕዕቅብ ሁሉ ሐዋርያው ቅዱስ ይሁዳም የጌታ ወንድሞች ከተባሉት አንዱ ነው። ማቴ: 13-5 የመልእክቱ የተላከላቸው ህዝቦች ይኖሩበት የነበረው ስፍራ ባይታወቅም መልእክቱን ግን ለምእመናን የተላከ ነበር። ቁ. 1 ጴጥሮስ በ2ኛው መልእክቱ እንዳደረገው ሁሉ ይሁዳም ሐሰትን የሚያስተምሩ ሰዎች አንባቢዎቹን ለማስጠንቀቅ ጽፏል። መልእክቱ በ65ዓ.ም ገደማ ሳይፃፍ እንዳልቀረ ይገመታል።

መልእክቱ 1 ምዕራፍ 25 ቁጥር አለው።

5.6 የራእይ መጽሐፍ ክፍል

ውድ ተማሪዎች የሐዲስ ኪዳን የቅኖና መጽሐፍት አከፋፈል መሰረት በአምስተኛ ደረጃ ላይ የምናገኘው የራእይ ወይም የትንቢት ክፍል ነው። ከ35ቱ የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት በይዘቱ የራእይ ወይም የትንቢት መጽሐፍ የሆነው የዮሐንስ ራእይ በዚህ የቅኖና መጽሐፍት ክፍል ውስጥ የሚካተት ብቸኛው የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍ ነው።

1. የዮሐንስ ራእይ

ወንጌላዊው ዮሐንስ ከዚህ ቀደም በነበሩት ክፍሎች የጻፋቸውን የአንድ የወንጌልና ሶስት የመልዕክታት መጽሐፍት ተመልክተናል። የቅዱስ ዮሐንስ ራዕይ በግእዝ ራእዮ ለዮሐንስ አቡቀለምሲስ፣ በአማርኛ የዮሐንስ ራዕይ፣ በግሪክ አፖካሊፕሲስ፣ በእንግሊዝኛው ሪቨሌሽን የሚባል ሲሆን ትርጉሙም መግለጥ፣ የተሸሸገውን ማሳወቅ ማለት ነው። የቅዱስ ዮሐንስ ራእይ በግሪክ 9830 ቃላት የያዘ ሲሆን በውስጡ የያዘቸው ወደ 300 የሚጠጉ ተምሳሌቶችና እንዳንዳቸው በውስጣቸው የያዙት ትርጓሜ፣ መጽሐፉን ከሌሎች የሐዲስ ኪዳን መጽሐፍት ልዩ ያደርገዋል። ቅዱስ ዮሐንስ ንጉስ ድምጽ የሆነ ላሰራው የጣኦት ምስል አልሰግድም በማለቱ በወቅቱ በመንግስት ላይ ያመጹ ሰዎች ወደሚታሰሩበት ወደ ፍጥም ደሴት በግዞት ተወስዷል።

የፍጥም ደሴት፡- በመጽሐፈ ዮሐንስ እንደገለጠው/ 1፡9/ ራእዩን ያየውም የጻፈውም በፍጥም ደሴት ነው። የፍጥም ደሴት በኤጅያን ባሕር የምትገኝ ድንጋያማ ደሴት ናት። ከታናሺ እስያ /ቱርክ/ በስተ ምዕራብ ጠረፍ 40 ማይል፣ ከኤፌሶን ከተማ በስተ ደቡብ 50 ማይል ርቀት ላይ የምትገኝ ስትሆን በአሁኑ ጊዜ መጠሪያዋ **ፓትሞስ** ተብላ የምትጠራ ከ3000 ሺ በላይ ሰዎች የሚኖሩበት ደሴት ናት። / ራዕይ ዮሐንስ ዳንኤል ከብረት/

ቅዱስ ዮሐንስ በፍጥም ደሴት በታሰረበት ወቅት እንደወንድሞቹ ሐዋርያት ዓለምን ዞሮ ወንጌል ባለማስተማሩ ያዝን ይተከዝ ነበር። እግዚአብሔር አምላክም ታላቅ ምስጢር ገልጦለት እንደ አባቶቻችን አጠራር ዘመን ይፍታው የተባለ የራእይ መጽሐፍ ለመጻፈ በቅቷል።

የመጽሐፉ ይዘት

- የመጽሐፉ ይዘት ስንመለከት ሁል ጊዜ ቢሆን ክርስቶስ በደሙ ከዋጁትን ቤ/ክእንደማይለይ የሚያትት መጽሐፍ ነው።
- በአራት ዘፍጥረት የተገለጠ የሰው ልጅ ውደቀት በጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በደሙ ቤዛነት የተሰጠን/ የተዘጋጀ/ ክብር በዮሐንስ ራእይ እንመለከታለን /የተከፈተ በር፣ መንግስተ ሰማያት/።
- በአራት ዘፍጥረት ወደዚህ ዓለም የመጣው የሰው ልጅ በራእይ ዮሐንስ የምድር ኑሮ ፍጻሜውን እናያለን።
- ራእይ ዮሐንስ እግዚአብሔር ለሰው ልጆች ያለውን ልዩ፣ ፍጹምና ተመን የማይገኝለት ፍቅር የገለጠበት መጽሐፍ ነው።
- በአጠቃላይ የዮሐንስ ራእይ የድል፣ የሰማያዊ ምስጋናና ቅዳሴ፣ በተስፋ የተሞላ እና መንግስተ ሰማያትን የሚሳይ መጽሐፍ ነው።

መጽሐፉ የተጻፈበት ዘመን

አብዛኞቹ ሊቃውንት ዮሐንስ በደሴተ ፍጥም የሚመለከተውን ራእይ ለደቀመዝሙሩ አብሮኮሮስ እየነገረው በ95/96 ዓ.ም እንደተጻፈ ይታመናል።

የመጽሐፉ አከፋፈል

ራእይ ዮሐንስ 22 ምዕራፎች ያሉት ሲሆን እንደሚከተለው ይከፈላል።

ከምዕራፍ 1-3	ለሰባቱ አብያተ ክርስቲያናት ስለተጻፈው መልእክታት
ከምዕራፍ 4-5	በሰማያት ስለሚሆኑ ነገሮች የመጀመሪያ ገለጻ
ከምዕራፍ 6-11	ስለ ሰባቱ ማኅተሞችና ሰባቱ መልእክቶች
ከምዕራፍ 12-13	ስለ ዘንዶው ስለ አውሬውና ስለ ሐሰተኛ ነቢያት
ከምዕራፍ 14-16	በሰማያት ስለሚሆኑ ነገሮች የሁለተኛ ገለጻ፤ ስለ ሰባቱ ጽዋዎች
ከምዕራፍ 17-19	ስለ ባቢሎን መፍረስ
ከምዕራፍ 20-22	ስለ እግዚአብሔር መንግስት ይተርካል፡፡

መልመጃ አምስት

1. የወንጌል መጽሐፍት ከይዘታቸው አንጻር ----- እና ----- በመባል ይከፈላሉ፡፡
2. የሥርዓት መጽሐፍት በመጽሐፍ ቅዱስ ጥራዝ ውስጥ ያለተካተቱበት ምክንያት ምንድን ነው?
3. ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ያደረጋቸው ጉዞዎች ----- ናቸው፡፡

ዋቢ መጽሐፍት

1. መጽሐፍ ቅዱስ ብርሃን ና ሰላም ማተሚያ ቤት 1980 ዓ.ም አዲስ አበባ
2. የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት - ፩ መ/ር ቸሬ አበበ እና ዲ/ን ቴዎድሮስ በየነ በኢ/አ/ተ/ቤ/ክ የሰ/ት/ቤቶች ማድራጃ መምሪያ ማኅበረ ቅዱሳን አዲስ አበባ 1996 ዓ.ም
3. መሠረታዊ የመጽሐፍ ቅዱስ አጠናን ዘዴ መ/ር ቸርነት አበበ አዲስ አበባ 2003 ዓ.ም
4. የመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት የርቀት መማርያ መጽሐፍ የጊቢ ገብርኤል አምደ ሃይማኖት ሰ/ት/ቤት አዲስ አበባ
5. Introduction of Bilbe study *Fissehatsion Demoz /M.Th/ Addis Abeba*

ወሰብሐት ለእግዚአብሔር

ወወላዲቱ ሊድንግል ለመስቀሉ ክቡረ አሜን!!!